

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİNLEDİKLERİNİ
ÖZETLEME BECERİLERİ

Gonca Gül TAŞDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019-Gonca Gül TAŞDEMİR

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİNLEDİKLERİNİ
ÖZETLEME BECERİLERİ

THE SUMMARIZING SKILLS OF PRE-SERVICE
TEACHERS ON LISTENED TEXTS

Hazırlayan
Gonca GülTAŐDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üye. Nilay ÇAĞLAYAN DİLBER

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Gonca Gül TAŞDEMİR tarafından hazırlanan "Öğretmen Adaylarının Dinlediklerini Özetleme Becerileri" adlı tez çalışması 20.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile yüksek lisans olarak kabul edilmiştir.

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. S. Nilay IŞIKSALAN

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. G. Seda GÖKMEN

Danışman.....(İmza)

Dr.Öğretim Üyesi Nilay ÇAĞLAYAN DİLBER

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2019

Doç.Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

Gonca Gül TAŞDEMİR

ÖZET

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİNLEDİKLERİNİ ÖZETLEME

BECERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Gonca Gül TAŞDEMİR

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Nilay ÇAĞLAYAN DİLBER

2019 – (XII+94 sayfa)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitim Ana Bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Dr. Öğr. Üye. Nilay ÇAĞLAYAN DİLBER

Prof. Dr. Sevim Nilay IŞIKSALAN

Prof. Dr. G. Seda GÖKMEN

Bu araştırmada, öğretmen adaylarının dinledikleri metinleri özetleme stratejilerini kullanma durumları araştırılmıştır. Çalışma örneklemini, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim gören 152 son sınıf öğrencisi meydana getirmektedir. Araştırmada, bilgilendirici ve olaya dayalı metin olmak üzere iki metin türü kullanılmıştır. Öğretmen adayları tarafından oluşturulan özetler “Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği” kullanılarak değerlendirilmiştir. Dinleme metinlerinden yola çıkılarak öğretmen adayları tarafından oluşturulan özetler; başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgiye yer vermeme, tutarlı yazma ve kısaltma stratejileri göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Araştırmada, bilgilendirici metin özetlerinde; metin dışı bilgiye yer vermeme ve kısaltma stratejilerinin kullanabilmesinde diğer stratejilere oranla anlamlı farklılıklar görülmüş, öğretmen adayları orta düzeyde başarı göstermiştir. Başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme stratejilerini kullanabilme becerisi bakımından anlamlı farklılıklara rastlanmıştır; öğretmen adaylarının bu stratejileri uygulayabilmede sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının bilgilendirici metni özetlerken başlık kullanmadıkları, 1. çoğul şahıs bakış açısıyla metni özetledikleri, özetlemeyi şimdiki zaman kipi kullanarak özetledikleri belirlenmiştir. Olaya dayalı metin özetlerinde ise öğretmen adaylarının; önemli bilgiyi seçme, metin dışı bilgiye yer vermeme, bakış açısını doğru kullanma stratejilerini uygulayabilme becerilerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Kız öğrenciler bakış açısını doğru kullanma ve kısaltma; erkek öğrenciler ise önemli bilgiyi seçme, metin dışı bilgiye yer verme, bakış açısını doğru kullanma becerileri bakımından başarılı kabul edilmiştir. Araştırmanın bulgularına dayanılarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özetleme stratejileri, dinleme metinleri, öğretmen adayları, dinleme, bilgilendirici metin, olaya dayalı metin.

ABSTRACT

THE SUMMARIZING SKILLS OF PRE-SERVICE TEACHERS ON LISTENED TEXTS

M.Sc.Thesis

Preparer: Name SURNAME of thesis' preparer

Advisor : Assist.Prof. Dr.Nilay ÇAĞLAYAN DİLBER

2019–(XII+94 Page)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Turkish And Social Sciences EducationDepartment

Turkish Education Science

Jury

Assist.Prof. Dr. Nilay ÇAĞLAYAN DİLBER

Prof. Dr. Sevim Nilay IŞIKSALAN

Prof. Dr. G. Seda GÖKMEN

In this research, pre-service teachers' summarizing skills on listened texts is emphasized. The group consists of 152 final class students of 2017-2018 education year of Department of Turkish Languages Education, Social Sciences Education, Science Education, Primary School Educationin Ahi Evran University. In the research, two types of text were used; informative text and event.- based text. The summaries that were created by teacher trainees were evaluated by using "Summarizing Strategies Scoring Scale". The listening summaries created by the teacher trainees were evaluated according to writing a title, the correct use of the point of view, the correct use of the narrative mode, choosing the important information, deleting the unimportant information not including out- of- text information, writing in a consistent way and shortening strategies. In the research, meaningful differences have been seen in the informative text summaries, not including out of text knowledge summaries and use of shortening strategies compared to other strategies and teacher trainees have been successful over the overage. It's observed that the use of writing title, correct use of the point of view the correct use of narrative mode, choosing the correct important information, deleting the unimportant information strategies have been in a meaningful difference, It's detected that the teacher trainees have problems in applying these strategies. It's observed hoot, while summarizing the informative text, the teacher trainees didn't use title, they summarized the text in a first person plural point of view in present continues tense. In event- based text summaries meaningful differences have been observed in teacher trainees' choosing the important information, not including out-of-text information, using the correct point of view strategies. Female students have been accepted successful in using the correct point of view and shortening and male students have been accepted successful in choosing the important information, not including out-of-text information using the correct point of view. The advice have been given according to the finding of the research.

Keywords:Summarizing strategy, listened texts, pre-service teachers, listenning, event based text.

ÖN SÖZ

İnsan, toplumu oluşturan en önemli yapı taşıdır. Donanımlı insanların yetiştirilmesinde, eğitim önemli bir yere sahiptir. Eğitimin temellerini atanlar ise öğretmenlerdir. Öğretmenlerin mesleki yeterlilik kazanmasında, “eğitim fakülteleri”nin payı büyüktür. Öğretmenlerin aldığı eğitim, öğrencilerin yetiştirilmesinde kullanacakları yöntem ve tekniklerin belirlenmesini sağlar. Bu çalışmada öğretmen adaylarının dinlediği metinleri özetleyebilme becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca; Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi ve Sınıf Öğretmenliği dördüncü sınıf öğrencilerinin oluşturdukları özet metinlerden elde edilen verilerle ulaşılmaya çalışılmıştır. Dinlediğini özetleme becerisinin ölçüldüğü çalışmalar oldukça azdır; öğretmen adaylarının görev süresi boyunca, ilköğretim öğrencilerine hitap edecekleri göz önüne alınarak ilköğretim ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarından seçilen metinleri özetlemeleri istenmiştir. Çalışma; giriş, kavramsal /kuramsal çerçeve, açıklamalar ve ilgili literatür, yöntem, bulgular, sonuç ve tartışma bölümünden oluşmaktadır.

“Öğretmen Adaylarının Dinlediğini Özetleme Becerisi” başlıklı bu araştırmanın gerçekleşmesinde destek veren ve bana her aşamada güvenen, bu çalışmayı tamamlamamda en büyük destekçim ve danışman hocam Öğretim Üyesi Dr. Nilay ÇAĞLAYAN DİLBER’e ve desteklerinden dolayı Doç. Dr. Adem TAŞDEMİR hocama teşekkürlerimi arz ederim. Yüksek lisans eğitimimi tamamladığım bu günlere kadar gece gündüz yanımda olan ve beni destekleyen oğlum Kemal Taşdemir ve kızım Merve Taşdemir’e sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Gonca Gül TAŞDEMİR

Kırşehir-2019

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	3
1.3. TEZİN PROBLEM CÜMLESİ	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	7
1.5. VARSAYIMLAR	7
1.6. TANIMLAR	8
BÖLÜM II	9
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. DİNLEME	9
2.1.1. Dinlemenin Basamakları	11
2.1.2. Dinleme Öncesi Etkinlikler	11
2.1.3. Dinleme Sırası Etkinlikler	11
2.1.4. Dinleme Türleri	12
2.1.5. 1-8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) Ve Dinleme Becerisi	14
2.2. METİN	17
2.2.1. Bilgilendirici Metin	18
2.2.2. Olaya Dayalı Metinler	20
2.2.3. Anlatmaya Dayalı Metinler	20
2.3. ÖZETLEME	24
2.3.1.Özetleme sırasında dikkat etmesi gereken noktalar:	26
2.3.2. Özetlemeyi Etkileyen Faktörler	26
2.3.3. Özetleme Becerisinin Geliştirilmesi	27

2.3.4. Özet Metinde Önemli Bilgileri Vurgulama	28
2.3.5. Özetleme Türleri.....	29
2.3.6. Özetleme Kuralları.....	29
2.4. STRATEJİLER	32
2.4.1. Özetleme Stratejileri	34
2.5. ÖZETLEME İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	37
BÖLÜM III.....	44
YÖNTEM	44
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	44
3.2. ÇALIŞMA EVREN VE ÖRNEKLEMİ	45
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI VE GELİŞTİRİLMESİ	46
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF).....	46
3.3.2. Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği	46
3.4. VERİLERİN TOPLANMA SÜRECİ.....	50
3.4.1. Metinlerin Belirlenmesi	50
3.4.1. Metinlerin Uygulanması ve Verilerin Toplanması	52
3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI	53
BÖLÜM IV	55
BULGULAR VE YORUM	55
4.1. BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN ÖZETLENMESİ İLE İLGİLİ BULGULAR	55
4.1.1. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özelliklerine Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri.....	57
4.1.2. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri.....	59
4.1.3. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken Kullandıkları Özetleme Stratejilerine İlişkin Sorunlar	69
4.1.3.1. Başlık Yazma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	69
4.1.3.2. Bakış Açısını Doğru Kullanma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	70
4.1.3.3. Anlatım Kipini Doğru Kullanma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	71
4.1.3.4. Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	72
4.1.3.5. Önemsiz Bilgiyi Silme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	73
4.1.3.6. Metin Dışı Bilgiye Yer Verme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	74
4.1.3.7. Tutarlı Yazma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar.....	75
4.1.3.8. Kısaltma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	77
4.2. OLAYA DAYALI METİNLERİN ÖZETLENMESİ İLE İLGİLİ BULGULAR	78
4.2.1. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özelliklerine Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Düzeyleri.....	79

4.2.2. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Düzeyi Ortalamaları İle İlgili Bulgular.....	81
4.2.3. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Kullandıkları Özetleme Stratejilerine İlişkin Sorunlar	92
4.2.3.1. Başlık Yazma.....	92
4.2.3.2. Bakış Açısını Doğru Kullanma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	92
4.2.3.3. Anlatım Kipini Doğru Kullanma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	94
4.2.3.4. Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar.....	96
4.2.3.5. Önemsiz Bilgiyi Silme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	97
4.2.3.6. Metin Dışı Bilgiye Yer Vermeme	98
4.2.3.7. Tutarlı Yazma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar.....	100
4.2.3.8. Kısaltma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	101
4.3. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Bilgilendirici ve Olaya Dayalı Metinleri Özetleme Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	102
BÖLÜM V	105
SONUÇ VE TARTIŞMA	105
5.1. Genel Sonuçlar	105
5.2. Bilgilendirici Metin Türü İle İlgili Sonuçlar	107
5.2. Olaya Dayalı Metin Türü İle İlgili Sonuçlar	110
5.3. Bilgilendirici ve Olaya Dayalı Metin Türünde Kullanılan Özetleme Stratejileri Arasındaki İlişki İle İlgili Sonuçlar	114
5.4. Öneriler	115
5.4.1. Çalışma Sonuçları İle İlgili Öneriler	115
5.4.2. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler	116
KAYNAKÇA	118
EKLER.....	122
ÖZGEÇMİŞ.....	133

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dağılımları.....	45
Tablo 3. 2. Araştırmada Kullanılan Metin Türleri Ve İçerikleri	52
Tablo 3. 3. Elde Edilen Verilerin Normallik Dağılımı İle İlgili Bulgular.....	54
Tablo 4.1. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri ve stratejileri İle İlgili Ortalamaları	55
Tablo 4. 2. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özelliklerine İle Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Ortalamaları Arasında Bağımsız t-Testi Analizi Sonuçları.....	57
Tablo 4. 3. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyi Ortalamaları.....	59-60
Tablo 4. 4. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Ortalamaları Arasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	61
Tablo 4. 5. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları	62
Tablo 4. 6. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Stratejilerinin Ortalamaları Arasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	63
Tablo 4. 7. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4. 8. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Bilgilendirici Metin Türü Önemli Bilgiyi Silme Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	65

Tablo 4. 9. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken Metin Dışı Bilgileri Kullanmama Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları	66
Tablo 4. 10. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken Tutarlı Yazma Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	67
Tablo 4. 11. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metin Türü Kısaltma Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	68
Tablo 4. 12. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya dayalı Metni Özetleme Düzeyleri ve Stratejileri İle İlgili Ortalamaları.....	78
Tablo 4. 13. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özelliklerine Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Düzeylerine İlişkin Bağımsız t-Testi Sonuçları	79
Tablo 4. 14. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme ve Stratejilerinin Kullanım Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına İle İlgili Ortalamaları.....	81-82
Tablo 4. 15. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme ve Stratejilerinin Kullanımının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	83
Tablo 4. 16. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	83
Tablo 4. 17. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Stratejilerinin Ortalamaları Arasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	84
Tablo 4. 18. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlemede Başlık Yazma Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	85

Tablo 4. 19. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	86
Tablo 4. 20. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Önemsiz Bilgiyi Silme Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	87
Tablo 4. 21. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Olaya Dayalı Metin Türü Metin Dışı Bilgilere Yer Vermeme Boyutu Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	88
Tablo 4. 22. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Tutarlı Yazma Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	89
Tablo 4. 23. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Kısaltma Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	90
Tablo 4. 24. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Bilgilendirici Ve Olaya Dayalı Metinleri Özetleme Stratejileri Arasındaki İlişki.....	103

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3. 1. Metin Seçimine Yönelik Basamakları İçeren Süreçler	51
--	----

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsan, toplumu oluşturan en önemli unsurdur. Bir toplumun gelişmesi ve uygarlık seviyesine ulaşabilmesi ancak kişinin kendisini geliştirebilmesiyle gerçekleşir. Gelişim küçük yaşta başlar. Büyümenin ve ilerlemenin temelini atılabilmesi için insanın ilk önce iyi bir dinleyici olması gerekir. Kişinin dinlediğini ifade edebilmesi, duygu ve düşüncelerini ancak temel dil becerilerini kullanabilen bireylerin varlığı ile gerçekleşir.

Dinleme, konuşan ve sesli okuyan bir kişinin vermek istediği mesajı tam olarak algılayabilme becerisidir (Deneme, 2009). Diğer bir tanımda ise işitilene almak, saklamak, anlamlı hale getirebilmeyi sağlayan dikkat etme becerisidir (Sever, 2000). Dinleme becerisi anlamlandırmayı da içerisine almaktadır. İnsanlar, öğrenim hayatı boyunca elde ettikleri bilgilerin çoğunu dinleyerek edinir. Dil becerilerinin temelini oluşturan becerilerden biri de dinleme becerisidir. Dinleme becerisine ne yazık ki gereken önem eğitim sistemimizde yeteri kadar gösterilmemiştir. Dinleme temel dil becerileri arasında zincirin en son halkasını oluşturur (Demirel ve Şahinel, 2006). Kişi öğrenim hayatı boyunca metinlerle sürekli ilişki halindedir (Okur, 2011). Bu metinleri anlamlandırabilmek için çeşitli stratejilerden faydalanır. Dinleme becerisi doğuştan var olan, kendiliğinden oluşan bir beceri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle gelişimine pek önem verilmemiştir oysa dinleme becerisi tüm becerilerin temelini oluşturur ve anlamlı öğrenmeyi sağlar. Türkiye’de dinleme becerileriyle ilgili çalışmaların az olduğu düşünüldüğünde bu alanın ne kadar eksik kalmış olduğu anlaşılmaktadır (Doğan, 2011). Etkili dinlemeyi öğrenmek çok önemlidir, insanlar birlikte oldukları sürenin büyük çoğunluğunu dinleyerek geçirmektedir, anlamlı öğrenmenin sağlanabilmesi için dinleme eğitiminin verimli bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle eğitime küçük yaşta başlanmalı, programlar ona göre düzenlenmeli, modern araç gereçler kullanılmalıdır.

Dinlediğini anlamayı gösteren becerilerden biri de özetlemedir. Özetleme, bireyin bir metinden ne öğrendiğini düşünmesi, anladıklarını mantıklı bir şekilde yazması, ne anladığını kendi cümleleriyle ifade etmesidir (Deneme, 2009). Özetleme, kişinin okuduğunu anlamlandırmasına yardımcı olur. Etkin öğrenmeyi sağlayan en önemli yöntem özetlemedir, edinilen bilgilerin aksak yönlerini vurgulamaya yardımcı olur, ayrıntılar içinde boğulmaya engel olarak bilgiye daha kolay ulaşılmasını sağlar. Özetleme sırasında gereksiz bilgiler belirlenmeli ve metinden çıkarılmalıdır, metinde anlatılmak istenen noktalar tespit edilip metin bölümleri incelenmelidir. Özetleme, bir metinde önemli bilgilerin belirlenip, önemsiz bilgilerin silinerek geri kalan kısmın aynen alınması demek değildir. Kişi özet yazarken metindeki bilgileri anlamlandırmalı metni ve kendi cümleleriyle yeniden oluşturmalıdır, böylece bilgiler daha anlamlı hale gelir.

Nitelikli bir özetleme yapmak için belirli stratejilerde kullanmak gerekir. Özetleme stratejileri metnin özünü yakalama, metne bakmadan özgün cümlelerle ifade edebilmeye dayanan bir stratejidir (Okur, 2011). Strateji kavramı ise kişinin farklı bilgiler elde ederken izledikleri yoldur (Akman ve Erde, 1998). Çıkrıkçı (2004) ise özetlemeyi; silme, genelleme, yapılandırma stratejilerinden faydalanarak yeni yapılar oluşturma olarak tanımlamıştır. Özetleme stratejilerinin sayıları, çalışmaların amacına göre değişiklik göstermiş ve araştırmacılar tarafından yeniden düzenlenmiştir. Bunun nedeni; özetleme konusunun geniş bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Deneme (2009) ise 12 maddelik ölçeği 10 maddeye indirmiş ve düzenlenmiştir. Çalışmamızda amaca uygunluk, değerlendirilebilirlik, uygulanabilirlik açısından en uygun olan, Hüseyin Özçakmak tarafından düzenlenen; Özetleme Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte stratejiler sekiz başlık altında toplanmıştır. Bunlar; başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgiye yer vermeme, tutarlı yazma, kısaltma stratejileridir. *Başlık yazma*; özetlenecek metnin başlığı aynen alınması gerekir; bakış açısını doğru kullanmada metin 3. tekil kişinin bakış açısıyla özetlenmelidir, *anlatım kipini doğru kullanma*; geniş zaman anlatım kipi ile metnin özetlenmelidir, *önemli bilgiyi seçme*; metinde önemli noktalar belirlenmeli, ana düşünce ve yardımcı düşüncelerle desteklenmelidir, *önemsiz bilgiyi*

silme; metinde bulunan önemsiz bilgiler özette yer almamalıdır. *Metin dışı bilgiye yer vermeme*; metinde yer almayan bilgilere, özet metinde de yer verilmemelidir. Tutarlı yazma, özet metindeki cümleler arasında uyum olmalıdır. *Kısaltma*; metnin uzunluğuna göre belirlenen kelime sayısına uygun aralıkta olması gerektiği göz önüne alınmıştır. Özçakmak (2015) tarafından belirlenen stratejiler doğrultusunda, özetleme becerilerinin doğru ve yeterli düzeyde kullanılıp kullanılmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Özetleme becerileri, öğrenmenin sağlanabilmesi için önemli bir yere sahiptir, ders içi etkinliklerde de bu stratejilere sık sık yer verilmelidir. Öğrenilecek, anlamlandırılacak metnin özetlenmesi; gereksiz ayrıntılardan metni arındırmakla başlar, ilk olarak kişinin metnin ana düşüncesini belirleyebilmesi gerekmektedir. Ana fikir, yardımcı fikirlerle desteklenir. Doğru bir şekilde özetleme gerçekleştirilirse, anlamlı öğrenme sağlanır.

Tok ve Beyazıt (2007); Deneme (2008); Bozkurt (2009); Durukan ve Maden, (2010); Ülper ve Karagül (2011); Kocaadam (2011) çalışmalarında okuduğunu özetleyebilme becerilerini ölçmeyi amaçlamıştır. Dinlediğini özetleme becerilerini ölçmek amacıyla (Okur, 2011) Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Bölümleri son sınıf öğrencileri üzerinde, (Özçakmak, 2015) ise Türkçe öğretmeni adaylarının dinlediğini özetleme becerilerini üzerinde çalışmıştır. Yapılan araştırmalar öğrencilerin dinlediği metni özetleme becerileri üzerinde yapılan çalışmaların yeterli sayıda olmadığını göstermektedir. Bu alandaki eksikliklerin tamamlanmasına katkı sağlamak amacıyla çalışmamız gerçekleştirilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Özetleme, bir bireyin bir metinden ne öğrendiğini düşünmesi, anladıklarını mantıklı bir şekilde yazması ve ne anladığını kendi cümleleriyle ifade etmesidir (Deneme, 2009). Etkin öğrenmeyi sağlayan en önemli yöntem özetlemedir, özetleme stratejileri ise metnin özünü yakalamaya ve metinde anlatılanları özgün bir şekilde ifade edilmesini sağlayan en etkili yoldur (Okur, 2011).

Çıkrıkçı (2004), ilköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinde özetleme becerilerinin gelişimi üzerine özetleme stratejileri kullanma becerileri üzerine çalışma gerçekleştirmiş, öğrencilerin özet yaparken önemsiz bilgileri silme stratejisini kullandıklarını, metindeki geri kalan bölümleri ise aynen aldıkları görülmüştür. Tok ve Beyazıt (2007) ise özetleme ve not alma stratejilerinin, ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin gelişimi üzerine etkisini saptamaya çalışmıştır. Durukan ve Maden (2010) İlköğretim 7.sınıfta okuyan öğrencilerin kavram haritalarıyla not tutma tekniğinin, öğrencilerin dinlediklerini anlama becerisi üzerindeki etkisi üzerinde durmuştur. Susar ve Kırmızı (2010) ise Türkçe dersinde çoklu zekâ kuramına dayalı işbirlikli öğrenme yönteminin özetleme başarısı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerle üzerinde çalışmıştır. Alan yazın incelendiğinde ilköğretimde öğrenim gören öğrencilerin özetleme stratejilerini ölçmeye dair pek çok çalışmanın yer aldığı görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin özetleme becerileri üzerine ise Okur (2011), Bozkurt (2009), Deneme (2009), Eyüp, Stebler ve Uzuner Yurt (2012), Öz Çakmak (2015), çalışmaları yapılmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde üniversite öğrencilerinin ve öğretmen adaylarının dinlediği metni özetleme becerilerini ölçmeye yönelik yeterli sayıda çalışmanın olmadığı saptanmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmanın amacı; Eğitim Fakültesi Türkçe, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Sınıf Öğretmenliği son sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarının farklı metin türlerinde özetleme becerilerinin düzeylerini ve bu beceriler üzerinde etkili olabilecek değişkenleri belirlemektir.

Görgen (1997)'in araştırmasında özetleme becerisinin bilgilendirici metinlerin anlamlandırılması üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmış; özetleme becerisine sahip öğrencilerin metni daha kolay anlamlandırıdıkları, okudukları bilgileri daha kolay hatırladıkları görülmüştür. Keçik (1992); Çakır (1995), Çıkrıkçı (2004), Deneme (2008; 2009) çalışmalarında öğrencilerin özetlemeyi hiçbir kurala uymadan bayağı yöntemlerle gerçekleştirdikleri kanısına varmıştır. Bilgilerin anlamlandırılması ve öğrenmenin daha kalıcı bir şekilde gerçekleşebilmesi için özetleme becerisi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle özetleme öğretimine ve özetleme stratejilerinin öğretimine önem verilmeli ve öğretim programları ona göre düzenlenmelidir. Bu bağlamda bu çalışma ile öğretmen adaylarının farklı metin

türlerinde özetleme becerilerinin düzeylerini ve bu beceriler üzerinde etkili olabilecek değişkenleri saptamak amaçlanmıştır ayrıca Türkçe ders kitaplarından alınan metnin kullanılarak öğretmen adaylarını öğretim yapacağı hedef kitleden beklenen özetleme becerisini ne düzeyde yapabildiğini belirlemek esas alınmıştır. Özellikle öğretmen adaylarının bu becerileri kullanma durumlarının hem kendi öğrenmeleri hem de ilerideki yaşamlarında kendi öğrencilerinin öğrenmeleri üzerindeki katkıları düşünüldüğünde onların özetleme stratejilerini kullanma durumlarının belirlenmesi önemlidir. Nitekim özetleme becerisine sahip öğrencilerin metni daha kolay anlamlandırdıkları ve bilgileri daha kolay hatırlamaktadırlar (Görgeç, 1997). Öğretmen adaylarının dinlediği metinleri özetleyebilme becerisini ölçmeye yönelik yapılan çalışmalar yetersizdir. Bu doğrultuda çalışmamızda Türkçe, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören son sınıf öğretmen adaylarının dinlediği metni özetleyebilme becerisi üzerinde durulmuştur. Araştırmanın sonuçlarının özellikle bu bağlamda alana katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.3. TEZİN PROBLEM CÜMLESİ

Türkçe öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler öğretmenliği ve Fen Bilgisi öğretmenliğinin son sınıfında öğrenim gören öğretmen adaylarının, dinlediği bilgilendirici ve olaya dayalı metinleri özetlerken, özetleme stratejilerini kullanma becerileri ne düzeydedir? Sorusuna cevap aranmaktadır.

Bu probleme cevap bulabilmek amacıyla araştırmada aşağıdaki alt problemlere yanıtlar aranmıştır.

1. Öğretmen adaylarının, dinledikleri bilgilendirici metne ilişkin olarak,
 - a. Genel olarak özetleme stratejilerini kullanma durumları ne düzeydedir?
 - b. Metinlerine başlık koyma becerileri hangi düzeydedir?
 - c. Bakış açılarını doğru kullanma becerileri hangi düzeydedir?
 - d. Anlatım kipini doğru kullanma becerileri hangi düzeydedir?

- e. Önemli bilgiyi seçme becerileri hangi düzeydedir?
- f. Önemsiz bilgiyi silme becerileri hangi düzeydedir?
- g. Metin dışı bilgiye yer vermeme becerileri hangi düzeydedir?
- h. Tutarlı yazma becerileri hangi düzeydedir?
- i. Kısaltma becerileri hangi düzeydedir?
- j. Özetleme stratejilerini kullanma durumları cinsiyet özelliklerine göre değişmekte midir?
- k. Özetleme stratejilerini kullanma durumları ile cinsiyet özellikleri arasında anlamlı fark var mıdır?
- l. Özetleme stratejilerini kullanma durumları ile öğrenim gördükleri anabilim dalları arasında anlamlı fark var mıdır?
- m. Özetleme stratejilerini kullanırken karşılaştıkları temel sorunlar nelerdir?

2. Öğretmen adaylarının, dinledikleri olaya dayalı metne ilişkin olarak;
- a. Genel olarak özetleme stratejilerini kullanma durumları ne düzeydedir?
 - b. Metinlerine başlık koyma becerileri hangi düzeydedir?
 - c. Bakış açılarını doğru kullanma becerileri hangi düzeydedir?
 - d. Anlatım kipini doğru kullanma becerileri hangi düzeydedir?
 - e. Önemli bilgiyi seçme becerileri hangi düzeydedir?
 - f. Önemsiz bilgiyi silme becerileri hangi düzeydedir?
 - g. Metin dışı bilgiye yer vermeme becerileri hangi düzeydedir?
 - h. Tutarlı yazma becerileri hangi düzeydedir?
 - i. Kısaltma becerileri hangi düzeydedir?
 - j. Özetleme stratejilerini kullanma durumları cinsiyet özelliklerine göre değişmekte midir?
 - k. Özetleme stratejilerini kullanma durumları ile cinsiyet özellikleri arasında anlamlı fark var mıdır?
 - l. Özetleme stratejilerini kullanma durumları ile öğrenim gördükleri anabilim dalları arasında anlamlı fark var mıdır?

m. Özetleme stratejilerini kullanırken karşılaştıkları temel sorunlar nelerdir?

3. Öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metin türü ile olaya dayalı metin türünde kullandıkları özetleme stratejileri arasında bir ilişki var mıdır?

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Elde edilen veriler, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Anabilim dalları son sınıfta öğrenim gören 152 öğretmen adayı üzerinde yapılan uygulamalar ile sınırlandırılmıştır.

- Veriler, öğrencilerin yazarak özetledikleri metinler ile sınırlandırılmıştır.

- Uygulama metinleri, Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanan ortaokul Türkçe ders kitaplarından alınan birer bilgilendirici ve olaya dayalı dinleme metni ile sınırlandırılmıştır.

-Öğrencilerin özetleme becerileri, dinledikleri metinleri özetleme düzeyleri ile sınırlandırılmıştır.

1.5. VARSAYIMLAR

- Özetlenecek metinlerin ses kayıtları öğrencilere dinletilmiş, dinlenen metinlerin sınıfın tamamı tarafından işitilmesi sağlanmış ve öğretmen adaylarının uygulanan metinlerle ilk kez karşılaştıkları varsayılmıştır.

- Öğretmen adayları metinleri yazarken samimi ve içten davranmışlardır.

- Farklı anabilim dallarında öğrenim gören öğretmen adayları dış faktörlerden (ışık, ses, sınıf ortamı vb.) benzer şekilde etkilenmiştir.

1.6. TANIMLAR

Dinleme: Kişinin ilk ana dili etkinliğidir, konuşan veya okuyan bir kişinin vermek istediği mesajı algılayabilme becerisidir (Özdemir,1987).

Özetleme: Bir metni, önermelere dayanarak, birtakım bilişsel işlemler sonucunda daha kısa şekle sokmaktır (Ülper, Karagül,2011).

Strateji: Belirlenen bir amaca ulaşabilmek için izlenen yol (Senemoğlu, 2007).

Özetleme Stratejileri: Dinlediğini özetleme sırasında kullanılan stratejilerdir (Özçakmak, 2015).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, çalışmanın içeriğine ilişkin kavramsal bir çerçeve çizilmiştir.

2.1. DİNLEME

Bir dile tam anlamıyla egemen olmak için o dilin kurallarını bilmek gerekir. Kuralları bilmek ve uygulayabilmek için temel dil becerilerine hakim olmak kaçınılmazdır. Dinleme: İçinde sözlü, sözsüz mesajları barındıran, işitilen şeylerin zihinde düzenlenmesini gerektiren anlamaya dayalı aktif bir süreçtir (Özçakmak, 2014). İletişim süreci içerisinde % 45 'lik oranla günlük hayatta en fazla kullanılan dil becerisi; dinleme becerisidir (Wacker, Hawkins, 1996).

Temel dil becerileri arasında yer alan dinleme, okuma ile birlikte anlama becerisini meydana getirmektedir. Okuma yazılı kültüre ait bir beceri iken dinleme becerisi sözlü kültürle ilişkilidir. Dinleme, birtakım nörolojik ve psikolojik süreçler sonucunda meydana gelen anlama faaliyetidir (Onan, 2014, s. 130). Bu özelliğinden dolayı işitme ile karıştırılmamalıdır. İşitme, kişinin dışarıdan gelen ve duyma eşiğinde yer alan sesleri algılayabilme yeteneği, dinleme ise kişinin, kulağına gelen birçok sestten birini kendi iradesi ile seçmesi, algılaması ve değerlendirmesi süreçlerini kapsamaktadır. İnsan her şeyi işitebilir, fakat dinleyemez çünkü dinleme bireyin iradesine bağlıdır (Yalçın, 2002, s. 124), istediğini dinleyip anlar, istemediğini işitir ancak dinlemez.

Dinleme, işittiğini anlamak ve sonuç çıkarmak amacıyla dikkat harcamak, yapılan konuşmayı izlemektir. Dinleme ve anlama ise birbirinin başlangıç ve sonucu olan zihinsel olaylardır (Göğüş, 1978, s. 228). Dinleme ve anlama birlikte gerçekleşmektedir. Dinleme, sesleri anlamaya çalışmakla birlikte çaba gerektiren

bilinçli bir süreçtir (Yangın, 2002, s. 45). Öncelikle, konuşan kişinin vermek istediği mesajın tam olarak anlaşılmasını, ardından ona karşı tepkide bulunabilmeyi gerektirir (Demirel, 2002, s. 70).

Dinleme, kolay ölçülemeyen bir beceri olması nedeniyle, ikinci plana itilmiştir, ilişkilerin düzenlenmesi ve bilginin beyinde depolanması konusunda dinlemenin çok önemli işlevlere sahip olduğu göz ardı edilmiştir (Yalçın, 2002, s. 123). Dinlediğini anlama, uzun yıllar pasif bir beceri olarak kabul edilmiş, araştırmacılar tarafından herhangi bir destek olmadan geliştirilebilecek bir yetenek şeklinde düşünülmüş (Osada, 2004) bu nedenle, insan hayatında çok önemli bir yere sahip olan bu beceri ihmal edilmiştir.

İnsanlık yaratılıştan beri, çevresinde meydana gelen olayların dinleme aracılığıyla farkına varabilmektedir. Dinleme, bireyin ilk ana dili etkinliğidir (Özdemir, 1987). Dinleme becerisi ilk önce aile içerisinde gelişmektedir. Bilim ve teknolojiye meydana gelen ilerlemelerle insanların iletişim kurma ihtiyacı artmıştır. Dinlemenin aktif bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için uygun ortamın oluşturulması gerekmektedir, dinleme becerisi diğer beceri alanlarıyla da ilişkilidir. İyi bir dinleyici olabilmek diğer becerilerin de geliştirilmesine bağlıdır (Aytan, 2011). Dinleme becerisini etkin bir şekilde kullanabilmek, okuma yazmayı öğrenmek kadar önemlidir (Özdemir, 1987). Başarıyı sağlamanın en önemli unsurlarından biri dinleme becerisini kazanabilmektir.

Eğitim, bireyin doğuştan var olan özelliklerinin gelişmesini sağlayan önemli bir faktördür, kişinin çevresi ile aktif bir şekilde iletişim kurabilme becerisini kazanabilmesi ile sağlanır (Özatalay, 2007). Birey bir gününün; %9 'unu yazarak, %16 'sını okuyarak, % 30'unu konuşarak, %45' ini dinleyerek geçirir (Özçakmak, 2015).

Kişiler, toplum içerisinde birlikte bulundukları zamanın % 42'sini dinleyerek geçirdikleri belirlenmiştir (Göğüş, 1978). Dinleme; anlama, dikkati yoğunlaştırma, anlamlandırma süreçlerinden meydana gelmektedir.

2.1.1. Dinlemenin Basamakları

- İlgi,
- İşitme,
- Dikkat,
- Kavrama,
- Değerlendirmedir (Özer, 2012).

2.1.2. Dinleme Öncesi Etkinlikler

-Ön Hazırlık:

-Kişi dinlenecek konu ile ilgili bilgi toplar, konu ile ilgili araştırmalar yapar, sorular hazırlar.

-Zihinsel Hazırlık:

-Ön bilgiler harekete geçirilir, küçük sınıflarda dinleme metinleri birkaç defa dinletilebilir. Metnin iyi anlaşılabilmesi için metin en az iki defa dinletime, inleme sayıları sınıf ve öğrenci seviyesine göre belirlenmelidir. Dinleme becerisi ile birlikte konuşma becerisi de geliştirilmelidir. Dinleme etkinliğinden önce bilinmeyen kelimeler belirlenerek öğrencilerin bu kelimelerle ilgili konuşması sağlanabilir.

Dinleme öncesinde, dinlemenin gerçekleşeceği ortamda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır (Özer, 2002).

2.1.3. Dinleme Sırası Etkinlikler

- Amaç belirlenmelidir.
- Metin en az iki defa dinletilmelidir,
- Dinlenen metnin duyulup duyulmadığı kontrol edilmelidir.
- Dinlenen metnin resimlenmesi istenebilir. Ana fikir buldurulur (Aytan, 2011).

2.1.4. Dinleme Türleri

Türkçenin temel dil becerilerinden biri olarak dinleme 1981 programı'nda diğer programlardan farklı olarak bir dil becerisi olarak ele alınmış, yapılandırıcı yaklaşım temel alınarak hazırlanan 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda daha ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir (Kemiksiz, 2012). Öğretim programında temel dil becerilerinden okumaya % 30, konuşma ve yazmaya % 20 'lik oran ayrılırken dinlemeye de % 15' lik oran ayrılmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte dinleme becerisinin ana dili derslerindeki önemi daha da artmıştır. Dinleme öğrenme alanları ile ilgili en önemli düzenleme metin seçimlerinde yapılmıştır, her temada farklı türlerden en az üç okuma, bir dinleme/ izleme metnine yer verilmiştir (MEB, 2006). “Dinleme izleme kurallarını uygulama” amacı altındaki kazanımlardan biri de “Dinleme izleme yöntem ve tekniklerini kullanır” şeklindedir. Bu nedenle öğretim programında dinleme metinlerinde yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Bunlar;

-Katılımlı Dinleme: Karşımızdaki insana onu dinlediğimizi hissettirmeye dayanan katılımlı dinlemenin en önemli özelliği kapalı anlamları ortaya çıkarmasıdır.

Katılımsız Dinleme: Dinleme sürecinde öğrencilerin dinledikleri üzerinde düşüncelerini sağlayarak zihinsel faaliyetleri etkin kılmayı amaçlar. Öğrenci kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl sorularına yanıt arar.

Not Alarak Dinleme: Dinleme esnasında öğrencilerden, dinleme amaçlarına göre notlar almaları istenir (MEB, 2006).

Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme: Kendisini konuşmacının yerine koyarak onun neler hissettiğini anlamayı amaçlayan dinlemedir (MEB, 2006).

Yaratıcı Dinleme: İyi bilinen bilgilerden hareket ederek yeni sonuçlar bulmayı amaçlayan dinlemedir (MEB, 2006).

Seçici Dinleme: Dinlenenlerin içinden ilgi ve ihtiyaca yönelik olanların seçilerek dinlenmesidir (MEB, 2006).

Eleştirel Dinleme: Öğrencilere dinledikleri hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırmayı amaçlayan dinlemedir.

Diğer dinleme türleri ise;

-Konu, yer, zaman gibi kavramları anlamlandırmak amacıyla yapılan dinleme,

-Konuşulan konuyu anlamak amacıyla yapılan dinleme,

-Boş zamanı değerlendirmek amacıyla yapılan dinleme,

-Dinleme becerilerini geliştirmek amacıyla yapılan dinleme,

-Basit Dinleme: Telefon görüşmeleri vb. dinleme çeşitleridir.

-Ayırt Edici Dinleme: İnsan sesi, hayvan ses, vurgu ve tonlamaları ayırt edebilmek - amacıyla yapılan dinlemedir.

-Rahatlama Amacıyla Yapılan Dinleme: Müzik dinleme.

-Eleştirel Dinleme: Dinlenen metnin eksik yönlerini belirlemek, dinleme amacını - belirleyebilmek için konuyu tüm yönleriyle ele alarak yapılan dinlemedir.

-Yaratıcı Dinleme: Kişinin dinledikleriyle ilgili farklı ve kendine özgü fikirler oluşturmastır.

Wolvin ve Cookley beş tür dinlemeden söz etmektedir:

1.Ayırt Edici Dinleme: Uyarınları ya da elde etmek istenilen bilgileri belirlemek amacıyla yapılan dinlemedir.

2.Estetik Dinleme: Eğlenmek ve zevk almak amacıyla yapılan dinlemedir.

3.Etkili Dinleme: Sebep sonuç, amaç sonuç ilişkilerini belirlemek amacıyla yapılan dinlemedir.

4.Empatik Dinleme: Kendini dinlediği kişinin yerine koyarak yapılan dinlemedir.

5. Aktif Dinleme: Gerekli dikkati vererek yapılan dinleme çeşididir.

Dinleme sırasında konuşmacı dikkatli bir şekilde dinlenmeli, anlaşılmayan bölümler hemen sorulmalı ve dinlemenin aktif bir şekilde gerçekleşebilmesi için not alınmalıdır (Özkan, 2009).

Birbirini anlayan, anlatılanları anlamlandıran, dinleyen bireylerin yetiştirilebilmesi ir toplum için çok önemlidir. Dinleme becerisini etkin bir şekilde kullanabilen bireyler, iletişim konusunda da başarılıdır (Özer, 2002).

İletişim açısından anlamlı bir dinlemede;

Dinlemenin amacı olmalı, istek uyandırmalı, eleştirel dinlemeli ve tahmin ederek dinlenmelidir (Özçakmak,2015).

Dinleme Sonrası Etkinlikler

Dinleme sonrasında yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Öğrencilere dinledikleri metinle ilgili ayrıntılı sorular sorularak, bunlara cevap vermeleri istenir.
- Öğrencilerden dinledikleri metnin sözlü ya da yazılı özeti yapmaları istenir.
- Öğrencilerden giriş ve gelişme kısımlarını, dinledikleri bir metnin sonuç kısmını tamamlamaları istenir.
- Öğrencilerden dinledikleri metinle ilgili karışık olarak verilen resimleri, olayı oluş sırasına göre dizmeleri istenir (Özçakmak, 2015).

2.1.5. 1-8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) Ve Dinleme Becerisi

1-8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı(2019) ile;

Dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma becerilerinin geliştirilmesi okuduğundan, dinlediğinden, izlediğinden hareketle bireylerin söz varlığının geliştirilerek dil bilincine ulaşmalarının sağlanması, milli, manevi, ahlaki ve tarihi değerlere önem vermelerinin sağlanması amaçlanmıştır (MEB, 2018).

Dinleme/ İzleme Becerisi İle İlgili 5. Sınıf Kazanımları

- 1.Dinlediklerinde/ izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.
- 2.Dinlediklerinde geçen, bilmediği kelimeleri anlamlarını tahmin eder.
- 3.Dinlediklerinin konusunu belirler.
- 4.Dinlediklerinin ana fikrini belirler.
5. Dinledikleri/ izlediklerini özetler.
- 6.Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.
- 7.Dinlediklerine yönelik farklı başlıklar sunar.
- 8.Dinledikleri / izledikleri hikaye metinlerini canlandırır.
- 9.Dinlediklerinin içeriğini belirler.
- 10.Dinledikleriyle ilgili görüş bildirir
- 11.Dinleme stratejilerini uygular.

Dinleme/ İzleme Becerisi İle İlgili 6. Sınıf Kazanımları

1. Dinlediği/ izlediği metinlerde geçen olayların gelişimine yönelik tahminlerde bulunur.
2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder.
3. Dinlediklerini özetler.
4. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.
5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.
6. Dinlediklerine yönelik sorulara cevap verir.
7. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.
8. Dinlediklerinin ana fikrini, duygusunu tespit eder.
9. Dinlediklerine yönelik farklı başlıklar sunar.
10. Dinlediği hikaye edici metinleri canlandır.
11. Dinlediklerinin içeriğini belirler.

12. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüş bildirir.
13. Dinleme stratejilerini uygular.

Dinleme/İzleme Becerisi İle İlgili 7. Sınıf Kazanımları

- 1.Dinledikleri/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ile ilgili tahminde bulunur.
- 2.Dinlediklerinde geçen bilmediği kelimeleri tahmin eder.
- 3.Dinledikleri/izlediklerini özetler.
- 4.Dinledikleri/ izlediklerine yönelik soruları cevaplar.
- 5.Dinledikleri/izlediklerinin ana fikrini ve konusunu belirler.
- 6.Dinlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.
- 7.Dinlediği/izlediği hikaye edici metinleri canlandırır.
- 8.Dinlediği/izlediklerinin tutarlılıklarını sorgular.
- 9.Dinlediği/izlediklerine yönelik görüş bildirir.
- 10.Dinleme stratejilerini uygular.

Dinleme/ İzleme Becerisi İle İlgili 8. Sınıf Kazanımları

- 1.Dinlediği/izledikleri olayların gelişimi ve sonucunu tahmin eder.
- 2.Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder.
- 3.Dilediklerini özetler.
- 4.Dinledikleri/izlediklerinin konusunu belirler.
- 5.Dinledikleri/izlediklerinin ana fikrini tespit eder.
- 6.Dinlediklerine farklı başlıklar önerir.
- 8.Dinlediklerinin tutarlılığını sorgular.
9. Dinleme stratejilerini uygular.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda dinlediklerini özetler, dinlediklerinin ana fikrini belirler, konusunu belirler kazanımlarını 5, 6,7 ve 8. Sınıf programında yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerden dinledikleri ve izlediklerinin değerlendirmeleri istenmiştir, Dinlediğini sorgulama becerisi 7 ve 8. Sınıfta ayrı bir kazanı olarak verilmiştir (MEB, 2018).

Doğan, (2010)'a göre dinleme sırasında dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

- 1.Öğrenciler dinleme sırasında çok dikkatli olmalıdır, dinlerken başka bir şeyle ilgilenmemelidir.
- 2.Ayrıntılar üzerinde durulmamalıdır.
3. Önemli yerler not alınmalıdır.

2.2. METİN

Dilsel öğelerden meydana gelen, sözlü veya yazılı olarak oluşturulan anlamlı birimlerdir (Okur, 2011). Metin; dilsel birimlerin art arda gelerek oluşturduğu, anlam ve anlatım bütünlüğü bulunan bir yapı ve dil sisteminin en önemli parçası olarak tanımlanabilir. Metin, okumaya konu olan sözcüklerin oluşturduğu somut bir varlık; Keçik ve Uzun (2004)'a göre, yazarla okur arasındaki iletişim birimleridir. Beaugrande ve Dressler'e (1981:s.3) göre metin, belirledikleri yedi metinsellik ölçütüne sahip olan, iletişimsel bir işlevi olan bir olgudur. Bu yedi ölçütten birinin olmaması durumunda metin iletişimsel olmaz. Sözcük ve cümlelerin bir arada olduğu, sıralandığı sözdizimlerinin anlam bütünlüğü taşıdığı ve tutarlı bir metin olduğu söylenemez. Bunu söyleyebilmek için metnin anlam yönünden tutarlı bir yapıya sahip olması; metinde işlenen bilginin okur tarafından organize edilmesine ve yazarın ileri sürdüğü düşünceler, söylemler arasında bağlantı kurulmasına olanak tanıyacak yapıda olması gerekir (Saenz ve Fuchs, 2002). Metin dilbilim kuramcıları bu bağlamda okuma eylemini, metin anlamlandırma ve çözümleme süreçlerinin bir ürünü olduğunu, bu süreçte de iki temel yapının olduğunu belirtmektedirler. Bunlar: küçük ve büyük ölçekli yapı düzlemleridir. Küçük yapı, bir metnin anlamlı en küçük

dil bilgisel özellikleri olarak kabul edilir; büyük yapı ise, metnin bütüncül anlamını ve temel düşüncesini yansıtan, metnin özümsemesinde rol oynayan üst yapı olarak tanımlanır. Buna göre her metnin yazılma amacına bağlı olarak kendine özgü bir yapısı olduğu gibi, bir anlatım biçimi de vardır. Okuma sürecinde metni anlamlandırmada onu oluşturan yapıları çözmek kadar, metnin anlatım biçiminin sonucu olan türsel özelliklerinin gerektirdiği okuma, kavrama yaklaşımı ve çabasında bulunmak önemlidir.

2.2.1. Bilgilendirici Metin

Bilgilendirici metin türü, kendi içerisinde alt türlere ayrılır. Makale, deneme, fıkra, gezi yazısı, eleştiri, sohbet, biyografi gibi metin türleri bilgilendirici türde metinlerdir. Bilgilendirici türde oluşturulan metinler yazının konusuna, amacına, hedef kitlesine göre farklı yapılarda oluşturulabilir. Bilgilendirici metin yapısındaki çalışmalar incelendiğinde, bu metin türü ile ilgili üst yapı özelliklerinin olaya dayalı türlerdeki kadar net belirlenemediği dikkat çekmektedir. Bilgilendirici metin türü üzerine yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde, yaygın olarak karşımıza çıkan bilgilendirici metin yapıları şunlardır: sıralama, tanımlama, sebep-sonuç, problem çözme, karşılaştırma, zıtlık, listelemedir. Bilgilendirici metin türleri; makale, deneme, fıkra, gezi yazısı, eleştiridir.

Fıkra: Gazete ve dergilerin belirli yerlerinde yayımlanan, güncel, siyasal, toplumsal sorunları kişisel görüşle ele alıp işleyen yazılardır. Fıkralar, güncel bir olayı konu edinirler, fıkra yazarı, işlediği konuyu görüşleri açısından değerlendirir. Fıkra makaleye göre daha kısa bir yazı türüdür, düşünsel bir planla yazılır ve değişik anlatım biçimlerinden yararlanır.

Deneme: Bir yazarın herhangi bir konu üzerinde, kesin yargılara varmadan, kişisel görüş ve düşüncelerini anlattığı yazı türüne denir (Okur, 2011). İnsanı ilgilendiren her şey deneme konusu olabilir, deneme yazarı kendi kendisine konuşuyormuş gibi yazar. Türk edebiyatında bu türün örnekleri Cumhuriyetten sonra vermeye başlanmıştır.

Eleştiri: Bir sanat, edebiyat ve düşünce eserinin içeriğini ve yapısını olumlu ya da olumsuz yönleriyle, örneklerle ve belgelere dayalı olarak değerlendiren düz yazı türüdür. Giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşur, eleştirmen, eleştireceği esere ön yargı ile yaklaşmamalıdır.

Gezi Yazısı: Bir yazarın, yurt içinde veya yurt dışında gezip gördüğü yerleri ve bu yerlerle ilgili izlenimlerini anlattığı yazı türüdür. Gezi yazılarında daha çok açıklayıcı, olaya dayalı ve betimleyici anlatım türleri kullanılır (Brown, 1987).

Biyografi: Topluma mal olmuş bir kişinin yaşamını, yaptıklarını ve yaşadığı döneme katkılarını anlatan yazılara denir (Özdemir, 2010). Biyografide anlatıcı ve kahraman aynı kişi değilken otobiyografilerde anlatıcı, tıpkı anılarda olduğu gibi aynı zamanda yazardır.

Bilgilendirici metinler, okuyucunun bilgi dağarcığını geliştirmeyi amaçlar. Konunun daha anlaşılır hale gelebilmesi için bir olguyu, durumu açıklayan metin tipleridir (Günay, 2000). Bilgilendirici metinlerde sanatlı anlatım pek yer almaz (Özdemir, 2010). Bilgi vermeyi amaçlayan metinlerde; ana fikrin kelimelerin kavranması, yardımcı fikirlerin belirlenip ana fikirle bir araya getirilip bir bütün oluşturması gerekir (Akyol, 2010).

Kolaç (2009) bilgilendirici metnin özelliklerini şu şekilde açıklamıştır:

1. Bilgi vermek amaçlanır,
2. Anlatım sadedir,
3. Teknik terimler yer alır,
4. Anlatılmak istenenler açıkça belirtilir,
5. Kesin sonuçlar yer alır,
6. Sayısal verilere yer verilebilir,
7. Kesin sonuçlar yer alır,
8. Nesnel bir anlatım vardır.

Ana düşünce ve yardımcı düşüncelerle, metin desteklenir.

2.2.2. Olaya Dayalı Metinler

Olay, yer, zaman, kişilerin yer aldığı sistemli yazılardır. Olaya dayalı metinler kişiye, düşünme fırsatı verir (Okur, 2011). Olaya dayalı metinlerde bilgi verme amacı yoktur, hayal ürünü olaylar yer alabilir.

Bir olaya dayalı olarak meydana gelen edebî metinleri iki gruba ayırmak mümkündür:

1. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler
2. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler

2.2.3. Anlatmaya Dayalı Metinler

Bu metinler, bir olay veya durum çevresinde yer, zaman, kişi belirtilerek ve bir plan çerçevesinde olayların okuyucunun veya dinleyicinin zihninde canlandırılacak şekilde ifade edilmesiyle oluşur. Masal, destan, hikâye, roman, halk hikâyeleri anlatmaya; komedi, trajedi, dram gölge oyunu, meddah, orta oyunu gibi türler de göstermeye bağlı sanat eserlerini oluşturur.

Masal: Olağanüstü kahramanların balarından geçen olağanüstü olayların yer ve zaman belirtilmeden anlatıldığı türdür (Akyol, 2010). Halk dilinde anlatılarak oluşan sözlü edebiyat ürünüdür, tamamen düş ürünüdür. Kalıp sözler, giriş, tekerleme, ara ve bitiş bölümlerinden oluşur.

Halk hikâyesi: Gerçek ya da gerçeğe yakın olayların anlatıldığı anlatı türüdür. Geleneksel bir içeriği olan, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan öykülerdir, kişiler gerçek yaşama uygundur.

Hikaye: Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayların okuyucuya haz verecek şekilde anlatıldığı kısa edebi yazılardır (Okur, 2011).

Roman: Yaşanmış ya da gerçeğe uygun bir şekilde tasarlanmış olayları yer, zaman ve kişi göstererek anlatan öyküden daha uzun yazılardır (Özdemir, 2010). Romanların çoğunda geniş bir şahıs kadrosu vardır, şahıslar ayrıntılı olarak tanıtılır. Kişi, olay, yer, zaman bölümlerinden oluşmaktadır.

Göstermeye dayalı metinlerden tiyatro; yaşanmış veya yaşanması mümkün olayların veya insan yaşamının çeşitli yönlerinin sahnede canlandırılarak oynanmasına yönelik yazılardır. Geleneksel Türk tiyatrosu; gölge oyunu, ortaoyunu, meddah, kukla oyunu ve köy seyirlik oyunlarından oluşur.

Benzerlikleri:

1. Her iki tür de bir olay çevresinde gelişir. Bu temel olayın etrafında daha küçük çapta gelişen olaylar yer alır.
2. Her iki türde de insanların başlarından geçen ya da geçebilecek nitelikteki olaylar gösterilir.
3. Olaylar belirli bir zaman diliminde geçer.
4. Anlatılan olaylardan etkilenen insanlar ya da varlıklar vardır. Bunlara eserin kahramanları denir. En çok etkilenen varlığa eserin başkahramanı (başkişisi) denir.

Farklılıkları:

1. Anlatmaya bağlı türlerde olayın mutlaka bir anlatıcısı vardır. Bu anlatıcı olayı ilahî bakış açısıyla, kahramanın bakış açısıyla ya da gözlemci bakış açısıyla anlatır.
2. Göstermeye bağlı eserlerde, sosyal hayatta karşılaşılabileceğimiz olaylar sahnede gösterilir.
3. Bu iki tür arasında kullanılan dil ve anlatım biçimi de birbirinden farklıdır. Anlatmaya bağlı eserlerde uzun ve kurallı cümleler kullanılırken göstermeye bağlı eserlerde günlük konuşma dili kullanılır. Cümleler daha açık ve kısadır.

Söylenen sözün izleyici tarafından anlaşılması beklenir, bunun için daha açık ve kısa cümleler kullanılır. Konuşma dilinin canlılığı sahnede yansıtılır (Özçakmak, 2015).

*** Metnin yapısını oluşturan unsurlar şunlardır:**

1-Olay: Öykü kişilerinin başından geçenlere olay denir. Öyküde tek bir olay ele alınır. Bazen bu temel olaya bağlı küçük çaplı yan olaylar da olabilir. Ele alınan olayların gelişiminde mantıksal bir sıra izlenir.

Olay örgüsü: Metinlerde olay, ya metindeki kişiler arasında cereyan eden ilişkiler ya da kahramanın iç çatışmaları sonucu ortaya çıkar. Metindeki olay sadece somut gerçeklik değildir. Hayal, tasarı, izlenim ve benzeri hususlarda olay örgüsü çerçevesinde değerlendirilir.

2- Kişiler: Öyküde anlatılan olayları veya durumları yaşayan kişilerdir. Öyküde kişi sayısı azdır. Sadece bir veya birkaç kişi vardır ve onun başından geçenler anlatılır.

Öyküde olayları yapanlara ya da olaydan etkilenenlere öykünün kahramanları denir. Kahramanın kendine özgü ayırt edici özellik taşımasına karakter denir. Benzerlerinin niteliklerini abartılı bir biçimde üzerinde toplayan kişilere tip denir. Bu bakımdan her birey bir karakterdir fakat tip değildir. Tipler belirli bir zümreyi belirgin özellikleriyle temsil eden kişilerdir. Bazı metinlerde insan olan kahramanın yerini bir hayvan veya cansız bir varlık da alabilir.

Olaylardaki rolüne göre kişiler iki gruba ayrılır:

Birinci dereceden kişiler: Olayların akışında birinci derecede rol oynayan kişilerdir. İkinci dereceden kişiler: Olayların akışında çok az veya dolaylı olarak etkisi olan kişilerdir.

Anlatmaya bağlı edebi metinler incelenirken kişiler birinci ve ikinci kişiler belirlenir. Bu kişilerin fiziki ve ruhi portreleri ortaya konur, karakter ve tip olanlar tespit edilir. Bu kişilerin olay içerisindeki görevleri tespit edilir.

3-Mekân: Anlatmaya bağlı edebi metinlerde ele alınan olay belli bir yerde (mekânda) geçer. Bu yer, okul, hastane, bahçe, sokak olabileceği gibi insanın iç dünyası da olabilir. Anlatmaya bağlı edebi metinlerde olayın daha iyi anlaşılabilmesi için yer ya da evre, betimlemelerle tanıtılır. Ancak betimleme yaparken gereksiz ayrıntılara girmemek gerekir.

4- Zaman: Öyküde ele alınan olayın başladığı ve bittiği bir zaman dilimi mutlaka vardır. Olayların başlaması ile bitmesi arasındaki sürece zaman denir. Olaylar bu zaman dilimi içerisinde gerçekleşir.

Anlatmaya bağlı edebi metinlerde iki türlü zaman vardır. Birincisi olayların yaşandığı, kişilerin içinde bulunduğu şimdiki zamandır. Buna gerçek zaman denir. İkincisi romandaki kişilerin geçmişini hatırlaması üzerine geçmişten içinde bulunan ana kadar geçen zamandır. Metindeki zaman ifadeleri tespit edilir. Bu zamanların gerçek zaman mı yoksa kozmik zaman mı olduğu belirtilir (zdemir, 1987).

5-Tema: Bir metinde yazarı yazmaya iten sebep metnin temasıdır. Anlatmaya bağlı edebi metinler incelenirken metne şu soru yöneltilir: "Yazarı bu yazıyı yazmaya iten sebep nedir?" Bu sorunun cevabı metnin temasını verecektir. Metnin teması bulunduktan sonra temayı besleyen düşünceler, temanın sosyal hayatla, düşünce tarihiyle ve eserin yazıldığı dönemle ilişkisi tespit edilir.

Kolaç (2009) Olaya dayalı metin özelliklerini şu şekilde belirlemiştir:

- 1.Olaya dayalıdır,
- 2.Ana düşüncesi yer alır,
- 3.Anlatılmak istenen düşünce sezdirilir,
- 4.Hayali rnler yer alabilir,

5.Kişi, yer, mekan, zaman öğeleri yer alır,

6.Öznel bir anlatım vardır,

2.3. ÖZETLEME

Günümüzde, bilim ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler doğrultusunda bilginin sürekli artış gösterdiği buna bağlı olarak çeşitlendiği görülmektedir (Okur, 2011). Bilgiyi öğrenmenin içselleştirmenin, elde edilen bilgileri aktarmanın pek çok yolu vardır, bunların en önemlilerinden birisi de özetleme becerisidir. (Karagül, 2011, s. 145)'e göre ise özet, özetleme işlemi sonucunda elde edilen metindir. Brown, Dayve Jones (1993) özetlemeyi, dört temel dil becerisi arasında özellikle okuma ile yakından ilişkili bir beceri olarak ifade etmiştir. Bu tanımlar birlikte değerlendirildiğinde, özetleme ile ilgili olarak önemli olanı seçme, kısaltma, özlü bir biçimde verme, kapsayıcı olma gibi özelliklerin ön plana çıktığı görülmektedir (Özçakmak, 2015). Özetleme, ana metnin yeniden oluşturulmasıdır. Bu durum bilgi üzerinde çaba harcamayı gerektirir, bu nedenle beceri geç gelişir (Brown Day,1983).

Özetleme, bireyin ne öğrendiğini düşünmesi, mantıklı bir şekilde yazması v kendi cümleleriyle ifade etmesidir (Deneme, 2009). Özetleme kişinin, okuduğunu anlamlandırmasına yardımcı olur.

Kiewra ve Dubois (1998) özetleme yapmanın nedenlerini şu şekilde açıklamıştır:

- Anlamlandırılan bilgiler özetlenirse, tekrar kalıcı öğrenmeler sağlanması için geriye dönüler yapma imkânı sağlar,
- Edinilen bilgilerdeki aksak yönlerin ortaya çıkmasını sağlar,
- Kişinin ayrıntılar içinde boğulmasına engel olur,
- kalıcı öğrenmeyi sağlar.

*Okuyucu temelli özet ise herhangi birisi için yazılmıştır. Burada özet yazarı yazıya bütünüyle hakim olmalıdır(Kiewra ve Dubois, 1998; Akt: Gedikoğlu ve Okuyan, 2011) .

Kiewra ve Dubois (1998)'e göre, özetleme yapmanın önemini şu şekilde açıklamaktadır:

1. Öğrenme için özet yazma, söylemek ve düşünmekten daha etkili bir yoldur.
2. Özetler kalıcı kayıtlardır, çalışma amaçlı olarak geriye dönmek için daha sonra okunabilir.
3. Bilgi eksikliklerinin ortaya çıkarılmasında kolaylık sağlar. Özet gözden geçirildiğinde bilinmeyen açığa çıkar.
4. Özetler grup üyeleriyle değiştirilebilir, böylece bilginin paylaşılması sağlanır,
5. Özetlenen materyaldeki ana fikirlerin benimsenmesini sağlar (Kiewra ve Dubois, 1998; Akt: Belet, 2005: s. 35).

Anlayan, düşünen, tartışan, bireylerin yetiştirilmesinde, dört temel beceri ile birlikte özetleme becerisi de önemli bir yere sahiptir (Okur,2011). Özetleme Türk Dil Kurumu Büyük Sözlükte (2005: 1947) “Bir yazı, konu, söz veya filmin içeriğini daha az sözle anlatmak, özünü vermek, kısaltmak, hülasa etmek” şeklinde tanımlanmıştır. Garner (1987:301)’ a göre özetleme metne yoğunlaşarak ve gerekli kuralları uygulayarak, metindeki hangi bilgilerin önemli hangisinin önemsiz olduğunun belirtildiği sözlü ya da yazılı ifadelerdir. Görgen (1997; s. 21) özetlemeyi “Metni kapsayıcı ve metindeki önemli cümle birimlerini temsil edici bir yapı oluşturma” olarak tanımlarken Kuzu (2003), özetlemeyi metnin ana konusunun ortaya çıktığı düzlem olarak tanımlamaktadır. Senemoğlu (2004, s. 567)’na göre özetleme öğrenciyi, anlamak için okumaya, önemli fikirleri ayırt etmeye, bilgileri kendi sözcükleriyle ifade etmeye yönlendirmektedir.

Özet yazılırken gereksiz bilgiler belirlenmeli ve çıkarılmalıdır, metinde anlatılmak istenen noktalar belirlenmelidir, paragraflar ayrı ayrı ele alınmalıdır, ana düşünce yardımcı düşüncelerle birlikte bütün oluşturmalıdır (Eyüp, Stebler, Uzuner, 2012).

2.3.1.Özetleme sırasında dikkat etmesi gereken noktalar:

Özetleme yaparken öğrencilerin dikkat etmesi gereken noktalar, aşağıda sıralanmıştır.

- Metin amacına uygun bir şekilde değerlendirilmelidir,
- Ana düşünce belirlenmelidir,
- Bilgi tekrarı yapılmamalıdır,
- Gereksiz bilgiler silinmelidir,
- Oluşturulan özetler kontrol edilmelidir(Eyüp, Stebler,2012).

Öğretmenlerin özetleme sırasında dikkat etmesi gereken noktalar:

- Öğrencilerin oluşturdukları metinleri arkadaşlarıyla birlikte değerlendirmesi sağlanmalıdır.
- Kendi cümleleriyle özetlerin oluşturması sağlanmalıdır,
- Öğrenciler, ana fikre dikkat etmeleri konusunda uyarılmalıdır.
- Özetleme, insanların bilgileri anlamlandırması

2.3.2. Özetlemeyi Etkileyen Faktörler

Özetlemenin gerçekleşebilmesi için iki tür düşünce yapısının gelişmesi gerekmektedir. Bunlar; seçme ve kısaltmadır. Olaya dayalı metinlerde, önemli birimlerin seçimi, bilgilendirici metinlere oranla daha kolaydır (Babadoğan ve Hıdı,

1991). Metnin uzunluğu ve içerdđđi bilgiler de özetlemeyi etkiler. Özetleme sırasında, metin öğrencilerin uzanabileceđđi konumda olur ise, öğrenci özet çıkarırken istediđđi gibi metne bakma imkânına sahip olur ve özeti rahat gerçekleştirebilir. Metin, özet yapılırken öğrenciye verilmez ise yanlış kısaltmalara sebebiyet verebilir (Babadođđan, Hıdı,1991).

2.3.3. Özetleme Becerisinin Geliştirilmesi

Özetleme becerisinin gelişimi, yaş ile ilişkilidir. Özetlenecek metinlerde yer alan önemli bilgilerin seçimi ve yer verilmesi önemli bir beceridir. Yapılan araştırmalarda üniversite öğrencilerinin bile, yeterli özetleme becerilerine sahip olmadıkları görülmüştür (Babadođđan ve Hıdı, 1991). Özet yaptırırken, anlaşılması kolay metinler seçilmelidir. Özetleme eğitime başlarken kısa metinlere başlanmalıdır ve anlaşılması kolay metinler seçilmelidir. Özet yazarken, öğrencinin metinden faydalanması sağlanmalıdır.

Özetleme becerileri öğretilirken, öğretmenler şu unsurlara dikkat etmelidir. Bunlar doğru metni seçmek, konu alanının sınırlarını çizmek, ana fikirleri irdelemektir (Okur, 2011). Özetleme becerileri öğretilmeye başlarken kısa bir metin seçilmelidir, bu öğrencinin ana fikri irdelemesini kolaylaştırır. Özetleme çalışmalarında, öğrenciye ilk önce öykü özetlettirilmelidir. Çünkü hikâye edici metinlerin özetlenmesi zor değildir. Öyküleri özetleyebilen öğrenciler, daha zor metinleri kolaylıkla özetleyebilir. Özetlerken metine bakma konusunda, öğrencilere izin verilmelidir (Babadođđan ve Hıdı, 2011). Gerekli hassasiyetin gösterildiđđi taktirde, özetleme becerilerinin öğretimi eksiksiz gerçekleştirebilir, bunun için öğretmenlerimiz kendilerine düşen görevleri eksiksiz yerine getirmeye çalışmalıdır, böylece öğrencilere özetleme becerisi kazandırılabilir.

Özetleme becerisinin gelişebilmesi için kişilerin erken yaştan itibaren okuma alışkanlığını kazanması gerekmektedir. Bu alışkanlığı kazanan kişi; dikkat, anlamlandırma, analiz, sentez gibi zihinsel becerilerin gelişimini sağlar (Karatay, Okur, 2012). Elde edilen özetler, metnin çatısını oluşturur (Deneme, 2008).

Özetleme Yaparken Öğretmenlerin Dikkat etmesi Gereken Durumlar:

1. Makaleyi özet yapma amacına uygun olarak okumalıdır.
2. Okunulan materyaldeki düşünceleri kendi ifadeleri ile yazmalıdır.
3. Materyalde anlatılmak istenen ana fikri bulmalıdır.
4. Ayrıntıları sınıflandırmalıdır.
5. Özetlemenin bir sıralaması değil; materyaldekinin bir minyatürü olduğu unutulmamalıdır.
6. Bilgileri bir bütün olarak bütünleştirerek yazmalıdır.
7. Özeti tekrar okumalı ve gözden geçirmelidir (Babadoğan ve Hıdı, 2011).

Özetleme Yaparken Öğretmenlerin Dikkat Etmesi Gereken Durumlar:

1. Öğrencilerin birbirlerinin özetlerinin okunması sağlanmalıdır.
2. Öğrencilerin okudukları materyale ilişkin özetlerinde kendi ifadelerine yönelik özetler yazmaları sağlanmalıdır.
3. Bir materyalin özeti okunmadan öğrencinin materyali okuması, özetlemesi ve yazarla karşılaştırması sağlanmalıdır.
4. Materyalin ana fikri vurgulanmalı, tüm ayrıntıların hatırlanmasına gereksinim olmadığının anlaşılması sağlanmalıdır.
5. Öğrencilerin çeşitli özetleri inceleyerek kendi özetlerini gözden geçirmelerine olanak sağlanmalıdır (Eyüp, Stebler, Uzuner Yurt, 2011).

2.3.4. Özet Metinde Önemli Bilgileri Vurgulama

Öğretmen, öğrencilere metinde yer alan önemli bilgilerin farkına varabilmeleri için sorular sormalıdır. Bireyin kendi öğrenmesini sağlaması için özetleme yapması gerektiği düşüncesi kişiye yerleştirilmelidir. Özetleme becerilerinin geliştirilebilmesi için kişi sürekli pekiştirilmelidir.

2.3.5. Özetleme Türleri

Özetler, iki temel kategori içerisinde ele alınır. Bunlar yazar temelli ve okuyucu temelli özetlerdir. Yazar temelli özet, yazara bir metni ya da bir metnin önemli bölümlerinden yazılı bir kaynak oluşturmasında yardımcı olur. Okuyucu temelli özet ise herhangi biri için yazılmıştır, bunun amacı metne karşı ilgi uyandırmaktır (Hidi ve Anderson, 1987). Öncelikle yazar temelli olan özetlemelere önem verilmelidir çünkü metnin anlaşılması ve bireysel verilerin korunması için bu tür özetlemeler yaşam boyu kullanılmaktadır. Bireylere ilk önce kendileri için özet yazmanın önemi kavratılırsa, kişi başkaları için özet yazmada da başarılı olacaktır. Özetlemenin en önemli unsurları ise özet uzunluğu, içerik bilgisi, yazım biçimleri ve hedef kitledir (Bulut, 2013).

Özetleme, kurallarına uygun bir şekilde yapıldığında anlamlı öğrenmeler gerçekleştirilebilir (Gedikoğlu ve Okuyan, 2011). Anderson, Hidi ve Babadoğan (1991: 588)'a göre, özetler iki temel sınıflandırmada ele alınabilirler. Bunlar yazar temelli ve okuyucu temelli özetlerdir:

- Yazar temelli özet, yazara bir metnin önemli bölümlerinden bir kayıt oluşturması konusunda yardımcı olur. Bu durumda yazar genellikle, metinle ilgili bilgi sahibi olmalıdır. Özet yazarları özetlerken dil bilgisi yanlışları, cümle biçimi ve uzunluğuyla ilgilenmeksizin olası metnin küçük parçalarını belirlemektedir.

2.3.6. Özetleme Kuralları

Özetleme yapılırken birtakım kurallara uymak gerekir. Özet yapılırken dikkat edilmesi gereken noktalar:

1) *Kendi Cümleleriyle Özetleme:*

Kişi özetlemeyi yaparken kendi anlatımına yer vermeli, özeti kendi cümleleriyle ifade etmelidir (Güneş, 2007).

2) Orijinal Metnin Yapısına Bağlı Kalınarak Özetleme:

Özet yazılırken metnin yapısı ön plana alınmalıdır. Bilgilendirici ve öyküleyici metinler, kendilerine özgün yapılara sahiptir. Metinlerin konuları farklı olduğundan özetlerin yapısı da farklılık gösterecektir (Özçakmak, 2015).

3) Orijinal Metnin Amacına Uygun Özetleme:

Metnin yazılmasındaki amaç ön planda tutulmalıdır. Metinde yer alan ana fikre bağlı kalınarak özet metin oluşturulmalıdır.

4)Paragraf ve Bölümler Halinde Özetlemek:

Metni olduğu gibi almak ve cümleleri metindeki orijinal haliyle tekrar etmek, özet yazmak değildir. Paragraf ve bölümler, önemli bilgiler göz önüne alınarak küçültülür. Metinden direk alıntı yapmak, özet yapmak değildir.

5)Geniş Zaman İfadeleriyle Özetleme:

Özet cümlelerinin geniş zaman kipiyle kurulması uygun görülmüştür (Özdemir, 1992). Geniş zaman tüm zamanları içine alır, bu nedenle özetleme yapılırken geniş zaman kullanılmalıdır.

6)Başlık Koyma:

Başlık konu hakkında bilgi verir, ana düşüncenin özetidir. Özetleme de gerçek metine bağlı kalınarak orijinal başlık kullanılmalıdır (Güneş, 2007).

7) Duru ve Açık Anlatım

Metinde farklı anlamlar çıkmaz, herkes aynı şeyi anlar. Gereksiz sözcük kullanılmaması kadar gerekli sözcükler de eksik olmamalıdır (Göçer, 2014). Özetleme yapılırken yabancı sözcüklere yer verilmemeli, ana metne bağlı kalınarak özetleme yapılmalıdır.

8) Kısa Cümlelerle Özetleme

Özet metinde cümleler kısa olmalıdır, uzun cümleler metnin anlaşılmasını zorlaştırır (Özçakmak, 2015).

9) Yazım Kuralları ve Noktalama İşaretlerine Dikkat Ederek Özetleme

Özet yazımında yazım ve noktalama işaretlerine dikkat edilerek yazılmalıdır (MEB, 2005). Yazım kuralları ve noktalama işaretleri metni anlamlandırır, metnin doğru ve kolay okunmasını sağlar. Bu nedenle özet metinlerde yazım kuralları ve noktalama işaretleri önemli yer tutar (Göçer, 2014).

10) Taslak Çıkarma

Alınan notlar göz önüne alınarak metnin taslağı oluşturulur (Gökşen, 1969). Metindeki duygu ve düşünceler plan sayesinde kavranır (Yörük, 1987). Özet yazılmadan önce plan yapılmalıdır.

11) Edebi Olma Kaygısı Gütmeme

Metnin özeti yapılırken, edebi kaygı güdülmemelidir (Emir, 1976). Özetleme ana fikrin, yazarın bakış açısının ve metinde yer alan bilgilerin mantıklı bir şekilde ifade edilmesidir (Akyol, 2008). Özet metinlerde var olan bilgiler dile getirilir.

12) Doğrudan Alıntı Yapmama

Kişi özet metni kendi cümleleriyle oluşturmmalıdır. Metinde yer alan cümlelere yer verilmelidir. “Yazar burada diyor ki ” şeklinde ifadelere yer verilmemelidir (Özçakmak, 2015). Metinde yer alan diyaloglar özetlenmeli, ağızdan çıktığı gibi alınmamalıdır (Gökşen, 1969).

13) Belli Bir Hacimde Özet Yapma

Özetler belli bir hacimde olmalıdır (Garipoğlu, 1974). Özet metindeki kelime sayısı yazının orijinal uzunluğu ile ilgilidir. Özet metnin, orijinal metnin yüzde kaçını oluşturacağı ile ilgili görüşler vardır; Havy (2005)’e göre Orijinal metnin yarısından az olması gerektiğini dile getirmiştir. Göğüş (1978) ise toplam kelime sayısının üçte birinden az olması gerektiğini düşünmüştür. Özet metinde sadece önemli bilgiler yer almalıdır (Özçakmak, 2015).

14) Özete Kendi Düşüncelerini Katmama

Özet metin oluşturulurken kişi kendi düşüncelerine yer vermemelidir. Sadece metinde yer alan önemli bilgilere yer verilmelidir (Okur, 2011).

2.4. STRATEJİLER

Strateji; önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yoldur (TDK, 2011). En yaygın kullanılan strateji ise Büyük Ölçekli Yapı Modelidir. Bu modelde büyük ölçekli yapılardan, küçük ölçekli yapılar oluşturulur. Büyük ölçekli yapı modeli; silme, genelleme, yeniden yapılandırma olmak üzere üç başlık altında toplanır (Dijk, 1987).

Silme: Metinde ilgisi olmayan bilgiler silinir.

Genelleme: Metinde yer alan küçük olaylar ve fikirler yerine, genelleyici kavramlar yer alır.

Yeniden yapılandırma: Gerekli ana fikir ve ana fikri destekleyici yardımcı fikirler, dil bilgisi kurallarına uygun bir şekilde yeniden düzenlenir (Özçakmak, 2015).

Yazıcı (2006) 'ya göre özet metin oluşturulurken kullanılacak stratejiler ikiye ayrılır:

1. Kurala Dayalı Özetleme Stratejisi: Özet metin oluşturulurken birtakım kurallara uymak gerekir.
2. Metin Şema Arasındaki İlişkileri Düzenleme Stratejisi(MSAİD) ; Öğrenciler on beş ya da daha az sözcükle metni özetler.

İdris, Baba ve Abdullah (2007) ise özetleme sırasında kullanılan stratejileri, yedi başlık altında toplamıştır:

- 1.Gereksiz bilgileri çıkarma
- 2.Cümle birleştirme
- 3.Konu cümlesini seçme
4. Söz dizimini değiştirme
- 5.Başka sözcüklerle ifade etme
- 6.Genelleme ve keşfetme.

Bulut(2006) geliştirdiği ölçekte özetleme stratejilerini dokuz başlıkta toplamıştır:

- 1.Başlık yazma
- 2.Yazıyı Kâğıda Geçirme
- 3.Noktama İşaretlerine Dikkat Etme
- 4.Paragraf Yapma
- 5.Konuya Bağlı Kalma
- 6.Kendi Cümleleriyle İfade Etme

7.Ana Fikre Bağlı Kalma

8. Yardımcı Fikirlerle Yer Verme

9.Konunun Akışına Uygun Yazma

Çıkrıkçı (2008) ise özetleme stratejilerini: Alıntı, genelleme, ekleme şeklinde sınıflandırmıştır.

Doğrudan alıntı: Metinde hiçbir değişiklik yapılmadan, bilgilerin kopyalanmasıdır.

Alıntı: Metindeki önermelerin kısaltılarak metne alınmasıdır.

Genelleme: Ana fikre bağlı kalınarak metnin tekrar yazılmasıdır (Çıkrıkçı,2008).

Deneme (2009) çalışmasında, özetleme stratejilerini aşağıdaki maddelerde belirlemiştir:

- 1.Özet metni kendi cümleleriyle yazma,
- 2.Uygun uzunlukta yazma,
- 3.Bağlaçlara Dikkat etme,
4. Ayrıntıları silme,
- 5.İddia cümlesine yer verme,
- 6.Yazarak gönderme yapma,
- 7.Ana fikri dahil etme,
- 8.Yardımcı fikirlere yer verme,
- 9.Fikirleri destekleme şeklinde 9 başlıkta toplamıştır.

2.4.1. Özetleme Stratejileri

Özetleme becerisinin öğretiminde, özetleme stratejileri önemli bir yere sahiptir, Okuduğunu anlama ve anlamı yapılandırmaya yönelik çalışmalar incelendiğinde özetleme stratejilerine ait fikirler farklılık göstermektedir. Bunlar

arasında kurala dayalı özetleme stratejisi, metin–şema arasındaki ilişkileri düzenleme üzerinde odaklanmaktadır (Okur, 2011). Bunun yanında en yaygın olarak kullanılan strateji ise Büyük Ölçekli Yapı Modelidir. Bu model silme, genelleme, yeniden yapılandırma başlıkları altında incelenmektedir (Dijk ve Kintsch, 1983). Stratejilerin çeşitlilik göstermesinin nedeni, özetleme stratejisinin geniş kapsamlı ele alınmasıdır. Bu stratejiler sayesinde küçük ölçekli yapılardan büyük ölçekli yapılar elde edilmektedir (Okur, 2011).

Özetleme becerilerinin öğretiminde, okuduğunu anlama, anladığını aktarabilmede önemli bir yere sahiptir. Bu stratejiler metnin anlaşılmasında ve konunun belirginleşmesine yardımcı olur (Okur, 2014). Babadoğan ve Hidi (2011)' ye göre özetlemenin öğretilmesi konusunda üç eğilim söz konusudur: Birincisi denenmiş bir metinde uygulanabilecek özetleme kurallarının bir kısmını öğretmek, ikincisi anlamı kontrol altında tutmanın bir yolu olarak özetlemeyi kullanmak, sonuncusu ise özetleme tekniklerini kullanarak içeriğin düzenlenmesidir.

Konunun kapsamının geniş olmasından dolayı, stratejiler 3 ile 14 başlık altında değişmektedir (Özçakmak, 2015). Çalışmamızda ise Hüseyin Özçakmak tarafından geliştirilen “Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçekte ise stratejiler 8 başlık altında toplanmıştır:

1. Başlık Yazma:

Başlık, metnin konusu hakkında bilgi verir, başlık ile ana düşünce arasında sıkı bir ilişki vardır (Gökşen, 1969). Özet metin yeni oluşturulan bir metin değildir, bu nedenle özet metin oluşturulurken kaynak metine bağlı kalınmalıdır, var olan başlık direk alınmalıdır (Özçakmak, 2015).

2. Bakış Açısını Doğru Kullanma Stratejisi

Bir olayın kim tarafından aktarıldığı bakış açısını ilgilendirir. Bakış açısı mekân, zaman, şahıs kadrosunun kim tarafından iletildiğini gösteren unsurdur

(Yakıcı, 2008). Tekil bakış açısı otobiyografik yöntemin hakim olduğu bakış açısıdır çünkü anlatıcı ile anlatan aynı kişilerdir (Aktaş, 1984). Ana metinde birden fazla bakış açısına yer verilebilir ancak özet metinde tek bir bakış açısı yer almalıdır (Özçakmak, 2015).

3. Anlatım Kipini Doğru Kullanma Stratejisi

Kip, kök ya da gövde durumundaki fiilin bildirdiği hareketin; konuşan, dinleyen veya kendisinden söz edilen açısından ne tarzda yansıtıldığını gösterir (Korkmaz, 2003).

Kipler, bildirme kipleri ve dilek kipleri olmak üzere ikiye ayrılır. Bildirme Kipleri; görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zamandır. Dilek kipleri ise dilek şart, istek, gereklilik ve emir kipleridir (Kaya, 1994). Dilek kipleri zaman kavramı göstermezler. Öfke, tehdit, küçümseme, önemseme anlamları katar (Üstünova, 2004). Özetleme yapılırken kip kullanma konusunda bir zorunluluk yoktur ancak geniş zaman kullanılması ile ilgili fikir birliğine varılmıştır (Özçakmak, 2015).

4. Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisi

Bilgilendirici metinlerde yer alan önemli fikirler; konu, ana fikir ve yardımcı fikirlerdir. Bu fikirler, tanımlar, sayısal veriler ve örneklerle desteklenir. Özet yazan kişi, Metni ayrıntılardan arındırıp önemli unsurlara yer vermelidir (Üstünova, 2004). Benzetme ve diyaloglara özetle yer verilmemelidir; kişi, yer, zaman, olay konusunda ayrıntıya girilmemelidir (Özçakmak, 2015).

5. Önemsiz Bilgiyi Silme Stratejisi

Metindeki bilgilerin, hangilerinin önemli, hangilerinin önemsiz olduğu belirlenmelidir. Özet yazılırken önemsiz bilgilere başvurulmamalıdır. Önemsiz

bilgiler, bilgilendirici metinlerde örnek ve ayrıntılar, öyküleyici metinlerde ise önemli olaylar dışında kalan olaylardır (Okur, 2011).

6. Metin Dışı Bilgiye Yer Vermeme Stratejisi

Özgün metnin dışında yer alan bilgiler metin dışı bilgidir. Özet oluştururken dikkat edilmesi gereken konu, metinde bulunan önemli önemsiz bilgileri ayırt etmek ve metnin anlamını koruyarak uygun bir şekilde ifade etmektir (Çoşkun, 2005).

Dilidüzgün ve Genç (2014) Öğrencilerin özet çıkarırken yoruma yer vermeleri, metin dışı bilgilerin özette yer almasına neden olur. Metin oluşturulurken metin dışı bilgilere yer verilmemeli, özgün metne bağlı kalınmalıdır.

7. Tutarlı Yazma Stratejisi

Tutarlılık; metin içindeki anlamsal ve mantıksal bağlantılarla oluşan bütünlüktür (Çoşkun, 2005). Tutarlılık; cümle, paragraf, paragraf içi uyumdur (Özçakmak, 2015). Tutarlılık; bilgilerin zihinde şema oluşturmasıdır (Karatay, 2010). Özet metinde metnin özelliğine göre, öyküleyici metinlerde olay, kişi, yer, zaman unsurları arasında; bilgilendirici metinlerde ise ana fikir, yardımcı fikirler arasında uyum olmalıdır.

8. Kısaltma Stratejisi

Metin özetlenirken, kaynak metnin uzunluğu göz önüne alınmalıdır. Ana fikir ve yardımcı fikirler anlaşılır bir şekilde ifade edilmelidir. Özetleme sırasında, özetleme stratejilerine dikkat edilmelidir (Özçakmak, 2015).

2.5. ÖZETLEME İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çıkrıkçı (2004) “İlköğretim Öğrencilerinde Özetleme Becerilerinin Gelişimi” isimli çalışmasını İlköğretim 5 ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde

gerçekleştirmiştir. Öğrencilerin oluşturduğu özetler büyük ölçekli yapı modeli ve söylem blok modeli kullanılarak incelenmiş. Özet metin oluşturulurken, önemli bilgileri seçme ve elde edilen bilgileri özet metin haline getirmede kullanılan stratejiler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda 5. sınıf öğrencilerinin küçük ölçekli yapıları daha çok kullandığı, doğrudan alıntı ve alıntı stratejilerini göz önüne aldıkları, 8. sınıf öğrencilerinin ise alıntı stratejilerini yaygın olarak kullandıkları görülmüştür.

Tok ve Beyazıt (2007) yaptığı çalışmada, özetleme ve not alma stratejilerinin üçüncü sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlamaya etkisini saptamaya çalışmıştır. Hatay ilindeki 103 öğrenci üzerinde çalışılmış, deney grubu ikiye ayrılmıştır. Bir gruba özetleme stratejileri, diğer gruba ise not alma (kes-yapıştır) stratejileri öğretilmiştir. Uygulamadan önce, öğrencilerin hangi stratejileri kullanıp kullanmadıklarını saptamak için iki saat gözlem yapılmıştır. 6 saat boyunca deney gruplarının birine özetleme stratejileri diğerine ise not alma stratejileri gösterilmiştir. Kontrol grubundaki öğrencilere ise geleneksel yöntemlerle ders işlenmiştir. Uygulama sonucunda, öğrencilere okuduğunu anlama testi ön test- son test şeklinde uygulanmış, her iki stratejinin okuduğunu anlama üzerindeki etkileri arasında fark görülmemiştir.

Deneme (2008) yabancı dilde yazma becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin başarıya etkisi incelenmiştir. Çalışmada özetleme becerisinin öğretildiği deney grupları ile geleneksel yöntemin uygulandığı kontrol grupları arasında, başarı bakımından fark olup olmadığı ölçülmek istenmiştir. Veri toplamak için öğrenci veri anketi, ön test- son test uygulaması, okuduğunu anlama testi uygulanmıştır. Özetleme becerilerinin öğretiminin başarı üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Deney grubu ve kontrol grubu arasında özet metin oluşturma, metni kendi cümleleriyle yazma, metinde fikir birliği oluşturma, bağlaçları uygun bir biçimde kullanma açılarından önemli farklılıklar görülmüştür.

Deneme (2009) bir diğer çalışmada İngilizce öğretmen adaylarının özetleme stratejileri kullanma tercihleri belirlenmeye çalışılmıştır. Gazi Üniversitesi

Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü ikinci sınıfta öğrenim gören 50 öğrenci üzerinde araştırma yapılmıştır. Çalışmada öğrencilerin stratejileri kullanmada eksik ve zayıf yönleri belirlenmeye çalışılmıştır. Önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, özet metine kendi düşüncelerini katma bilgileri değiştirmeden direkt alma gibi stratejileri düzensiz bir şekilde, gelişigüzel kullandıkları görülmüştür. Özet metin oluştururken, uygun bağlaçları kullanma, önemli bilgiye yer verme stratejilerini kullanabildikleri ancak metni kendi cümleleriyle yazma konusunda zayıf oldukları görülmüştür.

Susar Kırmızı (2010) çalışmasında, Türkçe dersinde çoklu zekâ kuramına dayalı işbirlikli öğrenme yönteminin özetleme başarısı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. İlköğretim dördüncü sınıfta okuyan 3 deney grubu ve 1 kontrol grubundan oluşan 178 öğrenci ile yapılan çalışma, 14 hafta sürmüştür. Veriler açık uçlu sorulardan oluşan özetleme başarı testi ile toplanmıştır. Çalışma sonucunda, işbirlikli öğrenme ve çoklu zekâ kuramına dayalı işbirlikli öğrenmeyle yapılan öğrenmenin, 2005-2006 öğretim programında yer alan öğrenme etkinliklerine göre daha etkili olduğu kanısına varılmıştır.

Ülper ve Karagül (2011) araştırmasında, ders kitaplarında yer alan özetleme becerilerinin kazandırılması amacıyla uygulanan etkinlikler incelenmiştir. Ders kitaplarındaki etkinliklerin, özetleme becerisine yönelik metinsel işlemleri kazandırmak için uygun olup olmadıkları saptanmaya çalışılmıştır. İçerik çözümleme yöntemi kullanılmış, etkinlikler tekrardan irdelenmiştir. Etkinlikleri sınıf, dil becerileri, kazanımlar bakımından incelenmiştir. Uygulamada ilköğretim 3,4,5,6,7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları üzerinde çalışılmıştır. Türkçe öğretim programında; silme, yapılandırma, genellemeye yönelik kazanımların yer almadığı, buna bağlı olarak etkinliklere de yer verilmediği görülmüştür. Ana düşünceye bağlı yardımcı düşünceye yer verme, 3. sınıf dışında her sınıftaki etkinliklerde rastlanmış, önemsiz bilgiyi silme ise 3,4 ve 5. sınıflarda yer almıştır.

Yazıcı, Okuyan ve Gedikoğlu (2011) çalışmasında, öğretmenler tarafından oluşturulan özet metinler incelenmiştir. İlköğretim ve ortaöğretimde görev yapan 55

Türkçe ve Edebiyat öğretmeni ile yapılan çalışmada, Çetin Altan'ın “Kitap Az Yaşamayı Önler” adlı denemesini öğretmenlerin özetlemesi istenmiştir. Veriler ölçüt temelli ve dereceli ölçek kullanılarak elde edilmiştir. Öğretmenlerin, kendi tümceleriyle metni tekrar yazma konusunda başarılı oldukları, yeni başlık oluşturma, yardımcı düşüncelere yer verme konularında yetersiz oldukları saptanmıştır.

Okur (2011) araştırmasında; üniversite öğrencilerinin Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerileri ölçülmüştür. Çalışma, Gazi Üniversitesi ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Bölümü dördüncü sınıf öğrencileri arasından seçilen 200 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin okuma metinlerini özetleme becerilerini ölçme amaçlanmıştır. Elde edilen metinler, “Özetleme Becerileri Değerlendirme Ölçeği” ile değerlendirilmiş, Türkçe Öğretmeni adaylarının bilgilendirici ve hikâye edici metinleri özetleme becerileri orta, sınıf öğretmeni adaylarının ise zayıf düzeyde bulunmuştur. Cinsiyet açısından incelendiğinde, kız öğrenciler daha başarılı bulunmuştur. Özetleme becerisinin gelişimi, okunan kitap sayısı ile de ilişkili olduğu kanısına varılmıştır.

Eyüp, Stebler ve Uzuner Yurt (2012) yaptığı çalışmada; Türkçe öğretmenliği adaylarının özetleme stratejileri kullanma eğilimleri ölçülmüştür. Çalışma, Giresun Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü dördüncü sınıfta öğrenim gören 97 öğrenci ile yapılmıştır. Elde edilen özetler Deneme(2009) tarafından geliştirilen 14 maddelik “Özetleme Stratejileri Ölçeği” ile değerlendirilmiş, öğretmen adayları, özetleme stratejileri kullanma becerileri açısından yetersiz bulunmuştur. Öğrenciler, gerekli bilgiyi seçme, bu bilgileri özet metine dahil etme, metnin tamamını okuma, stratejilerini kullandıkları belirlenmiş, özetlenecek metindeki detaylara önem verme, özeti yazan kişinin kendi düşüncelerini katması, metindeki tüm örneklerle yer verme gibi konularda karasız kaldıkları görülmüştür.

Karatay (2013) ise araştırmasında 6, 7 ve 8. sınıf Öğrencilerinin bilgilendirici ve Öyküleyici Metinleri Özetleme Becerileri incelenmiştir. Sakarya ili Mehmet

Soykan ortaokulu 6.7.8.sınıfta okuyan 330 öğrenci ile yapılan araştırmada, öğrencilere bilgilendirici ve öyküleyici kolay, orta ve zor düzeydeki metinler özetlettirilmiştir. Elde edilen özetler, Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiş, özetleme becerileri ile metin türü, güçlük düzeyi, akademik başarı ile sınıf düzeyi arasında ilişki görülmemiştir. Ortaokul öğrencileri, özetleme becerilerinin kullanımı açısından başarısız görülmüş, okuma anlama çalışmaları bu beceriyi geliştirmede yetersiz görülmüştür.

Bulut (2013) araştırmasında ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin özet metinleri hazırlarken kullandıkları özetleme stratejileri, bu stratejiler arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelenmiştir. Özetler, metin türlerine göre hazırlanmış değerlendirme formları ile değerlendirilmiştir. Öğretmenler, hem bilgilendirici hem de hikâye edici metinleri özetlemede daha başarılı bulunmuştur. En çok uygulanan strateji gereksiz bilgileri çıkarma, hiç kullanılmayan strateji ise keşfetmedir. Araştırma sonucunda öğretmenler ve öğrenciler stratejileri kullanma ve metinleri özet metin haline getirmede yetersiz bulunmuştur.

Altıntaş ve Görgeç (2014) araştırmalarında, öğretmen adaylarının bilgilendirici metinleri özetleme becerileri değerlendirilmiştir. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi 2014 yılında pedagojik formasyon programına katılan öğrenciler arasından seçilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 47, Tarih Bölümü'nden 38, Matematik 38, Fizik ve Almanca bölümünden 23 'er öğrenci toplam 171 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Katılımcıların 103 'ü kadın,68'i erkektir. Veriler özet cevap formu ve özet cevap anahtarı ile elde edilmiştir. Özetleme becerileri düzeyi; branş, cinsiyet, okunan kitap sayısı bakımından karşılaştırılmıştır. Branş bazında, özetleme becerilerinin uygulanabilmesi konusunda fark görülmemiş, cinsiyet bakımından ise bayan öğretmen adayları daha başarılı bulunmuştur. Özetleme becerileri uygulanabilme düzeyi, okuna kitap sayısı ile artış göstermektedir. Kısaca öğretmen adaylarının, özetleme becerilerini uygulayabilme düzeyi orta düzeyde bulunmuştur.

Özçakmak (2015) çalışmasında ise Türkçe öğretmeni adaylarının dinlerken aldıkları notlardan hareketle, bilgilendirici, öyküleyici, tartışmacı metinleri

özetleyebilme becerilerini incelemiştir. Gazi Üniversitesi ve Mustafa Kemal Üniversitesi Türkçe öğretmenliğinde okuyan 202 öğretmen adayı ile yapılan çalışmada, öğrencilerin özetleme stratejilerini kullanma becerileri ölçülmek istenmiştir. Veriler araştırmacı tarafından oluşturulan “Özetleme Becerileri Puanlama Ölçeği” ile elde edilmiştir. Özetler cinsiyet, üniversite açısından da değerlendirilmiştir. Öğrenciler, özetleme stratejilerini kullanabilme açısından başarısız bulunmuştur. Öğrencilerin, öyküleyici metni özetlemede daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır.

Gardner (1982), yaptığı çalışmada beş gün boyunca 24 üniversite öğrencisine bir metin verilmiş ve özetlemeleri istenmiştir. Beş gün sonunda öğrencilerden özetleri, önemli bilgiler açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Özetlemede başarılı öğrencilerin, özet metinleri değerlendirme ve önemli bilgileri seçme açısından daha başarılı oldukları kanısına varılmıştır.

Kirby ve Pedwel (1991) ise öğrencilerin kullandıkları özetleme stratejilerin öğrenmedeki önemi belirlenmeye çalışmıştır. Çalışmasının sonucunda metni okuyup inceleyen ve özetleyen öğrenciler yüzeysel öğrenme, metni önceden inceleyip bakmadan özetleyen öğrencilerin ise derin öğrenme biçimine sahip oldukları kabul edilmiştir. Derin öğrenme biçimine sahip olan öğrencilerin, özetleme becerisi açısından daha başarılı oldukları belirlenmiştir

Brown, Day, Jones (1993) 5,7 ve 11. sınıfta okuyan 64 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada, öğrencilere altı adet halk hikâyesi vermişlerdir. Hikâyelerden iki tanesini eve götürmeleri ve hikâye üzerinde çalışmaları istenmiştir. Bir hafta sonrasında da öğrencilerden, bu hikâyeleri özetlemeleri istenmiştir. Özetlerin 40 kelimeden daha az olması istenmiştir. Küçük sınıfta okuyan öğrencilerin (5.Sınıf) özet metinlerde açıklama cümlelerine daha çok yer verdikleri görülmüş, 7. Sınıf öğrencilerinin dördüncü düzeyde, 11. sınıf öğrencilerinin üçüncü düzeyde özet yazma becerisinde daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Hadwin, Kirby ve Woodhooze (1999), 82 öğrenci ile yapılan çalışmada, öğrencilerde derste aldıkları notlar ve çıkardıkları özetlerin, metinde yer alan bilgileri akılda tutma ve anlamlandırma bakımından etkisi incelenmiştir. Birinci grup, metni okumuş, incelemiş ve not çıkarmıştır. İkinci grup not çıkarmadan önceden var olan bilgilerden çalışmıştır; üçüncü grup ise hem kendileri not çıkarmış hem de hazır notlardan çalışmıştır. Yazılan özetler değerlendirilmiş, dersi sadece dinleyen ve eldeki notlardan çalışan öğrencilerin dersi hem dinleyip hem özet çıkaran öğrencilerden daha başarılı oldukları görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve bu araçların geliştirilmesi, verilerin çözümü ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmanın verileri nicel araştırma teknikleri ile toplanmıştır. Nicel araştırma verilerinin toplanmasında hem betimsel hem de ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır. Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar. Eğitim araştırmalarında en yaygın betimsel yöntem tarama çalışmasıdır. Çünkü araştırmacılar bireylerin, grupların ya da fiziksel ortamların özelliklerini (yetenekler, tercihler, davranışlar vb.) özetler (Büyüköztürk vd., 2010).

Tarama modeli çalışmalar, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2005). Araştırmada, veri toplama süreci bir seferde gerçekleştiğinden olması ve veri toplama sürecinde evrenin herhangi bir andaki resmini betimleme olduğundan kesitsel tarama deseni kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada öğretmen adaylarının bilgilendirici ve olaya dayalı metin türlerindeki özetleme düzeylerinin betimlenmesi amaçlanmıştır. İlişkisel araştırma yöntemi ise değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek ve muhtemel sonuçları tahmin için kullanılan yöntemleri kapsamaktadır (Metin, 2014). Bu doğrultuda araştırmanın ikinci kısmında öğretmen adaylarının metin türü düzeyleri ile bağımsız değişkenler (cinsiyet ve öğrenim görülün anabilim dalı) arasındaki ilişki durumu incelenmiştir.

3.2. ÇALIŞMA EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın hedef evreni, 2017-2018 eğitim - öğretim yılında Türkiye’de İç Anadolu’da bulunan bir üniversitenin eğitim fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarıdır. Hedef evren soyut ve evrene ulaşılması uygulamada imkânsız olduğundan araştırma sürecinde ulaşılabilen evrene gidilmiştir. Ulaşılabilen evren ise somut ve ulaşılabilir evrendir (Karasar, 1991: s. 110). Bu çalışmanın ulaşılabilen evreni, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarından oluşmaktadır.

Çalışma örneklemini, bu ulaşılabilen evrenden olasılıklı örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme yolu ile seçilen 152 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Tabakalı örnekleme yöntemi, evrendeki alt grupların belirlenip bunların evren büyüklüğü içindeki oranlarıyla örnekleme temsili edilmelerini sağlamayı amaçlayan bir yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2010). Bu anlamıyla eğitim fakültesinde öğrenim gören yaklaşık 960 öğretmen adayı öğrenim gördükleri anabilim dalına ve sınıf seviyelerine göre tabaka oluşturulmuş ve bu tabakalardan random yolla 152 öğretmen adayı seçilmiştir.

En son haliyle çalışma örnekleminde yer alan öğretmen adaylarının demografik bilgilerine Tablo 3.1’ de yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dağılımları

Bağımsız değişkenler		f	%
Öğrenim görülen Anabilim Dalı	Fen Bilgisi Öğretmenliği	36	23,7
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	40	26,3
	Türkçe Öğretmenliği	40	26,3
	Sınıf Öğretmenliği	36	23,7
	Toplam	152	100,0
Cinsiyet	Kadın	110	72,4
	Erkek	42	27,6
	Toplam	152	100,0

Tablo 3.1 incelendiğinde çalışma örnekleminde bulunan toplam 152 öğretmen adayının 110'unun kadın (%72,4) ve 42'sinin erkek öğretmen adayından oluştuğu görülmektedir. Bu öğretmen adaylarının %23,7'si Fen Bilgisi , %26,3'ü Sosyal Bilgiler %26,3'ü Türkçe ve %23,7'si Sınıf Öğretmenliği anabilim dallarında öğrenim görmektedir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI VE GELİŞTİRİLMESİ

Araştırmada, veri toplama sürecinde iki ölçme aracı kullanılmıştır. Birinci aşamada öğrencilerin kişisel bilgilerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen *Kişisel Bilgiler Formu (KBF)*, ikinci aşamada öğretmen adaylarının bilgilendirici ve olaya dayalı metin türü düzeylerini değerlendirmek için Özçakmak (2015) tarafından geliştirilen *Özetleme Stratejileri Puanlama ölçeği* kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmacı tarafından hazırlanan formda, öğretmen adaylarının bilgilendirici ve olaya dayalı metin türü özetleme düzeyleri üzerinde etkili olabileceği düşünülen bazı bağımsız değişkenler yer almaktadır. Bu değişkenler: cinsiyet, ana bilim dalı, sınıf, duyma engeli olma durumudur.

3.3.2. Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği

Çalışmada öğretmen adaylarına dinletip özetletmek amacıyla, Talim Terbiye Kurulu'na onaylanan ve MEB ortaokul 7. Ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan olaya dayalı ve bilgilendirici türde metinler, uzmanlar tarafından belirlenmiş ve ölçüt özetler oluşturulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ölçüt özetler oluşturulmadan önce, araştırmacı tarafından tarama yöntemi ile özetleme kuralları belirlenmiştir. Olaya dayalı ve bilgilendirici metinler, bu kurallar göz önüne alınarak araştırmacı tarafından özetlenmiştir. Oluşturulan özetler uzmana gönderilmiş, uzman değerlendirilmesi sonucunda özetlere son şekli verilmiştir. Ölçüt özetler oluşturulurken özetleme stratejiler göz önüne alınmıştır.

Özçakmak(2015) tarafından geliştirilen “Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği”; öğrencilerin oluşturduğu özet metinleri, özetleme stratejileri göz önüne alarak değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Stratejiler ve puanlama kuralları şu şekilde belirlenmiştir:

1.Başlık Yazma Stratejisi: Başlık yazılan özetler doğru kabul edilmiş ve bu tür özetlere tam puan verilmiştir. Başlık olmayan özetlere sıfır puan; özetleyen kişi tarafından yeniden oluşturulan ve yanlış yazılan başlıklara ise 5 puan verilmiştir.

0 puan: Başlık yok.

5 puan: Başlık var ancak yanlış yazılmış, yeniden oluşturulmuş.

10 puan: başlık tam ve doğru olarak yazılmış.

2.Bakış Açısını Doğru Kullanma Stratejisi: 1. tekil şahıs bakış açısı kullanılarak yazılan özetler doğru kabul edilmiş, ölçüt özet de 1. tekil şahıs bakış açısıyla yazılmıştır. Birden fazla bakış açısı kullanılarak oluşturulan özetlere 5 puan; 1. tekil şahıs bakış açısı kullanılarak oluşturulan özetlere 10 puan, tek bir bakış açısı kullanılarak oluşturulan özetler yanlış kabul edilmiş ve bu özetlerde sıfır puan verilmiştir.

0 puan: Özet metnin tamamı yanlış bakış açısıyla yazılmış.

5 puan: Birden çok bakış açısı kullanılmış.

10 puan: Doğru bakış açısı kullanarak özet metin oluşturulmuş.

3.Anlatım Kipini Doğru Kullanma Stratejisi: Geniş zaman kipi kullanılarak oluşturulan özetler doğru kabul edilmiş, ölçüt özetler oluşturulurken de geniş zaman kipi kullanılmıştır. Birden fazla kip kullanılarak oluşturulan özetlere 5 puan, tamamıyla yanlış kip kullanılarak oluşturulan özetlere sıfır puan verilmiştir.

0 puan: Özet metnin tümünde yanlış anlatım kipi kullanılmış.

5 puan: Özet birden fazla anlatım kipi kullanılarak yazılmış.

10 puan: Doğru anlatım kipi kullanılarak yazılmıştır.

4.Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisi: Uzman değerlendirmesi sonucu son şekli verilen özetler içerisinde önemli bilgiler belirlenmiştir. Özet metinde yer alan tüm bilgiler önemli kabul edilmiştir. Öğretmen adaylarından elde edilen özetler puanlanırken;

*Özet metinde yer alan önemli bilgi sayısı / ölçüt özetinde yer alan önemli bilgi sayısı *30* formülü kullanılarak puanlama yapılmıştır. Hikaye edici metin 10, bilgilendirici metin 10 önemli bilgiden oluşmaktadır.

5.Önemsiz Bilgiyi Silme Stratejisi: Ölçüt metinde yer almayan ancak orijinal metinde yer alan bilgiler, önemsiz bilgi sayılmıştır.

Özetlerin puanlaması aşağıdaki şekilde yapılmıştır.

0 puan: 10 önemsiz bilgi

2 puan: 9 ile 10 önemsiz bilgi

4 puan: 7 ile 8 önemsiz bilgi

6 puan: 5-6 önemsiz bilgi

8 puan: 3 ile 4 önemsiz bilgi

10 puan: 0 ile 2 önemsiz bilgi

6.Metin Dışı Bilgiye Yer Verme Stratejisi: Ölçüt özetlerde ve orijinal metinlerde yer almayan bilgiler, metin dışı bilgi olarak kabul edilmiştir.

Puanlama ölçek doğrultusunda yapılmıştır.

0 puan: 5' ten fazla metin dışı bilgi

2 puan: 5 metin dışı bilgi

4 puan: 4 metin dışı bilgi

6 puan: 3 metin dışı bilgi

8 puan: 2 metin dışı bilgi

10 puan: 1 veya 0 metin dışı bilgi

Şeklinde puanlanmıştır.

7. *Tutarlı Yazma Stratejisi*: Öğretmen adaylarından elde edilen özetler değerlendirilmiş, özet metinlerdeki konu bütünlüğü, paragraflar arasındaki bütünlük, bilgilerin çelişkili olup olmaması göz önüne alınarak ölçek doğrultusunda değerlendirilmiştir.

0 puan: Konu bütünlüğü yok, bilgiler tamamen çelişkili.

2 puan: Konu bütünlüğü özet metnin büyük bir bölümünde yok, cümleler uyumsuz.

4 puan: Konu bütünlüğü genelinde yok, paragraflar uyumsuz, bilgiler çelişkili.

6 puan: Konu bütünlüğü çoğunlukla var, bilgileri bir kısmı doğru.

8 puan: Konu bütünlüğü büyük oranda var, bilgiler çelişkili, cümleler birbiriyle uyumlu.

10 puan: Konu bütünlüğü kusursuz, bilgiler doğru, cümleler birbiriyle uyumlu.

8. *Kısaltma Stratejisi*: Ölçüt özetler ve öğrencilerden elde edilen özetlerin kelime sayıları tek tek belirlenmiştir. Özetleri orijinal metnin % 10' undan az, % 30' undan fazla olan özetlere sıfır puan; orijinal metnin %10-%14 ve ya %26-%30 ' u olan özetlere 5 puan; orijinal metinde yer alan kelime sayısının %15-%25 ' i arasında olan özetlere ise 10 puan verilmiştir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMA SÜRECİ

Araştırmacı tarafından Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Rektörlüğü'nden gerekli izinler (EK1) alındıktan sonra 2017-2018 eğitim öğretim yılında, bahar ve güz döneminde 4. sınıflarda öğrenim gören öğretmen adaylarına hazırlanan metinler dinletilerek özetlettirilmiştir. Bu süreçte kullanılan bilgilendirici ve olaya dayalı metin türlerinin belirlenmesi ve uygulanmasında aşağıdaki süreçler işe koşulmuştur.

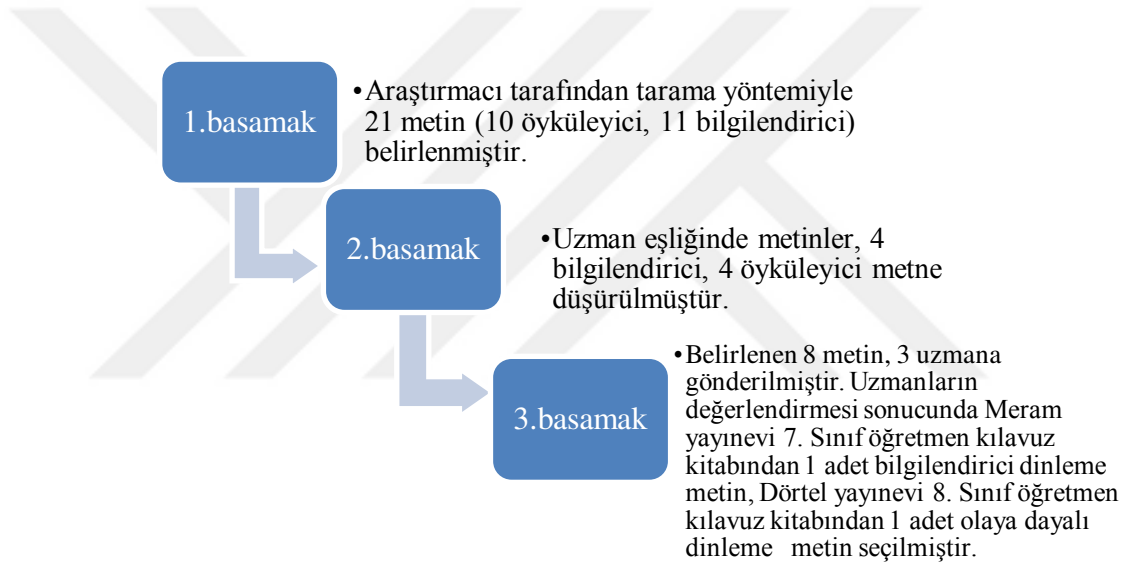
3.4.1. Metinlerin Belirlenmesi

Veriler, öğretmen adaylarının, dinleme metinlerinden hareketle oluşturdukları özetlerden meydana gelmektedir. Araştırmada, olaya dayalı ve bilgilendirici olmak üzere iki metin türü kullanılmıştır. Farklı metin türlerinin kullanılmasındaki amaç; özetleme stratejileri kullanabilme becerilerinin, metin türlerine göre farklılık gösterip göstermediklerini belirlemektir.

Bu amaçla öğreten adaylarının dileyip özetleyebilecekleri pek çok nitelikli metin bulunduğundan metin seçimlerinin, mevcut Türkçe dersi öğretim programına uygun olarak oluşturulmuş kullanımda olan ortaokul Türkçe ders kitaplarından seçilmesine karar verilmiştir. Metinlerin Türkçe ders kitaplarından seçilmesindeki bir amaç da örneklemde yer alan öğretmen adaylarının hedef kitlelerinden de beklenen dinlediği metni özetleme becerisini hangi düzeyde gerçekleştirebildiklerini de belirlemektir. Havuzda ilk aşamada, araştırmacı tarafından, 7. sınıf ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarından ve öğretmen kılavuz kitaplarından yapılan taramalar sonucunda elde edilen dinleme metinleri, bilgilendirici metinler ve olaya dayalı metinler olmak üzere iki farklı havuzda toplanmıştır. İlk olarak dört farklı yayınevinden (MEB, Ezde, Meram, Dörtel yayınevi) 10 adet öykü ile 11 adet bilgilendirici metin belirlenmiştir. Atatürk'ün gençliğe Hitabesi, tiyatro metinleri ve şiirler uygulama için uygun bulunmamıştır. Belirlenen metinler, alan uzman eşliğinde; metinlerin uzunluğu, basitliği, anlamsızlığı göz önüne alınarak 8 metine indirilmiştir (4 öyküleyici, 4 bilgilendirici metin). Metinler elenirken uygulanabilirlikleri göz

önünde bulundurulmuştur. Belirlenen 8 metin, alanında uzman üç alan uzmanına gönderilmiş ve uygulanabilirlik, değerlendirilebilirlik ve amaca uygunluk açılarından incelemeleri istenmiştir. Uzmanlar arasındaki uyum katsayısına göre, araştırmada kullanılacak metinler belirlenmiştir. Bu süreçte Miles ve Huberman (2004) tarafından geliştirilen görüş ayrılığı/görüş birliği ilkesi kullanılarak uzmanlar arası uyum. 90 olarak belirlenmiştir.

Metin seçimine yönelik basamakları içeren süreçler aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Şekil 3.1.Metin seçimine yönelik basamakları içeren süreçler

Araştırma kapsamında kullanılan metin türleri ve içerikleri ile ilgili bilgilere tablo 3.2’de yer verilmiştir.

Tablo 3.2. Araştırmada Kullanılan Metin Türleri ve İçerikleri

Metin Türü	Metin Adı	Kelime Sayısı
Bilgilendirici Metin	Dost Acı Söylemeli	349 kelime
Olaya Dayalı Metin	Fahrünnisa	597 kelime
Kaynakça		
Olaya Dayalı Metin	Erdal, Nihat .(2016). Türkçe 8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı, s.176, Ankara: Dörtel Yayınları	
Bilgilendirici Metin	Serbay, Ayla. (2016). Türkçe 7. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı, s.230. Ankara: Meram Yayınları.	

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi bilgilendirici metin türü 349 kelime, olaya dayalı metin türü 597 kelimedenden oluşmaktadır. Ses kayıtları ise, olaya dayalı metnin ses kaydı, 5dk 49 sn; bilgilendirici metnin ses kaydı 3dk 10sn’ den oluşmaktadır. Bilgilendirici metne ait ses kaydında, yayınevinin hazırladığı ses kaydı uygulanabilirlik açısından uygun bulunmamış ve araştırmacı tarafından tekrar hazırlanmıştır.

3.4.1. Metinlerin Uygulanması ve Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması için gereken izinler alınmıştır. Uygulama yapılan her bir bölümün derslerine ayrı ayrı girilmiştir. Bölümlerde okuyan öğrenci sayıları da gruplarına göre farklılık gösterdiğinden, her bir bölüme farklı derslerde farklı saatlerde uygulama için girilmiştir. Fen Bilgisi Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarından veri toplanmak için bir ders saati kullanılmış; Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarından iki farklı ders saati, Sınıf Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarından üç farklı ders saati içerisinde veriler toplanmıştır. Tüm

bölümlerin son sınıfında okuyan öğrencilerinden veri toplanması, toplamda iki hafta içerisinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplanan her bir bölümde uygulama, 1 ders saati kadar yani 45 dakika sürmüştür.

Veri toplama sürecinde ilk olarak öğrencilerden kişisel bilgi formlarını doğru bir şekilde doldurmaları istenmiş, ardından dinleme metinlerinin öğretmen adaylarına dinletilmesine geçilmiştir. Uygulama sırasında, sınıf ortamının sessiz olmasına dikkat edilmiş ve uygulamayı etkileyebilecek dış uyaranlar ortadan kaldırılmıştır. Öğretmen adaylarına ilk olarak bilgilendirici metin türü dinletilmiştir. Dinleme öncesinde özetleme ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiş, dinleme metninin herkes tarafından işitilip işitilmediğine dikkat edilmiştir. Dinleme gerçekleştikten sonra öğretmen adaylarından metni özetlemeleri istenmiştir. İkinci aşamada öğretmen adaylarına olaya dayalı metin türü dinletilmiş ve metni özetlemeleri istenmiştir. Fazla kağıt kullanımı ve süre bakımından da öğretmen adaylarına veri toplama süreci araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Sınırlama yapılmamıştır.

3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Elde edilen verilerin analizi için SPSS 19.0 (Statistical Package For Social Sciences) paket programı kullanılmıştır. Araştırma verilerinin test edilmesinde 0.05 anlam düzeyi alınmıştır. Verilerin analizinde alt probleme ilişkin metin türü boyutlandırılarak, ağırlıklı ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (SS) gibi betimsel istatistiklerle birlikte ilişkisel istatistik yöntemleri birlikte kullanılmıştır. İlişkisel istatistik yöntemleri yapılmadan önce verilerin homojenliğine bakılmış ve normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Verilerin normal dağılımları ile ilgili bulgulara tablo 3.3’de yer verilmiştir.

Tablo 3.3. Elde Edilen Verilerin Normallik Dağılımı İle İlgili Bulgular

	Bilgilendirici metin türü	Olaya dayalı metin türü
N	152	152
Ortalama	49,1111	46,2171
Standart sapma	11,78623	16,41511
Kolmogorov-Smirnov Z	,698	,739
P	,715	,646

Tablo 3.3 incelediğinde, araştırma verilerinin analizi sürecinde hem bilgilendirici hemde olaya dayalı metin türünde Kolmogorov-Smirnov Z testi sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Elde edilen bu sonuç, elde edilen verilerin normal dağılım gösterdiğini göstermektedir. Bu doğrultuda ikili değişkenler ile bilgilendirici ve olaya dayalı metin türü düzeylerinin incelenmesinde bağımsız t-testi, üç ve daha fazla değişkenlere göre bilgilendirici ve olaya dayalı metin türü düzeylerinin incelenmesinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) teknikleri kullanılmıştır. Bununla birlikte Scheffe testi ile anlamlı farklılığın kaynağı belirlenmiştir. Bağımsız t-testi sonuçlarında anlamlı farklılığın etki büyüklüğünü hesaplamak için Cohen'sd ve ANOVA testi sonuçlarında anlamlı farklılığın etki büyüklüğünü hesaplamak için eta kare (η^2) etki büyüklüğü katsayısı kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının bilgilendirici ve olaya dayalı metin türü düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı tekniği kullanılmıştır.

Öğretmen adaylarının bilgilendirici ve olaya dayalı metin türlerini dinledikten sonraki yaptıkları özetlemeler, iki farklı bağımsız değerlendirici tarafından *Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği* kullanılarak puanlanmıştır. Bu süreçte elde edilen veriler bağımsız iki değerlendirici tarafından ayrı ayrı incelenmiş ve değerlendiriciler tarafından yapılan kodlamalar karşılaştırılarak görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları saptanmıştır. Bu sayılar kullanılarak Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$) formül aracılığıyla güvenilirlik hesaplanmıştır. İki farklı değerlendirici öğretmen adaylarının cevaplarının puanlanmasını 95 oranla benzer kodlamışlardır. Bu sonuç yüksek güvenilirlikle verilerin puanlandığını göstermektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmadan elde edilen nicel veriler, üç ayrı başlık altında ayrı ayrı ele alınmış ve yorumlanmıştır. Birinci bölümde öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde özetleme düzeyleri incelenirken, ikinci bölümde olaya dayalı metin türünde özetleme düzeyleri ele alınmıştır. Bununla birlikte alt başlıklar altında her bir bölümde bağımsız değişkenler (cinsiyet, öğrenim görülen anabilim dalı) açısından öğretmen adaylarının metin türüne göre özetleme düzeylerine ayrı ayrı yer verilmiştir. En son bölümde ise öğretmen adaylarının metin türleri arasındaki ilişki irdelenmiştir.

4.1. BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN ÖZETLENMESİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Öğretmen adaylarının, dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeyleri ile ilgili bulgulara Tablo 4.1’de yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri Stratejileri İle İlgili Ortalamaları

	N	Ölçme Aracından Alınabilecek Maksimum değerler	$\bar{x}$	SS
GENEL- bilgilendirici metin türü	152	100	48,96	11,676
Başlık yazma	152	10,00	4,47	4,463
Bakış açısını doğru kullanma	152	10,00	3,05	3,101
Anlatım kipini doğru kullanma	152	10,00	5,06	2,371
Önemli bilgiyi seçme	152	21,00	9,39	4,051
Önemsiz bilgiyi silme	152	10,00	6,36	1,998
Metin dışı bilgilere yer vermeme	152	10,00	8,21	2,426
Tutarlı yazma	152	10,00	5,51	1,953
Kısaltma	152	10,00	6,87	3,720

Tablo 4.1’de öğretmen adaylarının, genel olarak dinledikleri bilgilendirici metin türü özetleme beceri ortalamalarının orta düzeyde ($\bar{x} = 48,96$) olduğu görülmektedir. Özetleme stratejileri incelendiğinde ise öğretmen adaylarının sırasıyla en yüksek düzeyde *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($\bar{x} = 8,21$), *kısaltma* ($\bar{x} = 6,87$) ve *tutarlı yazma* ($\bar{x} = 5,51$) boyutlarında ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. En düşük ortalamalar ise sırası ile *bakış açısını doğru kullanma* ($\bar{x} = 3,05$) ve *başlık yazma* ($\bar{x} = 4,47$) boyutlarında oluşmuştur.

Öğretmen adaylarının cinsiyet ve öğrenim gördükleri anabilim dalları değişkenlerine göre dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeyleri ile ilgili bulgulara Tablo 4.2 ile Tablo 4.11 arasında yer verilmiştir.

4.1.1. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özelliklerine Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri

Tablo 4.2. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özelliklerine İle Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Ortalamaları Arasında Bağımsız t-Testi Analizi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	SS	T	p	Cohen d
GENEL- Bilgilendirici metin türü	Kadın	11	48,69	10,968	-,460	,647	-
	Erkek	42	49,66	13,475			
Başlık yazma	Kadın	11	4,00	4,430	-2,143	,034	0.389
	Erkek	42	5,71	4,357			
Bakış açısını doğru kullanma	Kadın	11	3,31	2,973	1,676	,096	-
	Erkek	42	2,38	3,356			
Anlatım kipini doğru kullanma	Kadın	11	4,86	2,390	-1,712	,089	-
	Erkek	42	5,59	2,263			
Önemli bilgiyi seçme	Kadın	11	9,41	3,841	,115	,909	-
	Erkek	42	9,33	4,604			
Önemsiz bilgileri silme	Kadın	11	6,58	1,922	2,156	,033	0.386
	Erkek	42	5,80	2,109			
Metin dışı bilgilere yer vermeme	Kadın	11	8,20	2,361	-,086	,931	-
	Erkek	42	8,23	2,620			
Tutarlı yazma	Kadın	11	5,40	1,963	-1,157	,249	-
	Erkek	42	5,80	1,915			
Kısaltma	Kadın	11	6,90	3,889	,182	,856	-
	Erkek	42	6,78	3,279			

Tablo 4.2 verilerine göre öğretmen adaylarının, cinsiyete göre dinledikleri bilgilendirici metni özetleme ortalamaları incelendiğinde; genel değerlendirmede erkek öğretmen adaylarının ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Gruplar arası fark ise istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmamaktadır ($t = -,460$; $p > .05$).

Ölçme aracının alt boyutları incelendiğinde ise *başlık yazma* ve *önemsiz bilgileri silme* stratejilerinde anlamlı farklılığın olduğu belirlenirken, diğer stratejilerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşmamıştır. *Başlık yazma* stratejisinde, erkek öğretmen adayların ortalamaları lehine anlamlı farklılık oluşmuşken ($t = -2,143$; $p < .05$), *önemsiz bilgileri silme* stratejisinde ise kadın-erkek öğretmen adaylarının lehine ($t = 2,156$; $p < .05$), istatistiksel olarak farkın olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılıkların etki büyüklüğü ise orta düzeydedir (Cohen's $d_{\text{başlık yazma}} = 0.389$; Cohen's $d_{\text{önemsiz bilgiyi silme}} = 0.386$).

Elde edilen bu sonuçlar, genel olarak dinlenen bilgilendirici metin özetleme ortalamalarında öğretmen adaylarının cinsiyet özelliklerine göre ortalamalar arası farkın, istatistiksel olarak değişmediğini ancak *başlık yazma* ve *önemsiz bilgiyi silme* stratejilerinde cinsiyetin etken bir değişken olduğunu göstermektedir.

4.1.2. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri

Tablo 4.3. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri Ortalamaları

	Öğrenim Görülen Anabilim Dalı	$\bar{x}$	SS
GENEL- Bilgilendirici metin türü	Fen Bilgisi Öğretmenliği	45,46	12,250
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	49,52	12,969
	Türkçe Öğretmenliği	54,10	8,559
	Sınıf Öğretmenliği	46,08	10,847
Başlık yazma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	4,72	4,772
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5,62	4,264
	Türkçe Öğretmenliği	3,62	4,080
	Sınıf Öğretmenliği	3,88	4,646
Bakış açısını doğru kullanma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	3,75	3,458
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	2,75	3,192
	Türkçe Öğretmenliği	3,12	2,928
	Sınıf Öğretmenliği	2,63	2,799
Anlatım kipini doğru kullanma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	5,27	2,657
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5,00	2,773
	Türkçe Öğretmenliği	5,00	1,132
	Sınıf Öğretmenliği	5,00	2,672
Önemli bilgiyi seçme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	8,83	4,358
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	8,97	3,400
	Türkçe Öğretmenliği	12,12	3,864
	Sınıf Öğretmenliği	7,38	3,016
Önemsiz bilgileri silme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	5,55	2,196
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	6,60	1,765
	Türkçe Öğretmenliği	7,60	1,932
	Sınıf Öğretmenliği	5,55	1,274

Tablo 4.3.(devamı) Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri Ortalamaları

Metin dışı bilgilere yer vermeme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	7,16	3,075
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	8,75	1,957
	Türkçe Öğretmenliği	8,60	2,228
	Sınıf Öğretmenliği	8,22	2,126
Tutarlı yazma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	4,77	1,987
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5,70	2,002
	Türkçe Öğretmenliği	5,40	2,035
	Sınıf Öğretmenliği	6,16	1,539
Kısaltma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	5,41	3,458
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	6,12	4,001
	Türkçe Öğretmenliği	8,62	2,528
	Sınıf Öğretmenliği	7,22	4,043

Tablo 4.3' te öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre genel olarak bilgilendirici metin türü özetleme ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalamanın sırasıyla Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğrenciler için olduğu görülürken, en düşük ortalama Fen Bilgisi öğretmen adayları için oluşmuştur. Genel olarak, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetleme ortalamaları değişmektedir.

Ölçme aracının alt boyutları incelendiğinde ise *önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgileri silme ve kısaltma* stratejilerinde, Türkçe öğretmen adaylarının özetleme düzeyi ortalamalarının yüksek olduğu görülürken; *başlık yazma* ve *metin dışı bilgilere yer vermeme* boyutlarında Sosyal Bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarının ortalamaları en yüksek düzeyde çıkmıştır. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının, *başlık yazma* ve *metin dışı bilgilere yer vermeme* stratejilerinde ortalamaları en yüksek düzeydedir. *Tutarlı yazma* stratejisinde ise sınıf öğretmeni adaylarının ortalamaları, diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksektir.

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeyi ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesinde Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmış ve elde edilen sonuçlara Tablo 4.4 ve Tablo 4.11’de yer verilmiştir.

Tablo 4.4. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Ortalamaları Arasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Kareler toplamı	Df	Kareler ortalaması	F	p	Eta kare
GENEL- Bilgilendirici metin türü	Gruplararası	1798,438	3	599,479	4,722	,004	0,087
	Grupiçi	18789,325	148	126,955			
	Toplam	20587,763	151				

Tablo 4.4 verilerine göre öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre, dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeyleri incelendiğinde; gruplar arası ortalamaların istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir ($F=4,722$; $p<.05$). Bu anlamlı fark ise küçük etki büyüklüğüne sahiptir ($\eta^2_{\text{önemli bil.seç}}=0,087$). Bu sonuç öğretmen adaylarının bilgilendirici metni özetleme düzeyleri üzerinde, öğrenim görülün anabilim dalının etkili bir değişken olduğunu göstermektedir.

Genel olarak, dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeylerinde, hangi gruplar lehine farkın oluştuğunu belirlemek için Scheffe testi yapılmış ve anlamlı farklığın kaynağı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara Tablo 4.5’te yer verilmiştir.

Tablo 4.5. Öğretmen adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
GENEL-Bilgilendirici metin türü	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	-4,025	,492
		Türkçe	-8,600(*)	,014
		Sınıf	-,583	,997
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	4,025	,492
		Türkçe	-4,575	,352
		Sınıf	3,441	,623
	Türkçe	Fen Bilgisi	8,600(*)	,014
		Sosyal Bilgiler	4,575	,352
		Sınıf	8,016(*)	,025
	Sınıf	Fen Bilgisi	,583	,997
		Sosyal Bilgiler	-3,441	,623
		Türkçe	-8,016(*)	,025

Tablo 4.5'te gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Türkçe öğretmen adaylarının, dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi öğretmen adayları ve Türkçe öğretmen adayları ile sınıf öğretmeni adayları arasında birinci lehine ($p < .05$) anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ortalamaları arasında ise ortalama fark istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmamaktadır. Bu sonuç özellikle Türkçe öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeylerinin, diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanında diğer öğretmen adaylarının ortalamaları arasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının düzeylerinin daha yüksek olmasına rağmen, bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Dinledikleri bilgilendirici Metni özetleme stratejilerinde hangi gruplar lehine farkın oluştuğunu belirlemek için her bir alt boyutta ANOVA testi yapılmış ve

anlamlı farklılığın kaynağı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara Tablo 4.6’te yer verilmiştir.

Tablo 4.6. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Stratejilerinin Ortalamaları Arasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p	Eta kare
Başlık yazma	Gruplar arası	96,367	3	32,122	1,633	,184	-
	Grup içi	2911,528	148	19,672			
	Toplam	3007,895	151				
Bakış açısını doğru kullanma	Gruplar arası	27,537	3	9,179	,953	,417	-
	Grup içi	1424,931	148	9,628			
	Toplam	1452,467	151				
	Gruplar arası	2,120	3	,707	,123	,946	-
	Grup içi	847,222	148	5,724			
	Toplam	849,342	151				
Önemli bilgiyi seçme	Gruplar arası	461,410	3	153,803	11,286	,000	0,186
	Grup içi	2016,906	148	13,628			
	Toplam	2478,316	151				
Önemsiz bilgileri silme	Gruplar arası	110,391	3	36,797	11,047	,000	0,182
	Grup içi	492,978	148	3,331			
	Toplam	603,368	151				
Metin dışı bilgilere yer vermeme	Gruplar arası	56,941	3	18,980	3,375	,020	0,064
	Grup içi	832,322	148	5,624			
	Toplam	889,263	151				
Tutarlı yazma	Gruplar arası	36,751	3	12,250	3,362	,020	-
	Grup içi	539,222	148	3,643			
	Toplam	575,974	151				
Kısaltma	Gruplar arası	225,903	3	75,301	5,977	,001	0,108
	Grup içi	1864,722	148	12,599			
	Toplam	2090,625	151				

Tablo 4.6 incelendiğinde öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre dinledikleri bilgilendirici Metni özetleme stratejilerinde oluşan ortalamalar incelendiğinde gruplar arası ortalamaların *önemli bilgiyi seçme*(F=11,286; p<.05), *önemsiz bilgileri silme* (F=11,047; p<.05), *metin dışı bilgilere yer vermeme*(F=3,375; p<.05) ve *kısaltma*(F=5,977; p<.05) boyutlarında

istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir. Bu anlamlı farklar; *başlık yazma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgileri silme, metin dışı bilgilere yer vermeme ve kısaltma* stratejileri için küçük etki büyüklüğüne sahiptir ($\eta^2_{\text{önemli bil.seç}}=0,186$; $\eta^2_{\text{önemsiz bil.sil}}= 0,182$; $\eta^2_{\text{metin dışı bil.yer ver.}}=0,064$; $\eta^2_{\text{kısaltma}}=0,108$). Bu sonuçlar özellikle öğretmen adaylarının, dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken; *önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgileri silme, metin dışı bilgilere yer vermeme ve kısaltma* stratejileri üzerinde öğrenim görülün anabilim dalının etkili bir değişken olduğunu göstermektedir.

Dinlediği bilgilendirici metni özetlemede anlamlı farklılık oluşan stratejilerde hangi gruplar lehine farkın oluştuğunu belirlemek için Scheffe testi yapılmış ve anlamlı farklılığın kaynağı her bir alt boyut için ayrı ayrı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara Tablo 4.7’de yer verilmiştir.

Tablo 4.7. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Önemli bilgiyi seçme	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	-,141	,999
		Türkçe	-3,291(*)	,002
		Sınıf	1,444	,434
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	,141	,999
		Türkçe	-3,150(*)	,003
		Sınıf	1,586	,325
	Türkçe	Fen Bilgisi	3,291(*)	,002
		Sosyal Bilgiler	3,150(*)	,003
		Sınıf	4,736(*)	,000
	Sınıf	Fen Bilgisi	-1,444	,434
		Sosyal Bilgiler	-1,586	,325
		Türkçe	-4,736(*)	,000

Tablo 4.7’de gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Türkçe öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken *önemli bilgiyi seçme*

stratejisini kullanım düzeylerinin, diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi ,Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmeni adayları arasında birinci lehine ($p<.05$) oluşmuştur. Bu sonuç özellikle Türkçe öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken, *önemli bilgiyi seçme* düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanında diğer öğretmen adaylarının ortalamaları arasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının daha yüksek olmasına rağmen, bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4.8. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken Önemsiz Bilgiyi Silme Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Önemsiz bilgiyi silme	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	-1,044	,107
		Türkçe	-2,044(*)	,000
		Sınıf	,000	1,000
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	1,044	,107
		Türkçe	-1,000	,116
		Sınıf	1,044	,107
	Türkçe	Fen Bilgisi	2,044(*)	,000
		Sosyal Bilgiler	1,000	,116
		Sınıf	2,044(*)	,000
	Sınıf	Fen Bilgisi	,000	1,000
		Sosyal Bilgiler	-1,044	,107
		Türkçe	-2,044(*)	,000

Tablo 4,8’de gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Türkçe öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken *önemsiz bilgiyi silme* stratejisini kullanım düzeylerinin, diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi ve sınıf öğretmeni adayları arasında birinci lehine ($p<.05$) oluşmuştur. Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmen adayları arasındaki fark ise anlamlı değildir. Bu sonuç özellikle Türkçe öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören

öğretmen adaylarının, dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken *önemsiz bilgiyi silme* düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.9. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken, Metin Dışı Bilgileri Kullanmama Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Metin dışı bilgileri kullanmama	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	-1,583(*)	,041
		Türkçe	-1,433	,079
		Sınıf	-1,055	,316
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	1,583(*)	,041
		Türkçe	,150	,994
		Sınıf	,527	,816
	Türkçe	Fen Bilgisi	1,433	,079
		Sosyal Bilgiler	-,150	,994
		Sınıf	,377	,923
	Sınıf	Fen Bilgisi	1,055	,316
		Sosyal Bilgiler	-,527	,816
		Türkçe	-,377	,923

Tablo 4.9’da gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken, metin dışı bilgileri kullanmama Stratejisi kullanım düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark ise, Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ile Fen Bilgisi adayları arasında birinci lehine ($p<.05$) oluşmuştur. Bu sonuç özellikle Sosyal Bilgiler Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türü metin türü metin dışı bilgileri kullanmama düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.10. Öğretmen adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken, Tutarlı Yazma Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama	
			Fark (I-J)	P
Tutarlı yazma	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	-,922	,224
		Türkçe	-,622	,571
		Sınıf	-1,388(*)	,026
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	,922	,224
		Türkçe	,300	,920
		Sınıf	-,466	,769
	Türkçe	Fen Bilgisi	,622	,571
		Sosyal Bilgiler	-,300	,920
		Sınıf	-,766	,386
	Sınıf	Fen Bilgisi	1,388(*)	,026
		Sosyal Bilgiler	,466	,769
		Türkçe	,766	,386

Tablo 4.10’da gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak sınıf öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken, *tutarlı yazma* stratejisi kullanım düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark ise, sınıf öğretmen adayları ile Fen Bilgisi öğretmeni adayları arasında birinci lehine ($p<.05$) oluşmuştur. Bu sonuç özellikle Sınıf Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken, *tutarlı yazma* stratejisi kullanım düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.11. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken Kısaltma Stratejisi kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Kısaltma	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	-,708	,860
		Türkçe	-3,208 (*)	,002
		Sınıf	-1,805	,203
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	,708	,860
		Türkçe	-2,500(*)	,022
		Sınıf	-1,097	,614
	Türkçe	Fen Bilgisi	3,208(*)	,002
		Sosyal Bilgiler	2,500(*)	,022
		Sınıf	1,402	,401
	Sınıf	Fen Bilgisi	1,805	,203
		Sosyal Bilgiler	1,097	,614
		Türkçe	-1,402	,401

Tablo 11’de gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Türkçe öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken, *kısaltma* stratejisi kullanım düzeyi ortalamalarının diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmeni adayları arasında birinci lehine ($p<.05$) oluşmuştur. Türkçe ve sınıf öğretmen adayları arasındaki fark ise anlamlı değildir. Bu sonuç özellikle Türkçe öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken, *kısaltma* stratejisi kullanım düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

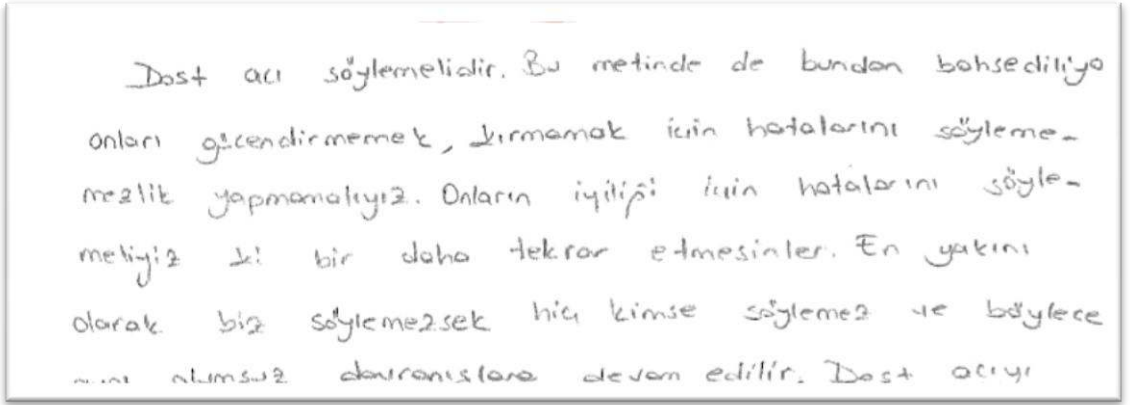
4.1.3. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetlerken Kullandıkları Özetleme Stratejilerine İlişkin Sorunlar

Öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde kullandıkları özetleme stratejileri ile ilgili el yazmalarına ilişkin doküman incelemesinde karşılaşılan bazı temel sorunlara aşağıda yer verilmiştir.

4.1.3.1. Başlık Yazma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Öğretmen adaylarının, bilgilendirici metinlerden hareketle oluşturdukları özet metinlerinden elde edilen veriler incelenmiştir. Adayların, özetleme stratejilerinden *başlık yazma* stratejisini uygulayabilme becerisinde sorun yaşadıkları görülmüştür. Öğrenciler, çoğunlukla özet metinlerinde başlık kullanmamış ya da asıl metinde yer alan başlıktan farklı bir başlık kullanmıştır. Dinledikleri bilgilendirici metnin özetlenmesinde; başlık yazmama, aslından farklı başlık kullanma sorunlarına rastlanmıştır.

Örnek Özet Metin 1

Dost acı söylemelidir. Bu metinde de bundan bahsediliyor onları gücendirmemek, kırmamak için hatalarını söylemek zorunda değiliz. Onların iyiliği için hatalarını söylemeliyiz ki bir daha tekrar etmesinler. En yakını olarak biz söylemezsek hiç kimse söylemez ve böylece onlar aynı hataları tekrar ederler. Dost acıyı

Sos 38 kodlu öğretmen adayının, bilgilendirici metni özetlerken başlık kullanmadığı ve başlığa özetin ilk cümlesinde yer verdiği görülmektedir.

Örnek Özet Metin 2

Dost Acı Söyler

Dost dediğin yanlış yola sapan arkadaşını uyarmalı ve ona doğruyu söylemeli. O arkadaşın ne yaparsa yapsın dememeli. Özetle dostun için doğru olanı yap, yapmasını sağla. Dostluğun lafı kalmaması için uğras verilmeli.

Sos 8 numaralı öğretmen adayının “ Dost Acı Söylemeli” başlıklı bilgilendirici metne, aslına bağlı kalmadan yeni bir başlık oluşturduğu görülmektedir.

4.1.3.2. Bakış Açısını Doğru Kullanma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Öğretmen adaylarının özet metinleri oluştururken, doğru bakış açısını kullanabilme stratejisini uygulama becerisi açısından sorun yaşadıkları saptanmıştır. Metinler 3.tekil şahıs bakış açısı ile özetlenmelidir. Tamamen yanlış bakış açısıyla yazılan özet metinler incelendiğinde, genellikle 1.çoğul şahıs bakış açısının kullanıldığı(64 öğrenciden 43 öğrenci); birden fazla bakış açısı kullanarak özet metni oluşturan öğrencilerin ise 1.çoğul şahıs ile 3. tekil şahıs, ya da 1.çoğul şahıs ile 3.çoğul şahıs bakış açılarını kullandıkları saptanmıştır.

Örnek Özet Metin 3

DOST ACI SÖYLEMELİ

Genremizde arkadaşlık namına pek çok dost **edini**. Bu dostlar bizim hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Bu arkadaşlarımız bizi çok çok etmiştir. Anı ve yardımları yanında eğer kendimize ya da bir başkasına zarar verirse bunu mutlaka o arkadaş **söylenebilir**. Belki onun kalbi kırılır diye sessiz **kalabilir** ama her sessiz kalışında belki de onun hatalarının ~~artması~~ artmasına **neden oluruz**. "Dost acı söyler"den hareketle arkadaşımıza bir hatasını onun kalbini kırmadan o arkadaşımızla anlatmalı ve hatasını anlamasını **safırlarız**.

Yukarıda T23 kodlu öğrencinin özet metni, 1. çoğul şahıs bakış açısını kullanarak yazdığı görülmektedir.

Örnek Özet Metin 4

Zaman zaman dostlarımızın onları bizi hareketlerini, bizi çok etdiklerini söylerken ve bu davranışlarımızı insanlık, adanlık, arkadaşlık gibi kavramlar altında saklayarak onlara aslında **kötü** yaptıklarını. Bir **sosyal** çağımızın yalnız **yaşam** olduğu zaman ona kızıp, uyurup nasıl doğru yolu gösterirsek bilerde dostlarımızın **yanlışlarını** onlara gösterip **göstermeye** **calırmayız**. Onlara bizi gözetleceğimizi **bilsek**te dost acı söyler deyip onları uyurup içinde **bulundukları** yanlışları **gösterip** **bulunduklarını** **anlatırız**.

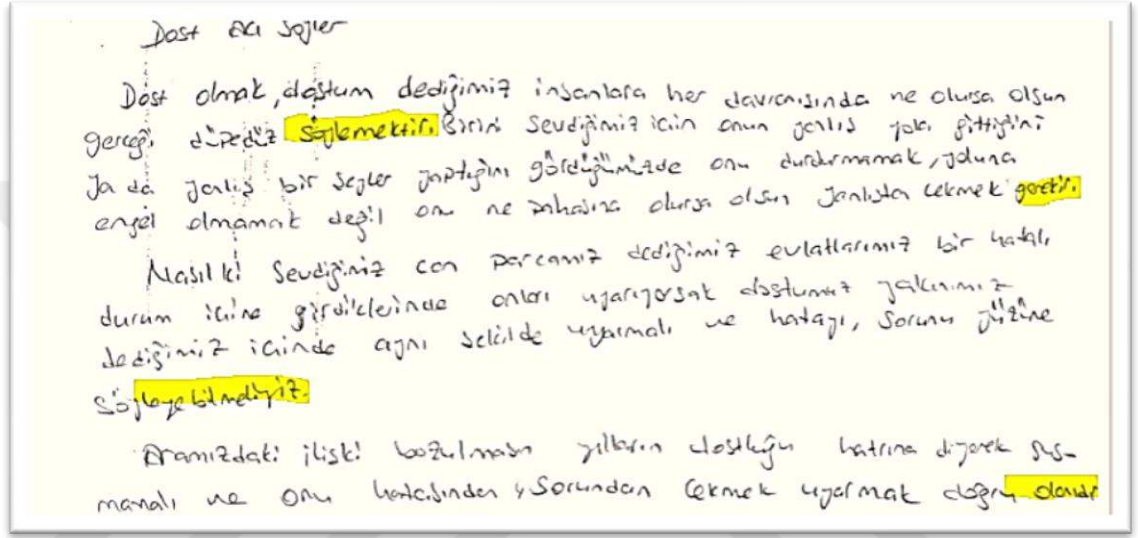
Sos 21 kodlu öğrencinin dinlediği metni 1. çoğul şahıs bakış açısıyla özetlediği görülmektedir.

4.1.3.3. Anlatım Kipini Doğru Kullanma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Öğrencilerin, anlatım kipini doğru kullanarak özetleyebilme becerisi açısından sorun yaşadıkları görülmüştür. Tamamen yanlış anlatım kipini kullanarak özetleyen öğrencilerin şimdiki zaman anlatım kipiyle metni özetledikleri

görülmüştür. Öğretmen adaylarının metni özetlerken şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman kiplerini kullandıkları saptanmıştır. Yapılan çalışmalarda özetlerin geniş zaman kipi kullanılarak yazılması konusunda fikir birliğine varılmıştır. Bilgiler doğrultusunda, uzman görüşüyle ölçüt özetler oluşturulurken de geniş zaman kipi kullanılmıştır.

Örnek Özet Metin 5

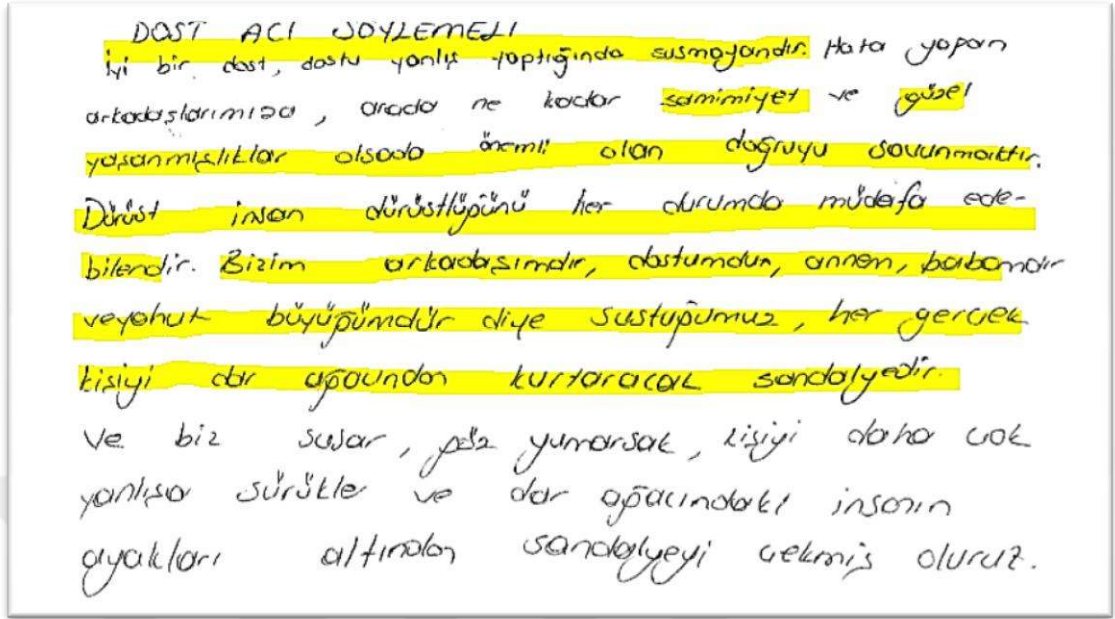

Yukarıda F34 kod numaralı öğrencinin, metnin genelini, geniş zaman anlatım kipi kullanarak özetlediği görülmektedir.

4.1.3.4. Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Uzman görüşü alınarak ölçüt özetler oluşturulmuş, ölçüt özetteki önemli bilgi birimleri belirlenmiştir. Bilgilendirici metnin ölçüt özetinde 10 adet önemli bilgi birimi saptanmıştır. Öğretmen adayları özet metinleri oluştururken genellikle 3,4 ve 5 önemli bilgiye yer vermiştir. Önemli bilgilerin hepsinin yer aldığı özet metne rastlanmamıştır.

Örnek Özet Metin 6

Yukarıda T2 olarak adlandırılan özet metinde, öğretmen adayının beş önemli bilgi birimine yer verdiği görülmektedir. En iyi dostun, her zaman doğruyu savunan kişi olduğunu belirtmiştir.

4.1.2.5. Önemsiz Bilgiyi Silme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Orijinal metinde yer alan ancak ölçüt özetinde yer almayan bilgiler önemsiz bilgi olarak kabul edilmiştir. Ölçüt özetinde 10 adet önemsiz bilgi birimi saptanmıştır. Önemsiz bilgi birimlerinin sayıları, ölçüt özetinde belirlenmiş ve ölçek göz önüne alınarak puanlanmıştır. Öğretmen adaylarının, özet metinde orijinal metinde yer alan tüm bilgi birimlerini almaya çalıştıkları, önemsiz bilgilere de özetinde yer verdikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarının özet metinlerinde, önemsiz bilgi birimi sayısı 3 ile 7 arasında değişmektedir.

Örnek Özet Metin 7

Dost acı söylemelidir. Bu metinde de bundan bahsediliyor. Onları gücendirmemek, kırmamak için hatalarını söylemezlik yapmamalıyız. Onların iyiliği için hatalarını söylemeliyiz ki bir daha tekrar etmesinler. En yakını olarak biz söylemezsek hiç kimse söylemez ve böylece aynı olumsuz davranışlara devam edilir. Dost acıyı tatlı sözle söylemelidir. Onu kırmadan güzel bir dille anlatmalıyız. Empati yaptığımız zaman da durum böyledir. Bir hatamız varsa bunu duymaktan, özellikle hocamızdan duymak bizi daha iyi hissettirir.

T26 kod numaralı özet metin incelendiğinde, özet metinde 3 önemsiz bilgi birimine rastlanmış, özet metinde iki metin dışı bilgiye de yer verilmiştir. (Dost acıyı tatlı sözle söylemelidir, doğruyu onu kırmadan anlatmalıdır şeklinde önemsiz bilgiler tekrar edilmiştir.)

4.1.3.6. Metin Dışı Bilgiye Yer Verme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Öğretmen adaylarının özet metinleri oluştururken, dinledikleri bilgilendirici metinde ve ölçüt özetinde yer almayan bilgilere de yer verdikleri görülmüştür. Bu bilgi birimleri metin dışı bilgi olarak sayılmıştır.

Örnek Özet Metin 8

DOST ACI SÖYLEMELİ
İyi bir dost, dostu yanlış yaptığında susmazdır. Hata yapan arkadaşlarımızda, arada ne kadar samimiyet ve güzel yaşanmışlıklar olsada önemli olan doğruyu savunmaktır. Doğru insan dürüstlüğü her durumda müdafâ edebilir. Bizim arkadaşımızdır, dostumdur, annem, babamdır veya çok büyüğümüzdür diye sustuğumuz, her gerçek kişiyi dar ağacından kurtaracak sandalyedir. Ve biz susar, peş yunarsak, kişiyi daha çok yanlışla sürükler ve dar ağacındaki insanın ayakları altından sandalyeyi çekmiş oluruz.

Sın 2 kod numaralı özet metninde iki metin dışı bilgiye yer verilmiştir. (Kişiyi dar ağacından kurtaracak sandalyedir, metin dışı bilgidir.)

4.1.3.7. Tutarlı Yazma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Bilgilendirici metin özetleri incelenmiş, ölçek göz önüne alınarak puanlanmıştır. Özetlerin çoğunluğunda konu bütünlüğü kısmen sağlanmış olup bazı özetlerde de çelişkili cümlelerde yer almaktadır. Özetler tutarlı yazma stratejisini kullanma becerisi bakımından incelenirken, cümleler arasındaki uyum, konu ve anlam bütünlüğü bakımından değerlendirilmiştir.

Örnek Özet Metin 9

Dost Acı Söyleneli
Çevremizdeki dostlarımıza nedense onlara yanlıslarını söylemiyoruz. Oysaki dost her zaman nasıl olsa bu benim arkadaşım ona yanlısları söyleysem sanki onun zararına olacaktı gibi bir davranışla fiiliyatlara dönüyoruz. Olmaz, gelmez işe birlikte vuruşu bir konuda yanlısları ırsarı bunu ona söylemeli ve bunun da güzel bir izahını yapmalıyız. Çünkü dost her zaman tatlıyı söylese bu her zaman tatlıyı söylediği arkadaşına en büyük ihaneti yapmış olur. Yanlıslar söylenilmediğinde acı olan durumlar olmaya devam edecek ve dost denen kişi de aslında tam manada bir dost olmadığını da ortaya koyacaktır. Dostun bu acıyı söylemesi de rumu sadece yanlısları olan kişiyi değil her etkileyecek düzye gelme ihlami gök yüksel Wind Window Yüksel
Bu yüzden dost aramayı sürdürmeliyiz.

Sos 21 olarak adlandırılan özet metin incelendiğinde birden fazla bakış açısı kullanılarak, 4 önemli bilgi birimine yer verilerek yazılmasına rağmen cümleler çoğunlukla uyumlu ve özet metnin genelinde konu bütünlüğü vardır. Tutarlılık bakımından bu özete 10 üzerinden 8 puan verilmiştir; bu nedenle tutarlı yazma konusunda yukarıdaki özet başarılı sayılabilir.

Örnek Özet Metin 10

Dost Acı Söyleneli
Dostun kötü olacağını, işe ettiğini, kıldığını, insanları, en yabancısı olsa bile korumak yerine onları uyarmaktır. Uyarmaktan, sert bir şekilde de olsa, imtina etmek gerekir. O benim dostumdur, onunla söyleyene uyarmamı denektense, yanlış. Hala sürüklenmeye işe yunmuyup onları o yolda serindiyiz.

T22 ile numaralandırılan özet metin konu bütünlüğü kısmen sağlanmış ve cümleler birbiriyle uyumludur.

4.1.3.8. Kısaltma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Bilgilendirici metin 347 kelime, ölçüt özet ise 98 kelimedenden meydana gelmektedir. Öğrencilerin oluşturduğu özetlerdeki kelime sayıları tek tek belirlenmiş ve ölçek doğrultusunda puanlanmıştır. Buna bağlı olarak; kelime sayısı

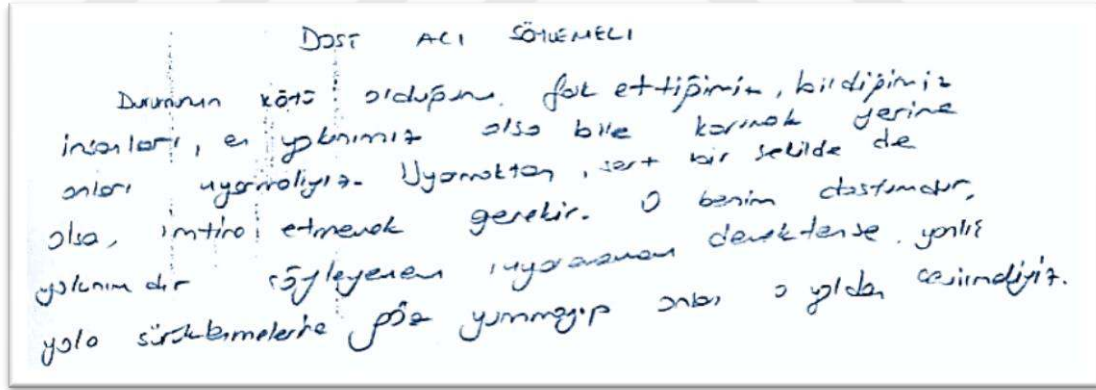
34 kelimedenden az, 104 kelimedenden fazla olan özetlere 0 (sıfır) puan,

34-48 kelime ile 90-104 kelime arasında olan özetlere 5 puan,

52 kelime ile 86 kelime arasında olan özetlere 10 puan verilmiştir.

Öğrencilerin metinleri kısaltma becerisini uygulayabilme düzeyleri belirlenirken, sadece özet metinlerin kelime sayısı göz önüne alınmıştır.

Örnek Özet Metin 11

T19 kod numaralı özet metnin başlıkla beraber 42 kelimedenden meydana geldiği belirlenmiş ve 10 üzerinden 5 puan verilmiştir.

4.2. OLAYA DAYALI METİNLERİN ÖZETLENMESİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyleri ile ilgili bulgulara Tablo 4.12’de yer verilmiştir.

Tablo 4.12. *Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya dayalı Metni Özetleme Düzeyleri ve Stratejileri İle İlgili Ortalamaları*

	N	Ölçme Aracından Alınabilecek Maksimum değer	$\bar{x}$	SS
GENEL- Olaya dayalı metin türü	152	100	46,21	16,415
Başlık yazma	152	10,00	2,96	4,281
Bakış açısını doğru kullanma	152	10,00	7,46	3,500
Anlatım kipini doğru kullanma	152	10,00	4,50	3,976
Önemli bilgiyi seçme	152	21,00	9,00	6,311
Önemsiz bilgiyi silme	152	10,00	5,27	2,709
Metin dışı bilgilere yer vermeme	152	10,00	7,39	3,491
Tutarlı yazma	152	10,00	4,86	1,907
Kısaltma	152	10,00	4,73	4,298

Tablo 4.12 incelendiğinde, öğretmen adaylarının genel olarak dinledikleri olaya dayalı metni özetleme stratejileri düzeyi ortalamalarının orta düzeyde ($\bar{x} = 46,21$) olduğu görülmektedir. Stratejiler incelendiğinde ise öğretmen adaylarının sırasıyla en yüksek düzeyde *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($\bar{x} = 7,36$), *bakış açısını doğru kullanma* ($\bar{x} = 7,46$) ve *önemsiz bilgiyi silme* ($\bar{x} = 5,27$) stratejilerinin kullanım ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. En düşük ortalamalar ise sırasıyla *başlık yazma* ($\bar{x} = 2,96$) ve *anlatım kipini doğru kullanma* ($\bar{x} = 4,50$) stratejilerinde oluşmuştur.

Öğretmen adaylarının cinsiyet ve öğrenim gördükleri anabilim dalları değişkenlerine göre, dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyleri ile ilgili bulgulara tablo 4.13 ile tablo 4.23 arasında yer verilmiştir.

4.2.1. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özelliklerine Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Düzeyleri

Tablo 4.13. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özelliklerine Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Düzeylerine İlişkin Bağımsız t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	SS	T	P	Cohen d
GENEL- Olaya dayalı metin türü	Kadın	110	47,40	16,391	1,443	,151	-
	Erkek	42	43,11	16,263			
Başlık yazma	Kadın	110	2,77	4,207	-,875	,383	-
	Erkek	42	3,45	4,484			
Bakış açısını doğru kullanma	Kadın	110	7,90	3,131	2,566	,011	0.435
	Erkek	42	6,30	4,140			
Anlatım kipini doğru kullanma	Kadın	110	4,00	3,819	-2,589	,011	0.460
	Erkek	42	5,83	4,119			
Önemli bilgiyi seçme	Kadın	110	9,57	6,405	1,803	,073	-
	Erkek	42	7,52	5,873			
Önemsiz bilgileri silme	Kadın	110	5,47	2,677	1,452	,149	-
	Erkek	42	4,76	2,756			
Metin dışı bilgilere yer vermeme	Kadın	110	7,49	3,410	,548	,584	-
	Erkek	42	7,14	3,725			
Tutarlı yazma	Kadın	110	5,00	1,791	1,380	,169	-
	Erkek	42	4,52	2,166			
Kısaltma	Kadın	110	5,18	4,279	2,089	,038	0.380
	Erkek	42	3,57	4,173			

Tablo 4.13 verilerine göre öğretmen adaylarının cinsiyet özelliklerine göre dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyi ortalamaları incelendiğinde; genel değerlendirmede kadın öğretmen adaylarının ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Gruplar arası fark ise istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmamaktadır ($t = -,460$; $p > .05$). Bu durum öğretmen adaylarının cinsiyet özelliklerinin, genel olarak dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyi ortalamaları üzerinde etkili olmadığını göstermektedir.

Bunun yanında ölçme aracının her bir alt boyutunda yer alan stratejilerinin kullanımında; genel olarak kadın öğretmen adaylarının ortalamalarının, erkek öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Stratejiler incelendiğinde, *bakış açısını doğru kullanma*, *anlatım kipini doğru kullanma* ve

kısaltma özetleme stratejilerinde grupların ortalamaları arasındaki farkların anlamlı derecede farklılaştığı belirlenirken, diğer stratejilerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşmamıştır.

Bakış açısını doğru kullanma ($t= 2,566$; $p<.05$) ve *kısaltma*; ($t=2,089$; $p<.05$) stratejilerinde kadın öğretmen adaylarının ortalamaları lehine anlamlı fark oluşmuşken, *anlatım kipini doğru kullanma* stratejisinde, erkek öğretmen adaylarının ortalamaları lehine ($t=-2,589$; $p<.05$) istatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılıkların etki büyüklüğü ise her bir strateji için orta düzeyde oluşmuştur (Cohen's $d_{\text{bakış açısını doğru kul.}}=0.435$; Cohen's $d_{\text{anlatım kipini doğru kul.}}=0.460$; Cohen's $d_{\text{kısaltma}}=0.380$).

Elde edilen bu sonuçlar, genel olarak dinlenen olaya dayalı metni özetleme düzeyi ortalamalarında, öğretmen adaylarının cinsiyet özelliklerine göre ortalamalar arası farkın istatistiksel olarak değişmediğini ancak *bakış açısını doğru kullanma*, *anlatım kipini doğru kullanma* ve *kısaltma* stratejilerinde cinsiyetin etken bir değişken olduğunu göstermektedir.

4.2.2. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Düzeyi Ortalamaları İle İlgili Bulgular

Tablo 4.14. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme ve Stratejilerinin Kullanım Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Ortalamaları

	Öğrenim Görülen Anabilim Dalı	$\bar{x}$	SS
GENEL- Olaya dayalı metin türü	Fen Bilgisi Öğretmenliği	41,94	17,875
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	39,42	13,093
	Türkçe Öğretmenliği	54,92	14,490
	Sınıf Öğretmenliği	48,36	15,971
Başlık yazma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	1,11	2,702
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	3,87	4,597
	Türkçe Öğretmenliği	4,25	4,606
	Sınıf Öğretmenliği	2,36	4,223
Bakış açısını doğru kullanma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	7,63	3,681
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	6,25	3,881
	Türkçe Öğretmenliği	7,75	3,387
	Sınıf Öğretmenliği	8,33	2,672
Anlatım kipini doğru kullanma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	4,44	3,737
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5,50	4,050
	Türkçe Öğretmenliği	3,87	4,158
	Sınıf Öğretmenliği	4,16	3,872
Önemli bilgiyi seçme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	8,50	5,978
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	6,52	6,251
	Türkçe Öğretmenliği	11,32	5,413
	Sınıf Öğretmenliği	9,69	6,781
Önemsiz bilgileri silme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	4,88	3,077
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	4,60	2,570
	Türkçe Öğretmenliği	6,35	2,517
	Sınıf Öğretmenliği	5,22	2,403

Tablo 4.14. (devamı) Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme ve Stratejilerinin Kullanım Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Ortalamaları

Metin dışı bilgilere yer vermeme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	7,27	3,550
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	6,15	3,799
	Türkçe Öğretmenliği	8,50	2,511
	Sınıf Öğretmenliği	7,66	3,687
Tutarlı yazma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	4,61	2,181
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	3,65	1,747
	Türkçe Öğretmenliği	6,00	1,568
	Sınıf Öğretmenliği	5,22	1,197
Kısaltma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	3,47	4,279
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	2,87	3,736
	Türkçe Öğretmenliği	6,87	4,189
	Sınıf Öğretmenliği	5,69	3,808

Tablo 4.14’ te öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre genel olarak dinledikleri olaya dayalı metin özetleme düzeyi ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalamanın sırasıyla Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adayları için olduğu görülürken en düşük ortalama Sosyal Bilgiler Öğretmenliği için oluşmuştur. Genel olarak, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyleri ortalamalarının değişmektedir.

Ölçme aracının alt boyutları, yani özetleme stratejileri kullanım düzeyleri incelendiğinde ise genel olarak tüm stratejilerde Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak, *bakış açısını doğru kullanma* stratejisinin kullanımında sınıf öğretmeni adaylarının ortalamaları, *anlatım kipini doğru kullanma* stratejisinin kullanımında ise Sosyal Bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarının ortalamaları en yüksek düzeyde oluşmuştur. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının ortalamaları genel olarak tüm özetleme stratejilerinin kullanımında en düşük düzeydedir.

Tablo 4.15. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme ve Stratejilerinin Kullanımının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p	Eta kare (η^2)
GENEL- Olaya dayalı metin türü	Gruplararası	5701,091	3	1900,364	8,039	,000	0,140
	1						
	Grupiçi	34986,74	148	236,397			
	4						
	Toplam	40687,83	151				
		6					

Tablo 4.15 verilerine göre öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre, dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyleri incelendiğinde gruplar arası ortalamaların istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir ($F=8,039$; $p<.05$). Bu anlamlı fark küçük etki büyüklüğüne sahiptir ($\eta^2=0,140$). Bu sonuç, dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyleri üzerinde, öğretmen adaylarının öğrenim görülen anabilim dalının etkili bir değişken olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.16. Öğretmen adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metin Özetleme Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
GENEL- Olaya dayalı metin türü	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	2,519	,917
		Türkçe	-12,980(*)	,005
		Sınıf	-6,416	,375
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	-2,519	,917
		Türkçe	-15,500(*)	,000
		Sınıf	-8,936	,098
	Türkçe	Fen Bilgisi	12,980(*)	,005
		Sosyal Bilgiler	15,500(*)	,000
		Sınıf	6,563	,331
	Sınıf	Fen Bilgisi	6,416	,375
		Sosyal Bilgiler	8,936	,098
		Türkçe	-6,563	,331

Tablo 4.16’ da gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Türkçe öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi öğretmen adayları ve Türkçe öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler öğretmeni adayları arasında birinci lehine ($p<.05$) anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Türkçe ve sınıf öğretmen adayları ortalamaları arasında ise ortalama fark istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmamaktadır. Bu sonuç özellikle Türkçe öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Dinlenen olaya Dayalı Metni özetleme stratejilerinde hangi gruplar lehine farkın oluştuğunu belirlemek için her bir alt boyutta ANOVA testi yapılmış ve anlamlı farklılığın kaynağı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara Tablo 4.17’de yer verilmiştir.

Tablo 4.17. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Stratejilerinin Ortalamaları Arasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Kareler		Kareler		Eta kare	
		toplamı	df	ortalaması	F	p	
Başlık yazma	Gruplararası	236,027	3	78,676	4,599	,004	0,085
	Grupiçi	2531,736	148	17,106			
	Toplam	2767,763	151				
Bakış açısını doğru kullanma	Gruplararası	90,530	3	30,177	2,539	,059	-
	Grupiçi	1759,306	148	11,887			
	Toplam	1849,836	151				
Anlatım kipini doğru kullanma	Gruplararası	59,730	3	19,910	1,266	,288	-
	Grupiçi	2328,264	148	15,732			
	Toplam	2387,993	151				
Önemli bilgiyi seçme	Gruplararası	487,605	3	162,535	4,352	,006	0,081
	Grupiçi	5527,389	148	37,347			
	Toplam	6014,993	151				
Önemsiz bilgileri silme	Gruplararası	69,917	3	23,306	3,321	,022	0,063
	Grupiçi	1038,478	148	7,017			
	Toplam	1108,395	151				
Metin dışı bilgilere yer vermeme	Gruplararası	113,994	3	37,998	3,258	,023	0,061
	Grupiçi	1726,322	148	11,664			
	Toplam	1840,316	151				
Tutarlı yazma	Gruplararası	117,491	3	39,164	13,421	,000	0,213
	Grupiçi	431,878	148	2,918			
	Toplam	549,368	151				
Kısaltma	Gruplararası	412,113	3	137,371	8,552	,000	0,147
	Grupiçi	2377,361	148	16,063			
	Toplam	2789,474	151				

Tablo 4.17 incelendiğinde öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre, dinledikleri olaya dayalı metni özetleme stratejilerinde oluşan ortalamalar incelendiğinde gruplar arası ortalamaların *başlık yazma* ($F=4,599$; $p<.05$), *önemli bilgiyi seçme* ($F=4,352$; $p<.05$), *önemsiz bilgileri silme* ($F=3,321$; $p<.05$), *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($F=3,258$; $p<.05$), *tutarlı yazma* ($F=13,421$; $p<.05$) ve *kısaltma* ($F=8,552$; $p<.05$) stratejilerinde istatistiksel olarak anlamlı

derecede farklılaştığı görülmektedir. Bu anlamlı farklar; *başlık yazma*, *önemli bilgiyi seçme*, *önemsiz bilgileri silme*, *metin dışı bilgilere yer vermeme* ve *kısaltma* stratejileri için küçük etki büyüklüğüne sahiptir ($\eta^2_{\text{başlık yazma}} = 0,085$; $\eta^2_{\text{önemli bil.seç}} = 0,081$; $\eta^2_{\text{önemsiz bil.sil}} = 0,063$; $\eta^2_{\text{metin dışı bil.yer ver.}} = 0,061$; $\eta^2_{\text{kısaltma}} = 0,147$). *Tutarlı yazma* stratejisinde ise orta düzeyli etki büyüklüğü oluşmuştur ($\eta^2_{\text{tutarlı yazma}} = 0,213$). Bu sonuçlar özellikle öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme stratejilerini kullanım düzeylerinin yaklaşık her bir alt boyutunda, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dalına göre değiştiğini göstermektedir.

Dinledikleri olaya dayalı metni özetleme stratejilerinin kullanımında, anlamlı farklılık oluşan stratejilerde hangi gruplar lehine farkın oluştuğunu belirlemek için Scheffe testi yapılmış ve anlamlı farklılığın kaynağı her bir strateji için ayrı ayrı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara Tablo 4.18’de yer verilmiştir.

Tablo 4.18. Öğretmen adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlemede Başlık Yazma Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Başlık yazma	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	-2,763(*)	,041
		Türkçe	-3,138(*)	,014
		Sınıf	-1,250	,650
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	2,763(*)	,041
		Türkçe	-,375	,983
		Sınıf	1,513	,471
	Türkçe	Fen Bilgisi	3,138(*)	,014
		Sosyal Bilgiler	,375	,983
		Sınıf	1,888	,271
	Sınıf	Fen Bilgisi	1,250	,650
		Sosyal Bilgiler	-1,513	,471
		Türkçe	-1,888	,271

Tablo 4.18’de gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Fen Bilgisi öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetlerken *başlık yazma* stratejisi kullanım düzeyi ortalamalarının, diğer öğretmen adaylarına göre en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark incelendiğinde ise,

Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ile Fen Bilgisi öğretmen adayları ve Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi öğretmeni adayları arasında birinciler lehine anlamlı derecede farklılık oluşmuştur ($p<.05$). Sınıf öğretmen adaylarının Fen Bilgisi öğretmen adaylarına göre oranlamaları yüksek olmasına rağmen gruplar arası fark anlamlı değildir. Bu sonuç özellikle *başlık yazma* stratejisi kullanımında Türkçe Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olmasına rağmen sadece Fen Bilgisi öğretmen adaylarına göre ortalamalarının manidar olarak farklılaştığını göstermektedir. Bunun yanında özellikle Fen Bilgisi öğretmen adaylarının olaya dayalı metin türlerinde başlık yazma becerileri en düşük düzeydedir.

Tablo 4.19. Öğretmen adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Önemli bilgiyi seçme	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	1,975	,578
		Türkçe	-2,825	,261
		Sınıf	-1,194	,876
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	-1,975	,578
		Türkçe	-4,800(*)	,008
		Sınıf	-3,169	,170
	Türkçe	Fen Bilgisi	2,825	,261
		Sosyal Bilgiler	4,800(*)	,008
		Sınıf	1,630	,718
	Sınıf	Fen Bilgisi	1,194	,876
		Sosyal Bilgiler	3,169	,170
		Türkçe	-1,630	,718

Tablo 4.19’ da gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; Türkçe öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler öğretmen adayları arasında birinci lehine anlamlı derecede farklılık oluşmuştur ($p<.05$). Sınıf öğretmen adaylarının ortalamaları Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarından sonra en yüksek düzeydedir. Bu sonuç özellikle önemli bilgiyi seçme boyutunda Türkçe Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına

göre daha yüksek olmasına rağmen sadece Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaştığını göstermektedir. Bunun yanında özellikle Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının olaya dayalı metin türlerinde *önemli bilgiyi seçme* stratejisi kullanımı en düşük düzeydedir.

Tablo 4.20. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Önemsiz Bilgiyi Silme Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Önemsiz bilgileri silme	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	,288	,973
		Türkçe	-1,461	,129
		Sınıf	-,333	,963
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	-,288	,973
		Türkçe	-1,750(*)	,037
		Sınıf	-,622	,790
	Türkçe	Fen Bilgisi	1,461	,129
		Sosyal Bilgiler	1,750(*)	,037
		Sınıf	1,127	,333
	Sınıf	Fen Bilgisi	,333	,963
		Sosyal Bilgiler	,622	,790
		Türkçe	-1,127	,333

Tablo 4.20’de grupların dinledikleri olaya dayalı metni özetlerken, *önemsiz bilgiyi silme* stratejisi kullanım düzeyi ortalamaları incelendiğinde; Türkçe öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler öğretmen adayları arasında birinci lehine anlamlı derecede farklılık olduğu görülmektedir ($p<.05$). Bu sonuç özellikle önemsiz bilgileri silme boyutunda Türkçe Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olmasına rağmen sadece Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaştığını göstermektedir. Bunun yanında özellikle Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetlerken *önemli bilgiyi seçme* stratejisi kullanım düzeyi en düşük düzeyde kalmıştır. Sınıf öğretmen adaylarının ortalamaları Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarından sonra en yüksek düzeyde oluşmuştur.

Tablo 4.21. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Metin Dışı Bilgilere Yer Vermeme Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Metin dışı bilgilere yer vermeme	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	1,127	,560
		Türkçe	-1,222	,491
		Sınıf	-,388	,972
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	-1,127	,560
		Türkçe	-2,350(*)	,027
		Sınıf	-1,516	,295
	Türkçe	Fen Bilgisi	1,222	,491
		Sosyal Bilgiler	2,350(*)	,027
		Sınıf	,833	,770
	Sınıf	Fen Bilgisi	,388	,972
		Sosyal Bilgiler	1,516	,295
		Türkçe	-,833	,770

Tablo 4.21’de grupların dinledikleri olaya dayalı metni özetlerken, *metin dışı bilgilere yer vermeme* stratejisinin kullanımında ortalamaları incelendiğinde; Türkçe öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler öğretmen adayları arasında Türkçe öğretmen adayları lehine anlamlı derecede farklılık olduğu görülmektedir ($p<.05$). Bu sonuç özellikle metin dışı bilgilere yer vermeme boyutunda Türkçe öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaştığını göstermektedir. Bunun yanında özellikle Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ortalamaları en düşük düzeyde oluşmuştur.

Tablo 4.22. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Tutarlı Yazma Stratejileri Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Tutarlı yazma	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	,961	,117
		Türkçe	-1,388(*)	,007
		Sınıf	-,611	,514
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	-,961	,117
		Türkçe	-2,350(*)	,000
		Sınıf	-1,572(*)	,002
	Türkçe	Fen Bilgisi	1,388(*)	,007
		Sosyal Bilgiler	2,350(*)	,000
		Sınıf	,777	,274
	Sınıf	Fen Bilgisi	,611	,514
		Sosyal Bilgiler	1,572(*)	,002
		Türkçe	-,777	,274

Tablo 4.22’de gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Türkçe öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetlerken tutarlı yazma stratejisi kullanım düzeyi ortalamalarının diğer öğretmen adaylarına göre en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Gruplar arası ortalama fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmen adayları arasında Türkçe öğretmen adayları lehine ve sınıf öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler öğretmen adayları arasında sınıf öğretmen adayları lehine anlamlı derecede farklılık göstermektedir ($p<.05$). Sınıf öğretmen adaylarının Türkçe öğretmen adaylarından sonra tutarlı yazma stratejisi kullanım düzeyi en yüksek ortalama sahiptir. Bu sonuç özellikle tutarlı yazma boyutunda Türkçe Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanında özellikle Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetlerken tutarlı yazma stratejisi kullanımı en düşük düzeydedir.

Tablo 4.23. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken, Kısaltma Stratejisi Kullanım Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Ortalama Fark (I-J)	P
Kısaltma	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	,5972	,936
		Türkçe	-3,402(*)	,004
		Sınıf	-2,222	,142
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	-,597	,936
		Türkçe	-4,000(*)	,000
		Sınıf	-2,819(*)	,028
	Türkçe	Fen Bilgisi	3,402(*)	,004
		Sosyal Bilgiler	4,000(*)	,000
		Sınıf	1,180	,650
	Sınıf	Fen Bilgisi	2,222	,142
		Sosyal Bilgiler	2,819(*)	,028
		Türkçe	-1,180	,650

Tablo 4.23'te gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Türkçe öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetlerken *kısaltma* stratejisi kullanım düzeyi ortalamalarının, diğer öğretmen adaylarına göre en yüksek ortalamalara sahiptirler. Gruplar arası ortalama fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmen adayları arasında Türkçe öğretmen adayları lehine ve Sınıf öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler öğretmen adayları arasında Sınıf öğretmen adayları lehine oluşmuştur ($p<.05$). sınıf öğretmen adaylarının Türkçe öğretmen adaylarından sonra kısaltma boyutunda en yüksek ortalamaya sahiptir. Bu sonuç özellikle *kısaltma* stratejisinin kullanımında, Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarının diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu gösterirken, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ortalamaları en düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

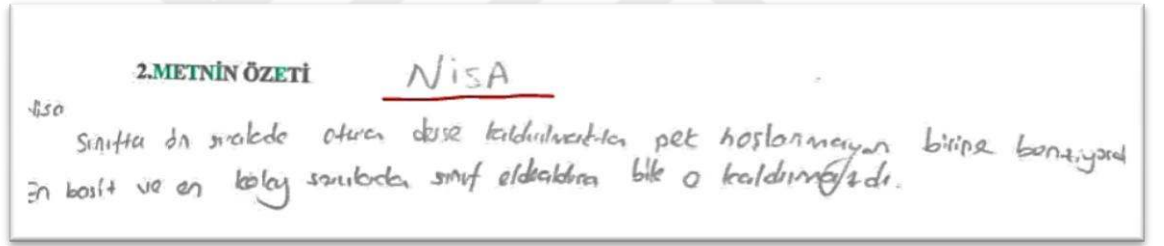
4.2.3. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetlerken Kullandıkları Özetleme Stratejilerine İlişkin Sorunlar

Öğretmen adaylarının olaya dayalı metin türünde kullandıkları özetleme stratejileri ile ilgili el yazmalarına ilişkin doküman incelemesine karşılaşılan bazı temel sorunlara aşağıda yer verilmiştir.

4.2.3.1. Başlık Yazma

Öğretmen adaylarının, olaya dayalı metinlerin özetlenmesinde başlık yazma stratejisini uygulayabilme becerisi bakımından sorun yaşadıkları saptanmıştır, yeni bir başlık oluşturdukları ve başlığı yanlış yazdıkları görülmüştür.

Örnek Özet 12

Yukarıdaki örnekte, F25 kod numaralı öğretmen adayının başlığı yanlış yazdığı görülmektedir.

4.2.3.2. Bakış Açısını Doğru Kullanma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

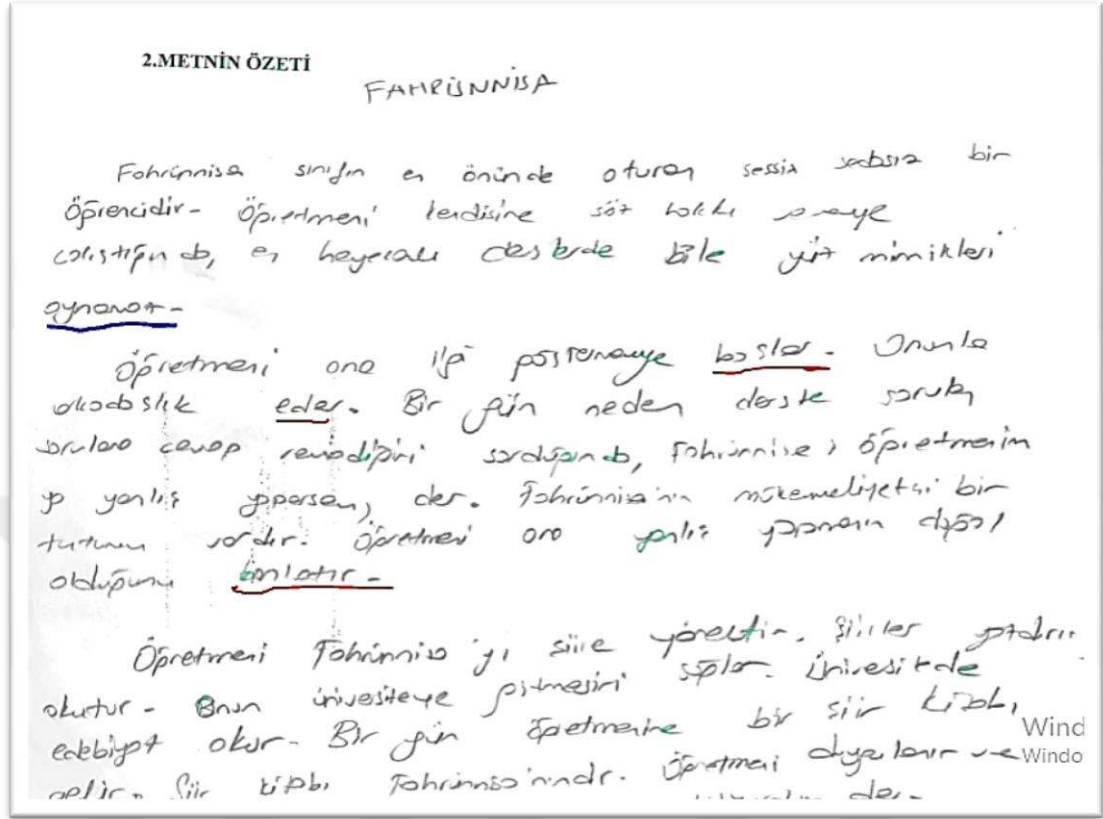
Öğretmen adaylarının bakış açısını doğru kullanabilme bakımından sorun yaşadıkları saptanmıştır. Birden fazla bakış açısıyla, 1. çoğul şahıs; 1. çoğul şahıs ile 3. tekil şahıs bakış açısı ve 1. tekil şahıs ve 3. tekil şahıs bakış açılarıyla metni özetledikleri saptanmıştır. Alan yazından hareketle ve uzman görüşü ile ölçüt özetler 3. tekil şahıs bakış açısı kullanarak özetlenmiştir

Örnek Özet 13

Sınıfın ön sıralarında oturan günde hiç konuşmayan sessiz
sessiz oturan sınıfta sesi dahi çıkmayan bir kız güzel de olma-
yeste ondan ders kaldırdım. Ama dersi kusursuzca anlatan
ile dersi kaldırıpım da dersi kusursuz şekilde anlatan bir kız
iden böyle sessiz sessiz kalırdı ki. Bir keresinde onu ondan
kese kaldırdım. Ders or kusursuz şekilde anlattı. Hiç bir
darsında hiç bir şeyi görmeyim kaldırıpım dersi kusursuz
şekilde anlatırdı. Dersi kaldırmak istemediğini sadım. Oda
çoktıkında günde günde günde korktuğunu söylüyor. Fakat bundan
kaldırmak istediğinde kendine güveniyorm dedi. Yalnız yaptım
günün olacağından korkuyordu. Hassas noktaları anlatırdım da dost
sporumuz pekiniştik. En iyi olmamak korkusu onu çektiği uydurdu.

Yukarıda F38 kod numaralı metinde, öğretmen adayının 1. tekil şahıs bakış açısıyla, dinlediği olaya dayalı metni özetlediği görülmektedir. Metni özetleyen kişi, kendini kahramanın yerine koymuş ve metni özetlemeye çalışmıştır. Özetlerin 3. tekil şahıs bakış açısıyla özetlenmesi gerekmektedir, Bu nedenle bakış açısını doğru kullanma bakımından özet metin başarısız bulunmuştur.

Örnek Özet 14

Sos21 kod numaralı öğretmen adayı 3. tekil şahıs bakış açısı kullanarak metni özetlemiştir. Bakış açısını doğru kullanma açısından başarılı bir özettir.

4.2.3.3. Anlatım Kipini Doğru Kullanma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Öğrencilerin, olaya dayalı metni özetlerken görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman geniş zaman ve şimdiki zaman kip eklerini kullanarak özet yaptıkları saptanmıştır. Anlatım kipini doğru kullanabilme becerisi açısından, öğretmen adaylarının sorun yaşadıkları görülmüştür: birden fazla kip kullanarak özetleme ve yanlış anlatım kipi kullanarak özetleme sorunları tespit edilmiştir.

Örnek Özet 15

Fahrun Nisa ve öğretmeninin hikayesini anlatmaktadır. Nisa ilkokulda çok sessiz, konuşmayan, kendi halinde den bir çocuktu. Hiçbir derste parmak kaldırmazdı. Çok kolay herkesin anlayabileceği basit konularda bile konuşmazdı. Bir gün öğretmen bir konuyu anlatması için onu tahtaya kıldırdı. O kadar güzel, akıcı, konuşuyorduk ki öğretmen ona hayran kaldı. Ama yine de parmak kaldırmaya devam etti. Öğretmen bir gün ona niye böyle davrandığını sordu. Nisa özer böyle davranır kendine çok güvendiği bu davranışın okadoklarına bir bes kaldırıyacağını söyledi. Bundan sonra öğretmenle Nisa daha da yakınlaştı. Nisa Edebiyat fak. başarıyla bitirdi. Şiir kitabı çıkardı. Bilim yolunda ilerlemeye devam etti. Şimdi öğretmen ondan daha da büyük başarıları bekliyor.

Sos 21 kod numaralı öğretmen adayının özetlediği metin incelendiğinde; görülen geçmiş zaman kipi kullanarak metni özetlediği görülmektedir. Tamamen yanlış anlatım kipi kullanılarak metin özetlenmiştir.

Örnek Özet Metin 16

Nisa adında bir kız vardı. Çok utangaç, sessiz sakin bir yapısı vardı. Sınıfta en ön sıraya oturmuş. Derslere katılmak için hiç istekli değildi. En kolay sınıflarda bile tahtaya kalkmaz, cevap vermek istemezmiş. Bir gün anlatıcı ona dersi anlatmasını söylemiş. Kızın yanaktığını göstererek dersi kursuz anlatmış. Öğretmeni çok şok olmuş ve ondan beklemediği davranışı sergilediği için de sevinmiş. Derslere katılmamasının, sessiz sakin oturmasının sebebi ise, yanlış yapma korkusu ve ondan iyilerinin olmasıymış. Nisa, liseyi başarılı bir şekilde bitirmiş. Edebiyat F. de başarıyla bitirmiş. Şimdi bir şiir kitabı yazmasını bekliyormuş öğretmeni.

T34 numaralı öğrencinin ise duyulan geçmiş zaman anlatım kipi kullanarak metni özetlediği görülmektedir. Örnekte özet tamamen yanlış anlatım kipi kullanılarak özetlenmiştir.

4.2.3.4. Önemli Bilgiyi Seçme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

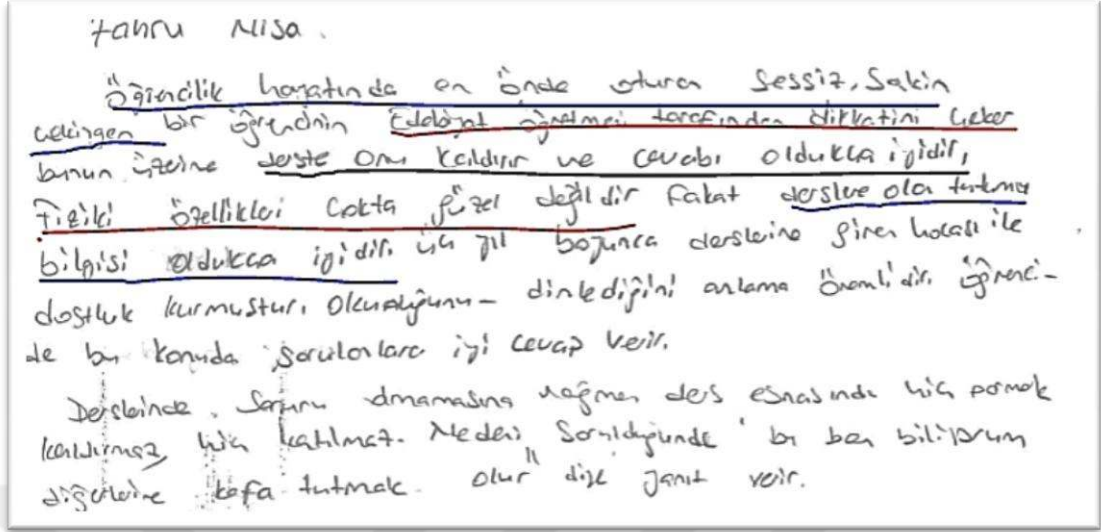
Öğrencilerin, metni özetlerken önemli bilgiyi seçme konusunda sorun yaşadıkları saptanmıştır. Araştırmacı tarafından ölçüt özetinde, olaya dayalı metinde 10 adet önemli bilgi birimi tespit edilmiştir. Buna göre, öğretmen adaylarının yazdıkları özetlerde öğrencilerin az önemli bilgi kullanarak metni özetledikleri görülmüştür. Öğrencilerin 3, 4, 5 önemli bilgi kullanarak metni özetlemeye çalıştıkları saptanmıştır.

Örnek Özet Metin 17

Ön sıralarda oturur ancak sessiz birisidir. Öğretmen bir
gün onu kaldırır ve konuyu anlatır. Öğretmenin: çok sıkı +
onda beklemeyen bir performans sergiler. Çok güzel olmayan
bir kızdır. Öğretmen gafil olmuştur. Hecası onu her kaldırdığında
herzaman beklemeyen bir beser göstermiştir. Öğretmen nece
perme kaldırır dese katilmediğin sorulduğunda ben perme
kaldırıp ceza alırsam ve yaka yaparsam hata yaparsam gülünç
duruma düşerim diye korktuğunu söylemektedir. Öğretmen
öğülü, kafiyeli şiir yazarak hayran olduğunu söylemektedir.
Fahrihanisa da bu konuda çok başarılıdır ve
ilerki yosun da şiir kitabı alır ve daha sonra
bilime yörelin.

F28 kod numaralı öğretmen adayının, metni özetinde 5 adet önemli bilgi birimi kullanarak metni özetlediği görülmektedir. Metin, diğer özetleme stratejilerinin kullanımı açısından incelendiğinde başarılı değildir. Her stratejinin kullanılma düzeyi kendi içinde değerlendirilmiştir. Bu cümleler arasında tam bir uyum olmamasına rağmen, beş önemli bilgi birimine yer vermiştir.

Örnek Özet Metin 18

Örnek özet metinde Sos 10 kod numaralı öğretmen adayının, özet metninde 5 önemli bilgi tespit edilmiştir. Geniş zaman anlatım kipi kullanılmış, başlık kullanılmamış, 3. tekil şahıs bakış açısı kullanılarak metin özetlenmiştir. İlk paragrafta oldukça başarılıdır ancak ikinci paragrafta bu başarıyı gösterememiştir. Diğer özet metinlere göre önemli bilgiye yer verme açısından başarılıdır.

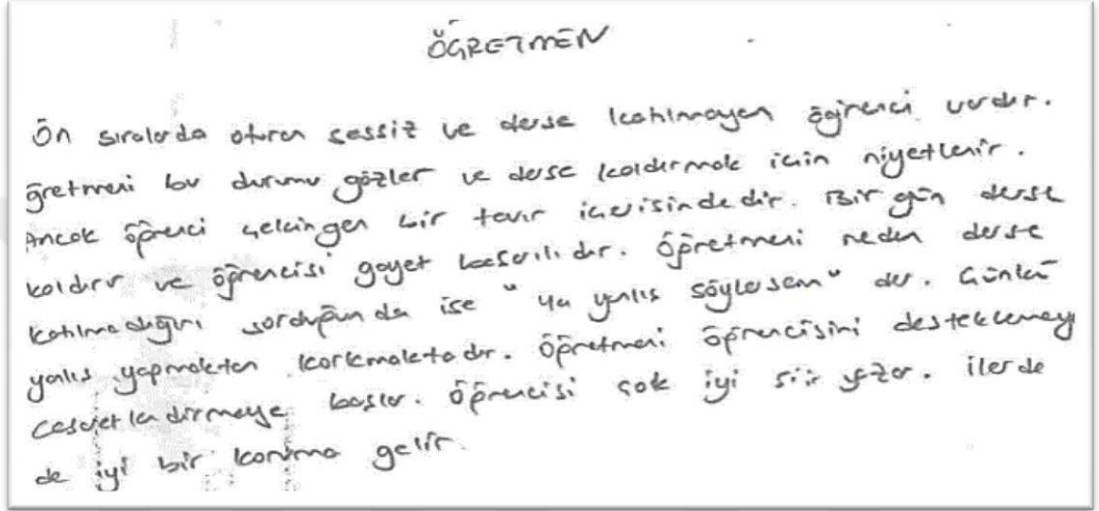
4.2.3.5. Önemsiz Bilgiyi Silme Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Asıl metinde yer alan ancak ölçüt özetinde yer almayan bilgi birimleri, önemsiz bilgi olarak kabul edilmiştir. Öğrencilerin özetlerini önemsiz bilgilere yer vererek oluşturmaya çalıştıkları saptanmıştır.

Aşağıdaki özetinde, önemsiz bilgiye yer verme açısından başarılı bir özet görülmektedir. Metinde 5 önemli bilgi yer almaktadır. Önemi bilgi birimi yetersiz olmasına rağmen, önemsiz bilgi yer almamaktadır. Aynı zamanda özet metinde başlık kullanılmamış ve görülen geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Diğer stratejileri kullanma becerisi açısından (*başlık yazma, anlatım kipini doğru kullanma*) başarısız olsa da örnek özet *önemsiz bilgiyi silme* konusunda başarılı sayılmıştır.

Örnek Özet Metin 19

Aşağıda yer alan, T28 kod numaralı metin önemsiz bilgiyi silme stratejisini uygulayabilme açısından başarılı bulunmuştur. Özet metin, başlık koyma becerisi açısından başarısız olsa da orijinal metinde yer alan önemsiz bilgilere yer vermemiş, özet metninde önemli bilgilere yer vermiştir. Bu örnek özet metin hem önemli bilgiyi seçme hem de önemsiz bilgiyi silme açısından başarılı bulunmuştur.

4.2.3.6. Metin Dışı Bilgiye Yer Vermeme

Ölçüt özetle ve orijinal metinde yer almayan bilgiler metin dışı bilgi kabul edilmiştir. Öğrenciler metin dışı bilgiye yer vermeme açısından başarılı görülmüştür.

Örnek Özet 20

2.METNİN ÖZETİ

Metinde Fahrünnisa isimli bir öğrencinin hayatından bir kesit örnek alınarak aslında kimseyle karşılaşmadığı gibi dünyasında bombalarla bir kışık yaşadığını ve bir an önce fark ediliğinde acıya çıkacağını anlatmak istenmiştir.

Fahrünnisa anlatımında ve yaşamada oldukça başarılı bir öğrencidir. Tek korkusu ve derslerdeki isteksizliğinin nedeni de "en iyi olamamak" olduğu için bu tavrı benimsemiştir. Ama kendinde fark edemediği şey ise aslında hem anlatımında hem de yaşamada başarılı olmuştur.

Yukarıdaki Sın 12 kod numaralı örnek özet metin yetersiz bilgi birimi kullanılarak özetlenmesine rağmen, metin dışı bilgiye yer vermeme açısından başarılı bulunmuştur. Özet metinde 3 önemli bilgi birimi yer almaktadır, metin dışı bilgiye yer verilmemiştir.

Örnek Özet Metin 21

Fahrünnisa

Eğitim özellikle ailede başlayan kutsal bir öğrenme ortamında başlar. Aile ortamında öğrenen ve öğretmek bir süreç geçirdiği zaman ilerde okulda da aynı davranışlar sergilenmesi mümkündür. Okul ortamı bizim öğrencileri kendine rahat edmesi ve buna bağlı olarak verdiğimiz cevapları uygulamaları için bir dille konuşması gerekir. Böyle öğrenci öğrenmeden kendini özgül hissetmez ve etkili bir eğitim ortamı oluşur.

Sos 30 olarak kodlanmış örnek özet metin, tamamen metin dışı bilgilerden oluşmaktadır. Hiçbir önemli bilgiye yer verilmemiş özet metin, öğrenci tarafından yorum katılarak yazılmıştır.

4.2.3.7. Tutarlı Yazma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

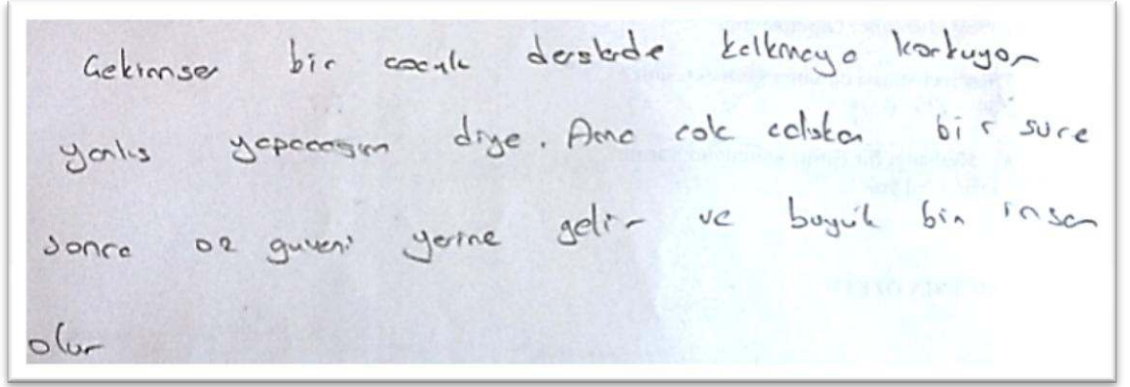
Özet metinler, tutarlı yazma stratejisinin kullanımı açısından; cümleler arasındaki uyum, konu bütünlüğü, bilgilerin çelişkili olup olması yönlerinden incelenmiştir. Öğretmen adaylarının tutarlı yazma konusunda sorun yaşadıkları görülmüştür. Özet metni oluştururken gereken özeni göstermedikleri kanısına varılmıştır.

Örnek Özet Metin 22

Ön sıralarda oturur ancak sessiz birisidir. Öğretmen bir gün onu kaldırır ve konuyu anlatır. Öğretmeni çok sevir + onda beklenmeyen bir performans sergiler. Çok güzel olma bir kızdır. Öğretmen garip aklınıdır. Hecası onu her kaldırdığında her zaman beklenmeyen bir başarı göstermiştir. Öğretmen ne kadar pahalı kaldırıp daha kötü olduğunu söylediğinde ben pahalı kaldırıp ceza alırsam ve yanlış yaparsam hata yaparsam gülünce duruma düşerim diye korktuğunu söylemektedir. Öğretmen "Gülüm, kafiyeli" şiir yazma hayran olduğunu söylemektedir. Fatma'nın da bu konuda çok başarılıdır ve ileriye yollarında şiir kitabı alır ve daha sonra bilime yönelir.

Yukarıda yer alan F6 kod numaralı özet metinde, öğretmen adayı yanlış bakış açısı (1. teki şahıs) ve görülen geçmiş zaman anlatım kipi kullanarak metni özetlemesine rağmen özet metin bilgilerin doğruluğu ve konu bütünlüğü açısından tutarlı bulunmuştur.

Örnek Özet Metin 23

F30 numaralı özet metnin tamamen tutarsız bir şekilde, gereken önem göstermeden yazıldığı görülmektedir.

4.2.3.8. Kısaltma Stratejisinin Kullanımına İlişkin Sorunlar

Olaya dayalı metinde ölçüt özet 592 kelimedenden oluşmaktadır. Değerlendirmede ölçek göz önüne alınarak yapılan hesaplamalarla puan aralıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin oluşturduğu kelime sayısı tek tek belirlenmiştir.

Buna bağlı olarak;

Kelime sayısı;

%10' undan az (59 kelimedenden az)

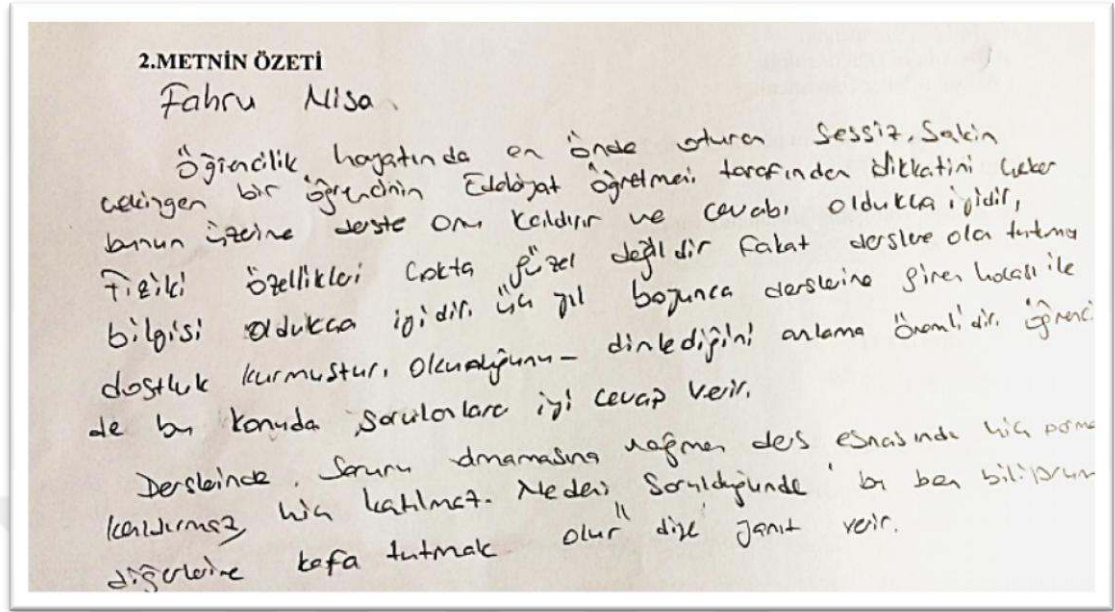
%30 'dan fazla(177 kelimedenden fazla) olan özetlere 0 (sıfır) puan,

%10 ile %14 arasında (60 kelime ile 83 kelime arasında)

%26-%30 arasında (154 ile 178 kelime arasında) olan özetlere 5 puan,

%15-%25 arasında (89 kelime ile 148 kelime) olan özetlere 10 puan verilmiştir.

Örnek Özet Metin 24

F26 kodlu öğretmen adayının oluşturduğu özet metnin 79 kelimedenden meydana geldiği belirlenmiş ve 10 puan verilmiştir.

4.3. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Bilgilendirici ve Olaya Dayalı Metinleri Özetleme Düzeyleri Arasındaki İlişki

Öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici ve olaya dayalı metinleri özetleme düzeyleri arasındaki ilişki ile ilgili bulgulara Tablo 4.24'te yer verilmiştir.

Tablo 4.24. Öğretmen Adaylarının Bilgilendirici Ve Olaya Dayalı Metinleri Özetleme Stratejileri Arasındaki İlişki

Olaya Dayalı Metin Türü											
		Başlık yazma	Bakış açısını doğru kullanma	Anlatım kipini doğru kullanma	Önemli bilgiyi seçme	Önemsiz bilgiyi silme	Metin dışı bilgilere yer vermeme	Tutarlı yazma	Kısaltma	GENEL	
Bilgilendirici Metin Türü	Başlık yazma	r	,342*	-,128	-,043	,014	,023	-,084	,038	,019	,052
		p	,000	,115	,601	,862	,778	,302	,638	,820	,523
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
	Bakış açısını doğru kullanma	r	-,126	,017	-,078	-,089	-,042	-,109	-,004	-,001	-,113
		p	,123	,836	,339	,276	,606	,180	,958	,987	,165
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
	Anlatım kipini doğru kullanma	r	-,101	,040	,074	-,033	-,137	-,171*	-,057	,083	-,057
		p	,216	,623	,367	,685	,093	,035	,488	,310	,489
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
	Önemli bilgiyi seçme	r	,096	,125	-,177*	,311*	,281*	,231*	,228*	,314*	,332*
		p	,238	,126	,029	,000	,000	,004	,005	,000	,000
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
	Önemsiz bilgiyi silme	r	,158	,030	-,110	,127	,187*	,150	,124	,135	,182*
		p	,052	,712	,176	,119	,021	,065	,128	,098	,025
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
	Metin dışı bilgilere yer vermeme	r	,054	,055	-,092	,160*	,096	,200*	,166*	,132	,177*
		p	,506	,498	,259	,049	,240	,014	,041	,104	,029
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
	Tutarlı yazma	r	,110	,051	,003	,136	,123	,116	,008	,000	,138
		p	,177	,533	,971	,096	,130	,155	,926	,996	,089
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
	Kısaltma	r	,169*	-,040	-,071	,291*	,162*	,108	,273*	,280*	,280*
		p	,038	,627	,383	,000	,046	,184	,001	,000	,000
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
	GENEL	R	,221*	,019	-,144	,253*	,191*	,105	,225*	,272*	,276*
		P	,006	,812	,077	,002	,018	,198	,005	,001	,001
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152

Tablo 4.24 incelendiğinde öğretmen adaylarının genel olarak dinledikleri bilgilendirici ve olaya dayalı metin özetleme düzeyleri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=,276$; $p<.05$).Başka bir ifade ile öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde özetleme stratejileri kullanma durumu arttıkça, olaya dayalı metin türünde de benzer olarak özetleme stratejilerini kullanma durumu artmaktadır.

Bunun yanında öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metin özetlerken kullandıkları özetleme stratejileri ile olaya dayalı metin türü *başlık yazma* ($r=,221$; $p<.05$), *önemli bilgiyi seçme* ($r=,253$; $p<.05$), *önemsiz bilgiyi silme* ($r=,191$; $p<.05$), *tutarlı yazma* ($r=,225$; $p<.05$) ve *kısaltma* ($r=,272$; $p<.05$) stratejileri ile de pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Benzer olarak olaya dayalı metin türünde kullandıkları özetleme stratejileri ile bilgilendirici metin türü *önemli bilgiyi seçme* ($r=,332$; $p<.05$), *önemsiz bilgiyi silme* ($r=,182$; $p<.05$), *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($r=,177$; $p<.05$) ve *kısaltma* ($r=,28$; $p<.05$) ile de pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Bunlara ek olarak; *başlık yazma* ($r=,342$; $p<.05$), *önemli bilgiyi seçme* ($r=,311$; $p<.05$), *önemsiz bilgiyi silme* ($r=,187$; $p<.05$), *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($r=,200$; $p<.05$) ve *kısaltma* ($r=,280$; $p<.05$) stratejilerini kullanan öğretmen adaylarının her iki metin türünde de kullanma durumları arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Bu sonuçlar, özellikle bilgilendirici metinlerde özetleme stratejilerini kullanan öğretmen adayların, olaya dayalı metin türünde de benzer stratejileri kullandıklarını göstermektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA

5.1. Genel Sonuçlar

Öğretmen adaylarının dinledikleri iki farklı metin türünde kullandıkları özetleme stratejilerinin belirlendiği bu çalışmada, bilgilendirici metin türünde özetleme stratejileri kullanım düzeyleri ortalamaları, olaya dayalı metin türüne göre daha yüksektir. Öğretmen adaylarının, genel olarak dinledikleri bilgilendirici metin türü özetleme beceri ortalamalarının orta düzeyde ($\bar{x} = 48,96$) olduğu görülmektedir. Çalışmada, öğretmen adaylarının 100 puan üzerinden aldıkları ortalama puanlar, bilgilendirici metin için 48,9; olaya dayalı metin için 54,9' dur. Sonuçlar, öğrencilerin özetleme konusunda, orta seviyede olduğunu göstermektedir. Bulut (2013) İlköğretim 5. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında elde edilen bulgular, öğrencilerin, olaya dayalı metinleri, bilgilendirici metinlere oranla daha iyi özetledikleri yönündedir. Nitekim Karatay ve Okur (2012) tarafından öğretmen adayları üzerinde yapılan çalışmada ise, öğretmen adaylarının, bilgilendirici metinleri olaya dayalı metinlere göre daha iyi özetlediklerine dair bir bulguya ulaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının cinsiyet özellikleri, genel olarak değerlendirildiğinde dinlediği hem bilgilendirici hem de olaya dayalı metni özetlemede etken bir değişken olmadığı tespit edilmiştir. Ancak özetleme stratejileri incelendiğinde; dinlediği bilgilendirici metni özetlerken başlık yazma stratejisini kullanmada erkek öğretmen adayları daha başarılı iken, önemsiz bilgileri silme stratejisinin kullanımında ise kadın öğretmen adayları daha başarılıdır.

Anabilim dallarına göre öğretmen adaylarının dinledikleri özetleme stratejilerini kullanma durumları incelendiğinde ise en yüksek ortalamanın Türkçe öğretmen adaylarının özetlerinde olduğu belirlenmiştir.

Bilgilendirici metin türünde kullanılan özetleme stratejileri incelendiğinde; *önemli bilgiyi seçme* ($\bar{x} = 12,12$), *önemsiz bilgileri silme* ($\bar{x} = 7,6$) ve *kısaltma* , ($\bar{x} = 8,6$) stratejilerinde Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. *Başlık yazma* ($\bar{x} = 5,62$) ve metin dışı bilgilere yer vermeme ($\bar{x} = 8,75$) stratejilerinde Sosyal Bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarının ortalamaları en yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının, başlık yazma ($\bar{x} = 4,7$) ve metin dışı bilgilere yer vermeme ($\bar{x} = 7,16$) stratejilerinde ortalamaları en yüksek düzeydedir. *Tutarlı yazma* stratejilerinde ($\bar{x} = 6,16$) ise sınıf öğretmeni adaylarının ortalamaları diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksektir.

Dinlediği olaya dayalı metin türünde kullanılan özetleme stratejileri incelendiğinde ise tüm özetleme stratejilerinde Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarının ($\bar{x} = 54,92$) yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak, *bakış açısını doğru kullanma* stratejisinin kullanımında sınıf öğretmeni adaylarının ortalamaları ($\bar{x} = 8,33$) ve *anlatım kipini doğru kullanma* stratejisinde ise Sosyal Bilgiler öğretmenliği ($\bar{x} = 5,50$) öğretmen adaylarının ortalamaları en yüksek düzeyde oluşmuştur. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının ortalamaları genel olarak tüm stratejilerde en düşük düzeydedir.

Özçakmak (2015) çalışmasında, öğretmen adaylarının bakış açısını doğru kullanma stratejisi açısından olaya dayalı metin özetlemede % 65 bilgilendirici metin özetlemede %62,6 oldukları tespit edilmiş olup orta seviyenin biraz üstünde oldukları saptanmıştır. Çalışmamızda ise bilgilendirici metinde % 57 (87 kişi); olaya dayalı metin özetlerinde ise %46 (70) öğrencinin sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Tamamen yanlış bakış açısı kullanan öğrencilerin; 1. çoğul şahıs bakış açısıyla metni özetledikleri; birden fazla bakış açısı kullanarak metni özetleyen öğrencilerin 1.çoğul, 3. çoğul; 1.çoğul, 3.tekil şahıs bakış açıları ile metinleri özetledikleri

belirlenmiştir. Bilgilendirici metin özetlerinde öğrencilerin 1.çoğul şahıs bakış açısı kullanarak metni özetledikleri belirlenmiş ve orta seviyenin biraz üstünde başarı sağlandığı belirlenmiştir

Yine alan yazında, geniş zaman kipi kullanarak metnin özetlenmesi gerektiği konusunda fikir birliği söz konusudur (Gökşen, 1969; Garipoğlu, 1974; Yörük 1987; Güneş 2013). Özçakmak (2015) ve Garner (1985) çalışmalarında öğretmen adaylarının özet metinlerinde, anlatım kipini doğru kullanma becerisi bakımından başarısız oldukları tespit edilmiştir. Bu çalışmada, anlatım kipini doğru kullanma bakımından ölçek göz önüne alındığında, diğer stratejiler arsında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bilgilendirici metin özetlerinde şimdiki zaman; olaya dayalı metin özetlerinde ise görülen geçmiş zaman anlatım kipi kullanılmıştır.

Öğretmen adaylarının bilgilendirici ve olaya dayalı metin türünde kullandıkları özetleme stratejileri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Bu sonuç, bilgilendirici metin türünde özetleme stratejileri kullanma başarısı artan öğretmen adaylarının, olaya dayalı metin türünde de başarılı olduklarını göstermektedir. Bunun yanında, özellikle bilgilendirici metinlerde özetleme stratejilerini kullanan öğretmen adayların, olaya dayalı metin türünde de benzer stratejileri kullandıklarını göstermektedir.

5.2. Bilgilendirici Metin Türü İle İlgili Sonuçlar

Öğretmen adaylarının, genel olarak bilgilendirici metin türünü özetlerken ortalamaları (48,69) orta düzeydedir. Özetleme stratejileri incelendiğinde ise öğretmen adaylarının sırasıyla en yüksek düzeyde *metin dışı bilgilere yer vermeme*, (8,21), *kısaltma* (6,8) ve *tutarlı yazma* (5,51) ortalamalarının yüksek olduğu saptanmıştır. En düşük ortalamalar ise sırasıyla *bakış açısını doğru kullanma* (3,05) ve *başlık yazma*(4,4) stratejilerinde oluşmuştur. Özçakmak (2015) yaptığı çalışmada, başlık yazma stratejisini kullanma oranlarının bilgilendirici metin için %79,2; olaya dayalı metin için %94,3 olduğu tespit etmiştir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının özet metinlerde başlık yazma konusunda başarılı oldukları ifade edilmiştir.

Öğretmen adaylarının cinsiyet özelliklerine göre bilgilendirici metin türü ortalamaları incelendiğinde, genel değerlendirmede erkek öğretmen adaylarının ortalamaları ($\bar{x} = 49,66$) daha yüksektir. Özetleme stratejileri incelendiğinde ise *başlık yazma* ve *önemsiz bilgileri silme* stratejilerinde anlamlı farklılığın olduğu belirlenirken, diğer stratejilerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşmamıştır. *Başlık yazma* stratejisinde erkek öğretmen adayların ortalamaları lehine anlamlı farklılık ($\bar{x} = 5,71$) oluşmuşken, *önemsiz bilgileri silme* stratejisinde ise kadın öğretmen adayları lehine ($\bar{x} = 6,58$) istatistiksel olarak farkın olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuçlar, genel olarak bilgilendirici metin türü ortalamalarında öğretmen adaylarının cinsiyet özelliklerine göre ortalamalar arası farkın istatistiksel olarak değişmediğini ancak *başlık yazma* ve *önemsiz bilgiyi silme* stratejilerinde cinsiyetin etkili bir değişken olduğunu göstermektedir.

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre genel olarak bilgilendirici metin türünde en yüksek ortalamaların sırasıyla Türkçe ($\bar{x} = 54,10$) ve Sosyal Bilgiler ($\bar{x} = 49,52$) öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğrenciler için olduğu görülürken, en düşük ortalama Fen Bilgisi ($\bar{x} = 45,4$) öğretmen adayları için oluşmuştur. Genel olarak, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türü ortalamaları değişmekte olup öğrenim görülün anabilim dalının etkili bir değişken olduğu söylenebilir.

Özetleme stratejileri incelendiğinde ise *önemli bilgiyi seçme* ($\bar{x} = 12,12$), *önemsiz bilgileri silme* ($\bar{x} = 7,60$) ve *kısaltma* ($\bar{x} = 8,62$) stratejilerinde Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarının yüksek olduğu görülürken, *başlık yazma* ($\bar{x} = 5,62$) ve *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($\bar{x} = 8,75$) stratejilerinde Sosyal Bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarının ortalamaları en yüksek düzeyde oluşmuştur. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının, *anlatım kipini doğru kullanma* ($\bar{x} = 5,27$) stratejisi ortalamaları en yüksek düzeydedir. *Tutarlı yazma* stratejilerinde ise sınıf öğretmeni adaylarının ortalamaları ($\bar{x} = 6,16$) diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksektir. Türkçe öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde önemli bilgiyi seçme stratejisi

kullanma düzeyleri ($\bar{x}=12,12$) diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu saptanmıştır. Bunun yanında diğer öğretmen adaylarının ortalamaları arasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ortalamaları daha yüksek olmasına rağmen, bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Özçakmak (2015) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının *önemli bilgiyi seçme* stratejisi ortalamaları $\bar{x}=5,2$ olarak tespit edilmiş, orta düzeyde başarı gösterdikleri kanısına varılmıştır. (Deneme, 2009; Yazıcı Okuyan ve Gedikoğlu, 2011; Eyüp vd., 2012; Görgen, 2014) benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Bilgilendirici metin türünde *önemsiz bilgiyi silme* stratejilerini Türkçe öğretmeni adayları ($\bar{x}=7,60$) özellikle Fen Bilgisi ($\bar{x}=5,55$) ve sınıf öğretmeni ($\bar{x}=5,55$) adaylarına göre daha iyi kullanmaktadırlar. Türkçe ($\bar{x}=7,60$) ve Sosyal Bilgiler ($\bar{x}=6,60$) öğretmen adayları arasındaki fark ise anlamlı değildir. Bu sonuç özellikle Türkçe öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türü *önemsiz bilgiyi silme* ($\bar{x}=7,60$) ortalama düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Özçakmak (2015) çalışmasında, *önemsiz bilgiyi silme* stratejisi kullanma düzeyi ortalamaları 3,1 olarak belirlenmiş; orta düzeyin altında başarı gösterdikleri tespit edilmiştir. Ancak Day (1986) tarafından okuduğunu özetleme konusunda yapılan bir çalışmada, öğrencilerin önemsiz bilgiyi silme konusunda %90'ın üzerinde başarı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde *metin dışı bilgiye yer vermeme* stratejisi kullanmama düzeyleri ($\bar{x}=8,75$) diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek düzeydedir. Bunun yanında sınıf öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde *tutarlı yazma* düzeylerinin ($\bar{x}=6,16$) diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek düzeydedir. Tutarlılıkla ilgili; cümleler arasında uyumsuzluk, anlam bütünlüğü sağlayamama gibi sorunlara rastlanmıştır. Özçakmak (2015) ise çalışmasında öğretmen adaylarının metin özetlerinde metin dışı bilgiye yer vermeme açısından büyük oranda (%85'ten fazla) başarılı oldukları belirlenmiş; tutarlı özet yazma açısından da % 70' den fazla başarı sağlandığı belirlenmiştir. Çalışmamızın bulguları, tutarlılıkla ilgili yapılmış olan bazı çalışmalardaki sonuçlarla

benzerlik göstermektedir (Brown, Day ve Jones, 1983; Ülper, 2011; Seçkin, Arslan ve Ergenç, 2014).

Türkçe öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türü *kısaltma* stratejisi ortalamalarının ($\bar{x}$ =8,62) diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Grupların ortalamaları arası fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmeni adayları arasında Türkçe öğretmen adayları lehine oluşmuştur. Türkçe ve sınıf öğretmen adayları arasındaki fark ise anlamlı değildir. Bu sonuç özellikle Türkçe Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türü *kısaltma* stratejisini kullanma düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Özçakmak (2015) öğretmen adaylarının *kısaltma stratejilerini* kullanma bakımından %70'ten fazla başarı elde ettikleri belirlenmiştir.. Deneme (2009) tarafından İngilizce öğretmenliği adayları üzerinde yapılan bir çalışmada ise çalışmamızla örtüşmeyen sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmada öğrencilerin uygun uzunlukta metin oluşturma açısından yetersiz oldukları belirlenmiştir

5.2. Olaya Dayalı Metin Türü İle İlgili Sonuçlar

Öğretmen adaylarının genel olarak olaya dayalı metin türünde özetleme stratejilerini kullanma durumları ($\bar{x}$ =46,2) orta düzeydedir. Özetleme stratejileri bağlamında incelendiğinde ise öğretmen adaylarının sırasıyla en yüksek düzeyde *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($\bar{x}$ =7,39), *bakış açısını doğru kullanma* ($\bar{x}$ =7,46) ve *önemsiz bilgiyi silme* ($\bar{x}$ =5,27) stratejileri ortalamalarının en yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. En düşük ortalamalar ise sırasıyla *başlık yazma* ($\bar{x}$ =2,96) ve *anlatım kipini doğru kullanma* ($\bar{x}$ =4,5) stratejilerinde oluşmuştur. Özçakmak (2015) çalışmasında öğretmen adaylarının, *bakış açısını doğru kullanma* başarı ortalamalarını, olaya dayalı metin için % 65,6 olarak tespit etmiş ve ortalamanın üstünde başarı sağladıkları kanısına varmıştır. *Başlık yazma* stratejisini kullanma oranları,% 94,3 olarak tespit edilmiştir. *Önemli bilgiyi seçme* stratejisinin kullanımında %44,9 ile orta düzeyin altında başarı tespit edilmiştir. Bazı

araştırmalarda da (Deneme, 2009; Yazıcı Okuyan ve Gedikoğlu, 2011; Eyüp vd. 2012; G3rgen, 2014) benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

3ğretmen adaylarının cinsiyet 3zelliklerine g3re olaya dayalı metin t3r3ndeki ortalamaları incelendiğinde; genel değerlendirmede kadın 3ğretmen adaylarının ($\bar{x}=47,4$) ortalamaları erkek 3ğretmen adaylarına ($\bar{x}=43,11$) g3re daha y3ksek d3zeydedir. Ancak gruplar arası ortalamalar farkı istatistiksel olarak (SS 16,39-16,263) anlamlı değildir. Bu sonuç, 3ğretmen adaylarının cinsiyet 3zelliklerinin genel olarak olaya dayalı metin t3r3nde 3zetleme stratejileri 3zerinde etkili olmadığını g3stermektedir.

3lme aracında yer alan 3zetleme stratejileri incelendiğinde, kadın 3ğretmen adaylarının ortalamalarının erkek 3ğretmen adaylarına g3re daha y3ksek olduğu belirlenmiştir. 3zellikle olaya dayalı metin t3r3nde 3zetleme stratejileri bağlamında incelendiğinde, *bakış açısını doğru kullanma* (*anlatım kipini doğru kullanma* ve *kısaltma* ($F= 8,5-.,05$ ' ten b3y3k olduğundan) stratejilerinde grupların ortalamaları arasındaki farkların anlamlı derecede farklılaştığı belirlenmiştir. *Bakış açısını doğru kullanma* ($\bar{x}=7,9$) ve *kısaltma* ($\bar{x}=5,18$) stratejilerinde kadın 3ğretmen adaylarının ortalamaları lehine anlamlı fark oluşmuşken, *anlatım kipini doğru kullanma* stratejisinde($\bar{x}=5,83$) erkek 3ğretmen adayların ortalamaları lehine anlamlı farkın oluşmuştur.

3ğretmen adaylarının 3đrenim g3rd3kleri anabilim dallarına g3re, genel olarak olaya dayalı metin t3r3nde kullandıkları 3zetleme stratejileri en y3ksek d3zeyde T3rke ($\bar{x}=54,92$) ve Sınıf 3ğretmenliği ($\bar{x}=48,36$) anabilim dalında 3đrenim g3ren 3ğretmen adayları için oluşurken, en d3ř3k ortalama Sosyal Bilgiler 3ğretmenliği ($\bar{x}=39,42$) için oluşmuştur. Genel olarak, 3ğretmen adaylarının 3đrenim g3rd3kleri anabilim dallarına g3re 3ğretmen adaylarının olaya dayalı metin t3r3nde kullandıkları 3zetleme stratejileri değişmektedir. Bu sonuç, olaya dayalı metin t3r3nde 3zetleme strateji d3zeyleri 3zerinde 3ğretmen adaylarının 3đrenim g3r3l3n anabilim dalının etkili bir değişken olduğunu g3stermektedir.

Ölçme aracında yer alan stratejiler incelendiğinde ise tüm özetleme stratejilerinde Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarının ($\bar{x} = 54,9$) yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak, *bakış açısını doğru kullanma* stratejisinin kullanımında sınıf öğretmeni adaylarının ortalamaları ($\bar{x} = 8,3$) ve *anlatım kipini doğru kullanma* stratejisinin kullanımında ise Sosyal Bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarının ortalamaları ($\bar{x} = 5,5$) en yüksek düzeyde oluşmuştur. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının ortalamaları genel olarak tüm stratejilerde en düşük düzeydedir.

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre olaya dayalı metin türünde kullandıkları özetleme stratejileri incelendiğinde, gruplar arası ortalamaların *başlık yazma*, *önemli bilgiyi seçme*, *önemsiz bilgileri silme*, *metin dışı bilgilere yer vermeme*, *tutarlı yazma* ve *kısaltma* stratejilerinde istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı ($F=8,039$; $P < .05$) belirlenmiştir. Bu durum öğretmen adaylarının oluşturdukları özetlere özellikle *başlık yazma*, *önemli bilgiyi seçme*, *önemsiz bilgileri silme*, *metin dışı bilgilere yer vermeme*, *tutarlı yazma* ve *kısaltma* noktasında problemler yaşadıklarını göstermektedir. Alan yazında bu sonuç ile benzer olarak öğrencilerin başlık yazma konusunda problemler yaşadıkları tespit edilmiştir (Taylor,1986; Arı, 2010; Yazıcı, Okuyan ve Gedikoğlu, 2011). Bir metnin başlığı yazının konusu hakkında bilgi verir, metnin daha iyi kavranmasına yardımcı olur (Özçakmak,2015). Başlık, metnin kavranmasını sağlar, özet metinlerde orijinal başlığa bağlı kalınmalıdır. Özçakmak (2015) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada, *başlık yazma* stratejisini kullanma oranı % 94,3 olarak tespit edilmiş, öğretmen adaylarının özet metinlerde başlık yazma konusunda başarılı oldukları; bakış açısını doğru kullanma stratejisinde % 65,2 oranında orta seviyenin biraz üstünde başarı gösterdikleri tespit edilmiştir.

Genel olarak, Fen Bilgisi öğretmen adaylarının olaya dayalı metin türü başlık yazma stratejisinde ortalamalarının (1,1)diğer öğretmen adaylarına göre en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark incelendiğinde ise, Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ile Fen Bilgisi öğretmen adayları ve Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi öğretmeni adayları arasında birinciler lehine

anlamli derecede farklılık oluşmuştur. Bu sonuç, özellikle başlık yazma boyutunda Türkçe ğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören ğretmen adaylarının düzeylerinin ($\bar{x} = 4,25$) diğer ğretmen adaylarına göre daha yüksek olmasına rağmen sadece Fen Bilgisi ğretmen adaylarına göre ortalamalarının ($\bar{x} = 1,11$) anlamli derecede farklılaştığını göstermektedir.

nemli bilgiyi seçme stratejisinde, Türkçe ğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören ğretmen adaylarının ortalamalarının ($\bar{x} = 11,32$) diğer ğretmen adaylarına göre daha yüksek olmasına rağmen sadece Sosyal Bilgiler ğretmen adaylarına göre ortalamalarının ($\bar{x} = 6,5$) istatistiksel olarak farklılaştığını belirlenmiştir. Bunun yanında özellikle Sosyal Bilgiler ğretmen adaylarının olaya dayalı metin türlerinde önemli bilgiyi seçme becerileri en düşük düzeydedir. zakmak (2015) alışmasında, *nemli bilgiyi seçme* stratejisinde (% 44,9) orta düzeyin altında başarı sağladıkları tespit edilmiştir.

Olaya dayalı metin türünde *nemsiz bilgiyi silme* ortalamaları incelendiğinde; Türkçe ğretmen adayları ($\bar{x} = 6,35$) ile Sosyal Bilgiler ğretmen adayları ($\bar{x} = 4,6$) arasında Türkçe ğretmen adayları lehine anlamli derecede farklılık oluşmuştur. Bunun yanında özellikle Sosyal Bilgiler ğretmen adaylarının olaya dayalı metin türlerinde *nemli bilgiyi seçme* becerileri ($\bar{x} = 4,60$) en düşük düzeyde kalmıştır. Sınıf ğretmen adaylarının ortalamaları ($\bar{x} = 5,22$) Türkçe ğretmen adaylarının ortalamalarından sonra en yüksek düzeyde oluşmuştur. zakmak (2015) yaptığı çalışmada, *nemsiz bilgiyi silme* başarı ortalaması (%21,9) olarak tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının, metin dışı bilgilere yer vermeme stratejisindeki ortalamaları incelendiğinde; Türkçe ğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören ğretmen adaylarının düzeylerinin ($\bar{x} = 6,35$) diğer ğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu ve Sosyal Bilgiler ğretmen adaylarına göre ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaştığını göstermektedir. Bunun yanında özellikle Sosyal Bilgiler ğretmen adaylarının ortalamaları en düşük düzeyde ($\bar{x} = 6,15$) oluşmuştur. zakmak (2015) metin dışı bilgiye yer vermeme konusunda çalışmasında % 56,7 başarı sağladığı tespit edilmiştir.

Türkçe öğretmen adaylarının, genel olarak olaya dayalı metin türlerinde *tutarlı yazma* stratejisi ortalamalarının ($\bar{x} = 6,00$) diğer öğretmen adaylarına göre en yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Gruplar arası ortalama fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmen adayları arasında Türkçe öğretmen adayları lehine ve sınıf öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler öğretmen adayları arasında sınıf öğretmen adayları lehine anlamlı derecede farklılık göstermektedir. Sınıf öğretmen adaylarının Türkçe öğretmen adaylarından sonra tutarlı yazma boyutunda en yüksek ortalamaya ($\bar{x} = 5,22$) sahiptir. Bunun yanında özellikle Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının olaya dayalı metin türlerinde tutarlı yazma düzeyleri ($\bar{x} = 6,15$) en düşük düzeydedir. Çalışmamızın bulguları, tutarlılıkla ilgili yapılmış olan bazı çalışmalarındaki sonuçlarla benzerlik göstermektedir (Brown, Day ve Jones, 1983; Ülper, 2011).

Türkçe öğretmen adaylarının *kısaltma* stratejisi ortalamaları ($\bar{x} = 6,87$) diğer öğretmen adaylarına göre en yüksek düzeydedir. Gruplar arası ortalama fark ise, Türkçe öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmen adayları arasında Türkçe öğretmen adayları lehine ve sınıf öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler öğretmen adayları arasında sınıf öğretmen adayları lehine oluşmuştur. Sınıf öğretmen adaylarının Türkçe öğretmen adaylarından sonra kısaltma stratejisinin kullanımında en yüksek ortalamaya ($\bar{x} = 6,87$) sahiptir. Bunlara ek olarak, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ortalamaları kısaltma stratejilerinde en düşük düzeyde oluşmuştur. Taylor (1986) tarafından yapılan çalışmada ise öğrenci özetleri, uzunluk bakımından yüksek oranda (%89,6) başarılı bulunmuştur. Deneme (2009) tarafından yapılan bir çalışmada ise çalışmamızla örtüşmeyen sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmada öğrencilerin uygun uzunlukta metin oluşturma açısından yetersiz oldukları belirlenmiştir.

5.3. Bilgilendirici ve Olaya Dayalı Metin Türünde Kullanılan Özetleme Stratejileri Arasındaki İlişki İle İlgili Sonuçlar

Öğretmen adaylarının bilgilendirici ve olaya dayalı metin türünde kullandıkları özetleme stratejileri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Yani

değişkenler aynı yönde değişmiştir, bu sonuç, öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde özetleme stratejileri kullanma durumlarının artması ile birlikte olaya dayalı metin türünde de benzer olarak özetleme stratejilerini kullanma durumlarının arttığını göstermektedir.

Kullanılan stratejiler bağlamında ele alındığında, bilgilendirici metin türünde kullanılan özetleme stratejileri ile olaya dayalı metin türündeki *başlık yazma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, tutarlı yazma ve kısaltma* stratejileri ile de pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Benzer olarak, olaya dayalı metin türünde kullanılan özetleme stratejileri ile bilgilendirici metin türündeki *önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgilere yer vermeme ve kısaltma* ile de olumlu yönlü zayıf bir ilişki vardır. Bu sonuçlar özellikle bilgilendirici metinlerde özetleme stratejilerini kullanan öğretmen adayların, olaya dayalı metin türünde de benzer stratejileri kullandıklarını göstermektedir.

5.4. Öneriler

5.4.1. Çalışma Sonuçları İle İlgili Öneriler

Öğretmen adaylarının dinledikleri iki farklı metin türünde kullandıkları özetleme stratejilerinin belirlendiği bu çalışmada hem bilgilendirici hem de olaya dayalı metin türlerinde özetleme stratejilerini kullanma durumlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Özellikle özetleme stratejilerini kullanmalarının onların akademik başarıları üzerindeki etkileri düşünüldüğünde bu becerilerinin artırılması yoluna gidilmesi gerekmektedir.

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre dinledikleri özetleme stratejilerini kullanma düzeyleri değişmektedir. Özellikle her iki metin türünde Türkçe Öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğrencilerin özetleme stratejilerini kullanma durumları yüksek düzeydedir. Bunun yanında, bilgilendirici metin türünde genel olarak Fen Bilgisi öğretmen adaylarının, olaya dayalı metin türünde ise Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının özetle stratejilerini kullanma

durumları düşük düzeydedir. Özellikle düşük ortalamalara sahip öğretmen adaylarına yönelik bu becerilerini geliştirecek eğitimlerin hizmet süresince eğitim bağlamında formal olarak verilmesi faydalı olabilir. Bu süreçte üniversite düzeyinde planlanacak seçmeli dersler ile öğretmen adaylarına kısa vadede bu fırsatlar sunulabilir. Planlanacak seçmeli derslerde, özetleme becerilerin öğretilmesine yardımcı olan kazanımlarla ilgili, etkinlik sayılarının artırılması ve öğrencilere bu kazanımlara uygun metin çalışmaları yaptırılması hedeflenebilir. İlk ve ortaokul düzeyinde ise öğretmen kılavuz kitapları ve Türkçe ders kitapları hazırlanırken özetleme stratejileri ve stratejilerin uygulanması ile ilgili öğretmenleri yönlendirebilecek yeterli açıklamalar yapılmalıdır. Öğretmen adaylarının özetleme becerilerinin geliştirilmesi için eğitim fakültelerinde konuya ilişkin bir dersin ya da seçmeli dersin olması, öğretmen adaylarının bu becerilerinin geliştirmesine yardımcı olacaktır.

Elde edilen sonuçlar özellikle öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde kullandıkları özetleme stratejileri ile olaya dayalı metinde kullandıkları özetleme stratejiler arasında olumlu yönlü bir ilişkinin olduğu göstermiştir. Bu bağlamda öğretmen adaylarına farklı metin türleri birlikte verilerek öğrenme ortamlarının şekillendirilmesi yoluna gidilebilir. Bu süreçte, derslerde farklı türdeki metin özetleme çalışmaları yaptırmalı, özet yazılmadan önce dikkat edilmesi gereken noktalar belirtilmeli, öğretmen adaylarına başlığın metin için önemi anlatılmalı, özet metinlerin geniş zaman kipi kullanılarak yapılması gerektiği vurgulanmalı, farklı bakış açılarıyla, farklı türlerdeki metinler öğretmenler tarafından özetlenmeli ve örnek teşkil etmesi açısından incelenmeli, metinlerde yer alan önemli - önemsiz bilgilerin belirlenmesi ile ilgili, metin çalışmaları yapılmalıdır.

5.4.2. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanma durumları bu çalışma kapsamında cinsiyet özellikleri ve öğrenim gördükleri anabilim dalları bağlamında ele alınmıştır. İlerleyen dönemlerdeki yapılacak çalışmalarda farklı bağımsız değişkenlerle birlikte daha geniş örneklemelere yapılacak çalışmalarla birlikte daha kapsamlı sonuçlara ulaşılabilir. Özellikle nitel bağlamda öğretmen adaylarının el

yazmalarının yanında gözlem, görüşme gibi birçok nitel veri toplama süreci ile öğrenci ürün dosyaları üzerinden süreç odaklı değerlendirmeler ile birlikte daha kapsamlı ve derinlemesine verilere ulaşılabilir. Özellikle bu sonuçlar öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanma durumlarındaki hataları neden-sonuç bağlamında daha net ortaya çıkarabilir.

Alan yazında, öğretmen adaylarının ve ortaokul, lise öğrencilerinin dilediği metinleri özetleyebilme becerisini ölçmeye yönelik yapılan çalışmalar yetersizdir. Bu nedenle çalışmamızda dinlediği metni özetleyebilme becerisi üzerinde durulmuştur. Bu konuda çalışmaların sayıları arttırılabilir.

Öğretmen adaylarına dinlediğini ve okuduğunu özetleten çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aytan, T. (2011). *Aktif öğrenme tekniklerinin dinleme becerisi üzerindeki etkileri*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bowman, T. E., Garner, S. P., Hessler, R. R., Iliffe, T. M., & Sanders, H. L. (1985). Mictacea, a new order of Crustacea Peracarida. *Journal of Crustacean Biology*, 5(1), 74-78.
- Belet, D. (2005). *Öğrenme stratejilerin okuduğunu anlama ve yazma becerileri ile Türkçe dersine ilişkin tutumlara etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Brown, A. L. & Day, J. D. (1983). Macrorules for summarizing texts. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 22, 1-14.
- Brown, J. I. (1987). Listening-ubiquitous yet obscure. *The Journal of International Listening Association*, 1(1), 3-14.
- Bulut, P. (2013). *İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin özetleme stratejilerinin değerlendirilmesi: Türkçe dersi örneği*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk Ş, Çakmak E, Akgün Ö E, Karadeniz Ş. Demirel F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Coskun, O., Kanter, M., Korkmaz, A., & Oter, S. (2005). Quercetin, a flavonoid antioxidant, prevents and protects streptozotocin-induced oxidative stress and β -cell damage in rat pancreas. *Pharmacological research*, 51(2), 117-123.
- Çıkrıkçı, S. (2008). *İlköğretim öğrencilerinde özetleme becerisinin gelişimi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiftçi, Ö., & Temizyürek, F. (2008). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Ölçülmesi/Measurement Understanding of Reading Skills In 5th Classes of Primary Schools. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9).

Deneme, S. ve Demirel, Ö. (2008). *Yabancı dilde yazma becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin öğretimi ve başarıya etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Deneme, S. (2009). İngilizce öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 5(2), 85-91.

Doğan, Y. (2011). *Dinleme becerisini geliştirmede etkinliklerden yararlanma*. Ankara: Pegem Akademi Yay.

Doğan, Y., & Özçakmak, H. (2014). Dinleme becerisinin eğitimi üzerine yapılan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 90-99.

Durukan, E. Ve Maden, S., (2010). Kavram Haritaları ile Not Tutmanın İlköğretim Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Becerisi Üzerine Etkisi. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 1(2), 63-70.

Garner, D. M., Olmsted, M. P., Bohr, Y., & Garfinkel, P. E. (1982). The eating attitudes test: psychometric features and clinical correlates. *Psychological medicine*, 12(4), 871-878.

Gökşen, E. N. (1969). *Kompozisyon ilkeleri ve antolojisi*. İstanbul: May Yay.

Görgeç, İ. & Altıntaş, S. (2014). *Öğretmen adaylarının bilgilendirici metinleri özetleme beceri düzeylerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yay.

Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem A Yay.

Işıksalan, S. N. (2011). 2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 15-40.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karatay, Halit. (2013). 6,7,8. Karagül, S. & Ülper H. (2011). *Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: ders kitapları temelinde bir*

araştırma. Celâl Demir ve Hayrettin Parlak (Ed.) (s. 277-298). Ankara: Akçağ Yay.

Kirby, J. R., & Pedwell, D. (1991). Students' approaches to summarisation. *Educational Psychology, 11*(3-4), 297-307.

Kurumu, T. D. (2011). TDK Güncel Türkçe sözlük.

Kocaadam, D. (2011). *Not alarak dinleme eğitiminin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin dinleme becerisi üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

MEB. (2018). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu. Ankara: Devlet Kitapları

Melanlıoğlu, D. (2011). Üstbiliş stratejileri eğitiminin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin dinleme becerilerine etkisi (Yayınlanmamış doktora tezi). *Gazi Üniversitesi, Ankara*.

Metin, M. (2014). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

Özatalay, (2007). *İlköğretim 1. kademe türkçe öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel becerilerin ders kitaplarında kullanılmasına ilişkin durum çalışması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Özçakmak, H. (2015). Türkçe öğretmeni adaylarının not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma becerileri. *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara*.

Susar Kırmızı, F. ve Akkaya, N. (2011). İlköğretim özetleme stratejilerinin kullanımına ilişkin nitel bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41*, 267-277. Bolu.

Susar Kırmızı, F. ve Akkaya, N. (2011). İlköğretim özetleme stratejilerinin kullanımına ilişkin nitel bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 267-277.

Tok, Ş. ve Beyazıt, N. (2007). İlköğretim 3. sınıf Türkçe dersinde özetleme ve not alma stratejilerinin okuduğunu anlama ve kalıcılık üzerindeki etkileri. *Eğitim Araştırmaları*, 28, 113-122.

Ülper, H. ve Karagül, S. (2011). Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: Ders kitapları temelinde bir araştırma. V. Doğan Günay, Özden Fidan, Betül Çetin ve Funda Yıldız (Ed.), *Türkçe öğretimi üzerine çalışmalar*. (s. 145-155). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Üstünoğlu, K. (2004). Eklerin öğretimi üzerine bir iki söz. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(6), 173-182.

Yörük, Y. & Demir, F. (1975). *Güzel konuşma ve yazma kılavuzu*. Eğitim Yayınevi.

EKLER

EK 1. Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği

EK 2. Çalışma İzin Onayı

EK 3. Kişisel Bilgi Formu

EK 4. Olaya Dayalı Dinleme Metni

Ek 5. Bilgilendirici Dinleme Metni

EK 6. Ölçüt Özetler

EK 1. Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği

ÖZETLEME STRATEJİLERİ PUANLAMA ÖLÇEĞİ		
Özetleme Stratejileri	Puan Aralığı	
1.Başlık Yazma	10	0: Başlık hiç yok. 5: Başlık var ancak problemlili; değiştirilmiş veya yanlış yazılmış. 10: Başlık var, sorun yok, orijinal metne bağlı kalınmış
2.Bakış Açısını Doğru Kullanma	10	0: Tamamen yanlış bakış açısı kullanılmış. 5: Birden çok bakış açısıyla yazılmış. 10: Doğru bakış açısı ile yazılmış
3.Anlatım Kipini Doğru Kullanma	10	0: Tamamen yanlış anlatım kipi ile oluşturulmuş. 5: Birden çok anlatım kipiyle yazılmış. 10: Doğru anlatım kipi ile özetlenmiş
4.Önemli Bilgiyi Seçme	30	Öğrenci özetindeki önemli bilgi sayısının, ölçüt özette yer alan önemli bilgi sayısına bölünmesi ile elde edilen sonucun 30 ile çarpılması
5.Önemsiz Bilgiyi Silme	10	0: 10'dan fazla önemsiz bilgi. 2: 9 ile 10 önemsiz bilgi. 4: 7 ile 8 önemsiz bilgi. 6: 5 ile 6 önemsiz bilgi. 8: 3 ile 4 önemsiz bilgi. 10: 0 ile 2 arasındaki önemsiz bilgi

6. Metin Dışı Bilgiye yer Vermeme	10	0: 5'ten fazla metin dışı bilgi. 2: 5 metin dışı bilgi. 4: 4 metin dışı bilgi. 6: 3 metin dışı bilgi. 8: 2 metin dışı bilgi. 10: 1 veya 0 metin dışı bilgi.
7. Tutarlı Yazma	10	0: Konu bütünlüğü yok, bilgiler tamamen çelişkili, cümle ve paragraflar uyumsuz. 2: Konu bütünlüğü neredeyse yok, bilgiler cümle ve paragraflar neredeyse uyumsuz. 4: Konu bütünlüğü kısmen var, bilgiler çoğunlukla çelişkili, cümle ve paragraflar arasında kısmen uyum var. 6: Konu bütünlüğü çoğunlukla var, bilgiler kısmen çelişkili, cümle ve paragraflar çoğunlukla uyumlu. 8: Konu bütünlüğü genellikle var, bazı bilgiler çelişkili, cümle ve paragraflar büyük çoğunlukla uyumlu. 10: Konu bütünlüğü tam, bilgiler tamamen tutarlı, cümle ve paragraflar bütünsel uyumlu.
8. Kısaltma	10	0: Özetlerin orijinal metnin %10'undan az, %30'undan daha fazla olması durumunda. 5: Özetlerin orijinal metnin %10-14'ü veya %26-30'u olması durumunda. 10: Özetlerin orijinal metnin %15-25'i olması durumunda
Toplam Puan	100	

(Özçakmak, 2015)

EK 2. Çalışma İzin Onayı

HİZMETE ÖZEL

T.C.
AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Tarih: 09.02.2018 17:27
Sayı:15559425-730.08.03-E.00000043103

Sayı : 15559425-730.08.03
Konu : Gonca Gül TAŞDEMİR' in Anket
İzni

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 14.11.2017 tarihli ve 94800964-730.08.03/00000022040 sayılı yazı.

Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı öğrencisi Gonca Gül TAŞDEMİR'in "**Öğretmen Adaylarının Dinlediklerini Özetleme Becerileri**" konulu Yüksek Lisans Tezine kaynak teşkil etmesi için Fakültemiz Türkçe, Sınıf, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı 4. sınıf öğrencilerine anket uygulama talebi, ilgili bölüm başkanlıkların görüşleri doğrultusunda, Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. REFİK BALAY
Dekan

EK 3KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu bölümde kişisel bilgiler yer almaktadır. Size uygun olan şıkkı işaretleyiniz.

1-Cinsiyetiniz

☐ Kız ☐ Erkek

2- Hangi Bölümde Öğrenim Görmektesiniz?

☐ Sınıf Öğretmenliği

☐ Türkçe Öğretmenliği

☐ Fen Bilgisi Öğretmenliği

☐ Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

3- Kaçınıcı Sınıfta Öğrenim Görmektesiniz?

☐ 4 ☐ 3

4- Herhangi bir işitme sorununuz var mı?

☐ var ☐ yok

EK4.OLAYA DAYALI DİNLEME METNİ

FAHRÜNNİSA

Sınıfta ön sıralarda otururdu fakat öyle iddiasız, öyle içine gömülü bir hali vardı ki ilk bakışta, dersleriyle pek dost olmadığını ve derse kaldırılmaktan hiç de hoşlanmayacağını sanabilirdiniz. En basit, en kolay konularda bütün arka sıraların el kaldırdığı zamanlarda bile o; önüne bakar, susardı.

Birkaç defa onun yüzüne bakmış:

-Kim bu konuyu anlatmak ister, diye sormuştum.

O aynı suskun, ilgisiz tavrı muhafaza etmişti.

Bir seferinde:

-Siz anlatınız! Dedim.

Gafil avlanmış gibi birden, hafifçe kızardı. Ürkek bir yüzle kalktı ve anlattı.

O anlattıkça şaşkınlığım ve sevincim artıyordu, ömrümde bu kadar duyarak kavrayarak benimseyerek ders anlatan öğrenci görmemiştim.

Haftalardır karşımda sessiz hatta cansız cansız oturan, sınıfta varlığı ile yokluğu eşit görülen, en heyecanlı derslerde bile yüzünün çizgileri kımıldamayan bu çocuk –genç kız- beni tam manasıyla şaşırtmıştı.

“Gafil avlanan” o değildi bendim!

Yüzüne ilk defa dikkatle ve sevmeye hazırlanarak baktım.

-Güzel!

Hayır, hiç güzel değildi.

Soluk,esmer bir yüz,hiçbir özelliği olmayan bir burun,kalınca renksiz dudaklar... Fakat iri iri açılan kapkara gözlerinde güzellikten de fazla bir şey, sonsuz bir derinlik; insanı çekip götüren bir şey vardı.

Ona üç yıl hocalık ettim ve dostluğumuz günden güne arttı. Buna rağmen bir tek derse bile onun, derse kalkmak için ufacık bir arzu gösterdiğini görmek bana nasip olmadı. Kaldırdığım derslerin hiçbirinde de en küçük bir ihmalini, yanlışını, bir tereddüdünü görmedim. Daima o ilk günkü gafil avlanmış tavrı, pembeleşen ürkek yüzü ile kalkar ve muhakkak çok iyi bir ders anlatırdı.

Onun ürkek, iddiasız halinin, engin bir gururun maskesi olduğunu sonradan anladım
“En iyi” olmamak korkusu onu çekingen ve suskun yapıyordu. Kendisine:

-Neden derse kalkmak için hiçbir zaman istek göstermiyorsun, diye sorduğum zaman verdiği cevap, onun bu müthiş gururunu birden açığa vurmuştu.

-Buna nasıl cesaret edebilirim hocam? Ya bir yanlışımla çıkıverirse?

-Ne olur Fahrünnisa? Öğrenci değil misin? Okula öğrenmek için, yanlışımları düzeltmek için gelmiyor musun?

-Fakat kendim kalkmak istersem kendime tam manasıyla güveniyorum, karşımdakilere meydan okuyorum demektir. Bu durumda eğer birisi yanlış yaparsa gülünç olur, değil mi efendim? Korkunç surette gülünç! Ben bundan korkarım. Kocaman gözleri bu korkunç korkunun etkisiyle büsbütün uçurumlaştı ve geniş alnında gururunun bir güneş gibi parladığını gördüm.

En hassas noktasını böylece anlamış olduktan sonra dostluğumuz daha derinleşti. O kadar ki o bana şiirlerini göstermeye başladı. Ben lise, özellikle ortaokul sıralarında doğru dürüst iki cümle yazmadan ölçülü yazmaya heveslenip de veznin, kafiye, mananın başını gözüne yaran öğrencilere pek tutulurum. Ve böylelerini Allah biliyor ya teşvik edecek kadar iyi niyet de gösterememişimdir. En tatlı sözüm, nihayet:

“İleride şüphesiz pek güzel yazacaksınız. Fakat ölçülü yazmaya başlamadan önce gayet sağlam konuşma dilini çok iyi yazmanız birinci şarttır. Bu yüzden” tarzında birkaç cümleyle cesur genç şairi atlatmaktan öteye gitmezdim. Binlerce öğrencim arasında, yüzlerce ve yüzlerce hevesli gördüm. Bunlardan ancak on tanesini ciddi ve samimi olarak ölçülü yazmaya teşvik etmişimdir ki, bunların en başında Fahrünnisa vardır.

Evet, pek orijinal değildi. Pek engin dalışları, baş döndüren uçuşları yoktu. Fakat daha o zamandan vezne, kafiye, dile öyle bir hakimiyet; konuyu elinde bir balmumu külçesi gibi öyle bir kalıba döküşü vardı ki beğenmemek mümkün olamazdı.

“Bu yoldan geçip belki ileride başka bir amaca varacak. Fakat bu yoldan mutlaka geçmesi gerek!” diye düşünüyordum ve ilerlemesini daima teşvik ediyordum.

Fahrünnisa lise gibi edebiyat fakültesini büyük bir başarıyla bitirdi.

(...)

Birkaç yıl sonra onun güzel bir şiir kitabı beni Anadolu’nun bir köşesinde buldu, gözlerimi sevinç ve övünç yaşlarıyla doldurdu. Daha sonra önceden de tahmin etmiş olduğum gibi kendisini daha büyük, daha ciddi işlere verdi ve mesleğin “ bilim

yönünde “’derinleşme yolunu tuttu: Planlı, devamlı fakat son derece alçak gönüllü ve sessiz bir çalışma!...

Şimdi ben ondan adını dünya edebiyat tarihinde sonsuzlaştıracak olan orijinal eserler bekliyorum.

Halide Nusret ZORLUTUNA

Erdal,Nihat, 2016, İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı , s.176, Dörtel Yayınları, Ankara,

EK.5.BİLGİLENDİRİCİ DİNLEME METNİ

DOST ACI SÖYLEMELİ

Zaman zaman dostlarımıza çok fenalık ediyoruz. Nasıl ediyoruz bu fenalıkları biliyor musunuz? Onların kötü olduğunu bildiğimiz hareketlerini desteklese veya desteklemesek bile, bu türlü hareketleri karşısında susmak suretiyle. Üstelik, aslında bir nevi haksızlık olan bu davranışımızı; yiğitlik, insanlık, değerbilirlik namı altında süsleyerek iyi bir şey yaparmış gibi yapıyoruz. “ Adam doğru yolda değil, bunu biliyorum ama sesimi çıkaramam ki! Şu kadar senelik dostum bu adam benim!” Yahut şöyle bir muhakeme: “Görüyorum, düpedüz yanlış yolda hatta yaptığı edepsizlik. Ama hayatta bana öyle iyilik etmiştir ki şimdi onun üzerine yürümek bana düşmez.” Veyahut şu tarzda bir düşünce: Bir kere yanlış yola girdi. Şimdi, oradan çıkacağım diye yapmadığını bırakmıyor. İkaz edeceğim ama düşünüyorum: Bu adam öğrencim yahut öğretmenim, benim! Ağzımı açamam ki! Fark etmiyoruz ki dostlarımıza, öğrencilerimize; kötü, yanlış, aykırı hareketleri karşısında takındığımız bu koruyucu tavırlar, insanlık, değerbilirlik değil; basbayağı ihanettir, alçaklıktır.

İyi bir dosta düşen vazife, sevdiği insanı korumak, onu uyandırmak, onu yanlış yola giderken görürse kolundan tutup çevirmektir. Uçuruma doğru giden çocuğumuz için “ Çocuğumdur, istediği yere gitsin, ben karşısına çıkmayayım! ” diyor musunuz? Tam tersine “Ne yapıyorsun?” diyerek onu durdurmayı nasıl bir babalık vazifesi sayıyorsunuz, çok sevdiğiniz dostlarınız, öğrencileriniz, öğretmenleriniz fikir arkadaşlarınız da yanlış yollara giderlerse önlerine çıkmak sizin insanlık vazifenizdir. Bunu yapmazsanız, onlara iyilik değil, kötülük etmiş olursunuz. Ne yazık ki bizim memleketimizde görülen birçok kötülük, hep arkadaşın arkadaşı koruması, fena yollara dökülenlerin en yakınlarında bulunanlar tarafından sertçe uyarılmaması yüzünden olmaktadır. Fikir arkadaşlarımız bir hata yaparsa “Bizdendir!” diyerek sesimizi çıkarmıyoruz. Bu tutumumuzla, dostumuzu içinden çıkamayacağı bataklıklara doğru sürüklemiş oluyoruz. Halbuki biz; dostlarımızı, onların kızmaları, gücenmeleri pahasına çekip çevirmesini bilseydik, hiçbir kötülük yeşerip dal budak salmak imkanını bulamamış olacaktı. Hatalara düşmüş dostlarımızın karşısına aslanlar gibi çıkıp “Dur!” demesini öğrendiğimiz zaman, birçok kötülükleri önlemek mümkün olabilir. İnsanlık namı altında benimsediğimiz ters yol ise bizi en sevdiğimiz insanların uçuruma yuvarlanmalarına göz yummuş, hatta onları o yola doğru itmiş duruma sokar. Bundan vicdan azabı duymamak mümkün değildir. Ama ne çare ki vaktinde yapılmamış müdahalelerin sebep olduğu vicdan azapları, içimizdeki lekeyi silip süpüremez. Son pişmanlığın fayda vermediği bunun için söylenmiştir. Dürüst adam, dürüstlüğü en yakınlarına karşı dahi müdafaa edebilen adamdır.

ŞEVKET RADO

EK.6.ÖLÇÜT ÖZETLER

BİLGİLENDİRİCİ METİN ÖZETİ

DOST ACI SÖYLEMELİ

İyi bir dost, kişilerin hatalarını görmezden gelen değil, kusurlarını düzeltebilmek için kişiye yol gösterendir. Yapılan iyilikler göz önüne alınarak, yanlışlıklara göz yummak doğru bir davranış değildir.

Gerçek dostluk, olaylara doğru yerde ve doğru zamanda müdahale etmeyi gerektirir. Bu tür durumlarda sessiz kalmak, kişilerin içinden çıkılamayacak durumlar içerisine girmesine sebep olabilir. Yanlış yapan kişi kim olursa olsun, aradaki yaş farkı ya da akrabalık ilişkilerine bakılmaksızın uyarılması gerekir. Dostluğun kaybedilmesi pahasına dahi olsa, yapılan hatalara karşı gelinmelidir.

Dostluk ilişkileri göz önüne alınarak verilen duygusal kararlar, kötü sonuçlara sebebiyet verebilir, Doğru insan, dürüstlüğü en yakınlarına karşı savunabilen insandır.

Öyküleyici Metin Özeti

FAHRÜNNİSA

Fahrünnisa, ilk bakışta dersle ilgisi olmayan derse katılma konusunda isteksiz görünen bir öğrencidir. Öğretmeninin kendisini derse kaldırmasıyla birlikte, yazarın Fahrünnisa ile ilgili tüm düşünceleri değişir. Fahrünnisa'nın konuyu kavrayarak anlatması öğretmenin gözünden kaçmaz. Bu denli mantıklı cevaplar verebilen bir öğrencinin derse katılma konusunda isteksiz davranmasına anlam veremez ve Fahrünnisa'ya bunun nedenini sorar. Fahrünnisa kendisine tam anlamıyla güvendiği ve yanlış yapmayacağına inandığı konularda derse katılabileceğini belirterek, öğretmenin bir kez daha ilgisini çeker.

Yazar, yıllar sonra dil ve anlatım bakımından da çok başarılı olan öğrencisi Fahrünnisa'nın bir kitabı ile karşılaşır. Fahrünnisa, kendine güvenen başarılı bir bilim insanı olmuştur.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Gonca Gül TAŞDEMİR
Doğum Yeri ve Yılı : Eskişehir, 1985
Yabancı Dili :İngilizce, orta düzey
E-posta : gocagultasdemirkacan@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği (2004-2008)